

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI

FAKULTA EKONOMICKÁ

Diplomová práce

**Pomoc neziskových organizací zadluženým
domácnostem**

**Assistance of non-profit organizations to indebted
households**

Jan Malárik

Plzeň 2023

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma

„Pomoc neziskových organizací zadluženým domácnostem“

vypracoval/a samostatně pod odborným dohledem vedoucí/vedoucího diplomové práce za použití pramenů uvedených v příložené bibliografii.

Plzeň dne 23. 4. 2023

v. r. *Jan Malárik*

Zásady pro vypracování práce

1. Definujte základní termíny vztahující se k tématu zadluženosti domácností
2. Porovnejte Milostivé léto I a Milostivé léto II
3. Popište proces pomoci s oddlužením domácnosti na příkladě konkrétní organizace
4. Identifikujte hlavní problémy při poskytování pomoci a navrhněte řešení

Chtěl bych poděkovat vedoucí mé diplomové práce Ing. Vendule Tesařové, Ph.D. za odborné vedení, za pomoc a rady při zpracování této práce.

Obsah

Úvod	6
1 Zadlužení domácností.....	8
1.1 Definice dluhu.....	8
1.2 Možnosti řešení při nesplácení dluhu.....	9
1.2.1 Exekuce.....	9
1.2.2 Insolvence	12
1.3 Profil dlužníků.....	13
1.4 Hlavní příčiny předlužování.....	15
1.5 Důsledky zadlužování	17
2 Finanční gramotnost.....	20
3 Neziskové organizace	22
3.1 Definice a legislativa v ČR	22
3.2 Vývoj nestátních neziskových organizací v ČR.....	26
3.3 Občanské poradny	27
4 Činnosti NNO v dluhové problematice	29
4.1 Všeobecná pomoc zadluženým domácnostem.....	29
4.1.1 Dluhové poradny.....	29
4.1.2 Neziskové organizace a snahy na změny v legislativní úrovni	40
4.1.3 Zhodnocení současného stavu u dlužníků	44
4.2 Výzkum v občanské poradně	46
4.2.1 Rozhovor s vedoucím občanských poraden.....	47
4.2.2 Rozhovor se zaměstnanci.....	50
4.2.3 Výsledky z pozorování	57
4.2.4 Studování interních dokumentů	58

4.2.5	Vyhodnocení	59
4.3	Shrnutí	61
5	Milostivé léto	70
5.1	Analyzování Milostivých let	72
5.2	Milostivé léto III	76
	Závěr	79
	Seznam použitých zdrojů	81
	Seznam tabulek	94
	Abstrakt	
	Abstract	

Úvod

Tato práce se zabývá problematikou zadluženosti domácností v České republice a neziskovými organizacemi pomáhající lidem, kteří mají problémy s dluhy. Dlužníci, kteří nejsou schopni splácet své závazky, se dostávají do závažných problémů a mohou být vyhnáni až na okraj společnosti. Nestátní neziskové organizace, jejichž součástí je dluhové poradenství pro občany ČR, se touto problematikou často zabývají a hledají pro jejich klienty řešení. Na dané problémy se snaží upozorňovat jak veřejnost, tak i vládní instituce.

Cílem této práce je seznámit se s fungováním dluhového poradenství v rámci vztahu mezi poradcem a klientem. Dále prozkoumat další činnosti neziskových organizací, které usilují o snížení dopadů zadlužení. Následně se zhodnocuje současný stav a shrnují se největší překážky, s nimiž se tyto neziskové organizace potýkají při pomoci klientům v dluhovém poradenství. Analyzují se dopady překážek, popřípadě náklady na možná řešení těchto problémů.

Dále je práce zaměřena na analýzu a porovnání Milostivých let I a II, kde je probírán účinek na cílovou skupinu těchto akcí a zapojení neziskových organizací. Po tomto zhodnocení je navrženo doporučení k Milostivému létu III.

Diplomovou práci tvoří 5 kapitol. Kapitola 1 se zabývá základními termíny zadluženosti domácností, profilováním dlužníků a důsledky zadlužování. Kapitola 2 popisuje finanční gramotnost a její stav v ČR. Kapitola 3 je úvodem do nestátních neziskových organizací zaměřených na provoz sociálních služeb. Kapitola 4 je těžištěm diplomové práce a probírá činnosti zmíněných neziskových organizací v dluhovém poradenství. Popisuje, jak se tyto činnosti a klienti vyvíjeli v čase a jaké jsou v dnešní době největší problémy jak na straně organizace, tak na straně procesu pomoci dluhovým klientům. Kapitola 5 se zabývá analyzováním Milostivých let I a II.

Součástí práce je kvalitativní výzkum za pomoci pozorování procesů, zkoumání interních dokumentů, rozhovorem se sociálními pracovníky a s vedoucím poraden v občanské poradně Diakonie Západ, která je součástí Diakonie ČCE (Českobratrské církve evangelické). Tato poradna se zabývá širokou škálou pomoci v sociální oblasti, včetně dluhového poradenství.

Východiskem pro zpracování teoretické části je zkoumání odborné literatury, legislativ a webových stránek ministerstev. Tyto poznatky jsou využity pro zpracování Kapitol 1, 2 a 3. Pro zpracování Kapitol 4 a 5 jsou využity dokumenty neziskových organizací, zjištěné poznatky z výzkumu, odborná literatura, webové stránky ministerstev a údaje z exekutorské komory.

1 Zadlužení domácností

1.1 Definice dluhu

Dluhy můžeme dělit na dluh veřejný a dluh soukromý. Dluh veřejný je celkové zadlužení státu, obcí a krajů. Samostatně sledovaným a důležitým dluhem je dluh státní. (Černohorský, 2020)

Eurostat (n.d.) definuje dluh v soukromém sektoru jako veškeré závazky na straně domácností, nefinančních korporací a neziskových institucí, které poskytují své služby domácnostem.

Tato práce se zabývá soukromými dluhy, specificky dluhy domácností jakožto fyzických osob. Dlužník je charakterizován jako člověk, jenž má závazek vůči věřiteli, který vznikl ve formě nějaké protihodnoty. Závazek může vzniknout smlouvou či jiným písemným dokumentem nebo právní skutečností, ve které ze zákona vzniká závazek. Příkladem může být nedodržení zákona, např. nezaplacení daní nebo pokuta za jízdu na černo. Tím dlužníkovi následně vzniká určitý závazek. (Nový občanský zákoník, 2023)

Dluh se může definovat jakožto povinnost dlužníka splnit závazek vůči věřiteli. Nejčastěji se setkáme s dluhy finančními. Při splácení daného závazku bývá základní finanční částka, jistina, navýšena o úroky a jiné dohodnuté poplatky. Veškeré vztahy, termíny a platební podmínky jsou stanoveny smlouvou uzavřenou mezi dlužníkem a věřitelem. (Černohorský, 2020)

Dalším způsobem vzniku závazku je méně využívaný finanční nástroj, a to směnka. Strana, která je držitelem směnky, tedy dlužník, se zavazuje splatit vlastníkovu hodnotu směnky při jejím daném datu splatnosti. (Zákon směnečný a šekový, 2014)

Dluh může zaniknout několika různými způsoby. První, nejběžnější, je samotné splnění závazku. Dalšími relativně častými způsoby jsou prominutí dluhu nebo úmrtí dlužníka. (Nový občanský zákoník, 2023)

Dluh se dále dělí na zajištěný dluh a nezajištěný dluh. Zajištěný dluh je ten typ dluhu, který je zajištěn nějakým majetkem, například hypoteční úvěry bývají zajištěné danou nemovitostí. Tedy pokud dlužník není schopen platit závazek, věřitel dostane zástavu do svého vlastnictví. Nezajištěné dluhy nejsou ničím kryté a jelikož představují vyšší

míru rizika pro věřitele, tak je u těchto půjček účtována vyšší úroková sazba oproti zajištěnému dluhu. (Rye & Rye, 2011)

Syrový a Tyl (2021) ve své knize uvádějí, že dluh může výrazně pomoci v nárůstu životní úrovně, ale také naopak jeho vinou může životní úroveň klesat. Záleží, jakým způsobem se s dluhy pracuje. Proto je dělí na dobré a špatné dluhy. Syrový a Tyl (2021, s. 198) definují dluhy následovně: „Dobré dluhy nám pomáhají bohatnout, špatné dluhy nám pomáhají chudnout.“ Mezi obecně dobré dluhy řadí situaci, kdy si osoba půjčuje levně cizí peníze, aby ty svoje dokázal dlužník lépe využít. Špatné dluhy definují jako takové, které mají za cíl dosáhnout jednoho cíle, ale za cenu toho, že se buď od jiných cílů dlužník vzdálí, nebo přibudou problémy jiné.

Dalším důležitým termínem je dluhová past, což Syrový a Tyl (2021) definují jako situaci, kdy si dlužník bere další úvěry, ale splácení těchto úvěrů nadměrně zatěžuje dlužníka. Dlužník si pak není schopen vytvořit finanční rezervu, a proto vyhledává další půjčky. V nejhorším případě si půjčuje peníze na splacení jiných půjček, a tím se dostává do nebezpečného cyklu.

1.2 Možnosti řešení při nesplácení dluhu

Pokud dlužník nesplácí dle smluvených pravidel, pak věřitel může následně vymáhat jeho pohledávku exekučně. Dodatečně dlužník v případě neschopnosti splácet může podat žádost na osobní bankrot, tedy začne insolvenční řízení. Zde jsou možnosti řešení situace přes oddlužení nebo popřípadě může být vyhlášen konkurs na dlužníkův majetek.

1.2.1 Exekuce

Exekuce je soudně vynucené splácení dluhů. Bývá to posledním řešením pro věřitele, pokud dlužník nesplácí své závazky. Pokud je dlužník neschopen z nějakého důvodu platit své závazky a komunikuje s věřitelem, tak ve většině případů bude věřitel preferovat zavedení splátkového kalendáře nebo posunutí splatnosti závazku před zahájením exekučního řízení. Exekuci může realizovat několik různých a na sobě nezávislých subjektů, kterými jsou jak finanční úřad, soudní exekutor, soud, tak i dokonce krajský a obecní úřad. (Josef, 2013; Valouch a kol., 2016)

Exekuční řízení má několik fází a může trvat i značnou dobu, než se dlužník dostane do situace, kdy přijde exekutor a bude zabavovat jeho majetek. Těmito fázemi jsou: (Exekutorská komora, n.d.)

- Nalézací řízení
- Exekuční titul
- Exekuční návrh
- Exekuční příkaz
- Zahájení exekuce

Na začátku exekučního řízení je nalézací řízení, jež by se dalo interpretovat jako nalezení práva, ve kterém se definuje, kdo je dlužníkem, jakou částkou dluží, komu je tato částka dlužena, tedy kdo je věřitelem, a v neposlední řadě řeší, do kdy má být závazek splněn. Při úspěšném soudním řízení se přiznává existence pohledávky věřitele. Nalézací řízení zároveň slouží i jako příkaz k úhradě závazku. Při neuposlechnutí příkazu, tedy nesplnění závazku do stanového data, se z nalézacího řízení stává exekuční titul. (Exekutorská komora, n.d.)

Exekuční titul je soudní rozhodnutí, na kterém je stanovena povinnost dlužníka k úhradě dluhu. Je také potřebný k samotnému zahájení exekučního řízení. Jak bylo v předešlém odstavci uvedeno, jedním ze způsobů získání exekučního titulu je nalézací řízení. Dalšími způsoby jsou exekutorský, notářský zápis nebo rozhodčí nález. (Exekutorská komora, n.d.)

Při neuhrazení závazku na výzvu exekučního titulu je podán na dlužníka exekuční návrh. Tento návrh podá věřitel soudnímu exekutorovi, ten tento návrh musí prověřit. Pokud exekuční soud nenalezl pochybení, pak do 15 dnů od podání návrhu nařídí exekuci. Usnesení o nařízené exekuci je následně doručeno do vlastních rukou dlužníkovi. (Exekutorská komora, n.d.)

Po obdržení exekučního příkazu má dlužník 30 dnů na úhradu závazku, než bude exekuce uskutečněna dle pravidel stanovených v exekučním příkazu exekutorem. Způsob provedení exekuce je omezen zákonem a dále upřesněn exekučním soudem. Dlužník v exekuci se může setkat s těmito typy vymáhání dluhů: (Valouch a kol., 2016)

- Zabavením peněz na bankovním účtu
- Srážkami ze mzdy

- Zabavením movitého majetku
- Zabavením nemovitého majetku

Exekutor v závislosti na způsobu vymáhání dluhů nastaví například při srážkách ze mzdy takový splátkový kalendář, jenž je v zákonných možnostech. Nebo zabaví majetek dlužníka pro uhrazení dluhu mimo specifického majetku, který je definován zákonem, např. lednička, zdravotní potřeby, dětské hračky a oděvní součásti. Dlužníkovi bude ukončeno exekuční řízení po uhrazení dlužné částky, do které jsou započítané i úroky a náklady exekuce. (Exekutorská komora, n.d.; Valouch a kol., 2016)

U exekučních řízení, které dopadají na mzdy dlužníka, existuje nezabavitelná částka. Tato mzdová část je zákonem chráněná před exekutorem. Nezabavitelná částka se stanovuje z nákladů na životní minimum a normativními náklady na bydlení. Ta se dále navyšuje dle vyživovací povinnosti dlužníka vůči dětem či manželovi nebo manželce. Minimální nezabavitelná částka v roce 2023 je 13 638 Kč a za vyživovanou osobu je to dodatečných 3 409,5 Kč. (Justice, n.d.a)

Srážky ze mzdy se počítají z čisté mzdy dlužníka. Tato částka je rozdělena na třetiny. Následně záleží i na tom, jestli má dlužník takzvané přednostní pohledávky, například výživné nebo náhrady újmy. Mzda je rozdělena následovně: (Justice, n.d.a)

- První třetina je vždy vyplacena dlužníkovi
- Druhá třetina je využita k zaplacení přednostních pohledávek, pokud žádné nemá, peníze jsou vyplaceny dlužníkovi
- Poslední třetina je využita k zaplacení nepřednostních pohledávek, popřípadě i přednostních, pokud předchozí třetina není dostatečná

Pokud chce dlužník zjistit, jestli je v exekuci nebo jestli se na něj připravuje exekuční řízení, má možnost za poplatek 50 Kč nahlédnout do centrální evidence exekucí. V této evidenci si může osoba zkontrolovat i samotné detaily exekučního řízení jako je datum vzniku, velikost dluhu a kdo je věřitelem. (Exekutorská komora, 2017)

Dohled nad exekutorskou činností je prováděn Ministerstvem spravedlnosti, Exekutorskou komorou a předsedou okresního soudu, do kterého byl daný exekutor povolán. (Kvapil, 2016)

Dle Josefa (2013) je v současnosti čím dál snazší se dostat do exekuce. Jako hlavním důvodem vidí dostupnější půjčky, jež zároveň mohou být i méně výhodné pro dlužníka. Zvyšující se problematiku dluhů také potvrzuje Prokop (2020), zvláště u chudší části obyvatelstva, která je rizikovější k zadlužování.

1.2.2 Insolvency

Dalším typem vymáhání dluhů je insolvence. Hlavní rozdíl mezi exekucí a insolvenčí spočívá v tom, že exekuce řeší každou pohledávku věřitele samotně, kdežto insolvence řeší veškeré pohledávky věřitelů najednou. To znamená, že insolvence nemůže být zahájena, pokud má dlužník jen jednoho věřitele. Další podmínkou je, že peněžité dluhy jsou nejméně 30 dnů po splatnosti. (Justice, n.d.b)

Insolvence neboli insolvenční řízení se zabývá řešením úpadku nebo možného úpadku dlužníka. Insolvence se řídí zákonem 182/2006 Sb., Zákon o úpadku a způsobech jeho řešení. Insolvenční řízení je v zákoně děleno na 4 hlavní části: (Zákon o úpadku a způsobech jeho řešení, 2022)

- První část je obecné ustanovení zabývající se subjekty, kterých se insolvenční řízení dotýká, a v neposlední řadě upravující práva a povinnosti těchto subjektů
- Druhá část se zabývá způsoby řešením úpadku, těmi jsou především konkurs, reorganizace a oddlužení. Reorganizace se týká jen podnikatelských subjektů, tedy bude dále v práci vynechána
- Třetí část se týká akreditací pro poskytování služeb v oblasti oddlužení
- Čtvrtá část se zabývá společnými ustanoveními, tedy insolvenčním rejstříkem, formuláři a závěrečným ustanovením

Úpadkem dlužníka je myšlena jeho neschopnost splácet své závazky vůči věřitelům. Cílem insolvenčního řízení je co největší uspokojení všech věřitelů a zároveň je to způsob, který se snaží pomoci dlužníkům zbavit se svých závazků. Nespornou výhodou v případě insolvenčního oddlužení je osvobození od dluhů po pěti letech, popřípadě po třech letech ve zrychleném, ale pro dlužníka náročnějším insolvenčním řízení. (Justice, n.d.b)

V případě této práce zaměřené na domácnosti, tedy fyzické osoby, jsou diskutovány především pojmy oddlužení a konkurs.

Oddlužení

Jak již bylo zmíněno, oddlužení může trvat buď 3 roky nebo 5 let. O délce oddlužení rozhoduje schopnost dlužníka splácet své dluhy. Pokud dokáže splatit alespoň 60 % všech svých dluhů, doba trvání insolvence se stanovuje na 3 roky. Pokud dlužník není schopen uhradit 60 % za tuto dobu, oddlužení se prodlužuje na 5 let. V tomto případě bývalo nutné splatit alespoň 30 % svých závazků, ale nyní soud rozhoduje podle toho, jestli dlužník bude vynakládat veškeré svoje úsilí, aby uspokojil věřitele do co největší možné míry. (Justice, n.d.b)

Pokud soud rozhodne, že nevynakládá dostatečné úsilí, může oddlužení zrušit. Po skončení oddlužení se dlužníkovi odpouští zbytek dluhů vůči věřitelům, což z něho dělá preferovanou variantu před konkursem. Při neúspěšném oddlužení se buď jednoduše insolvenční řízení ruší, nebo soud rozhodne o konkursu. Důchodci starobní, popřípadě invalidní ve 2. nebo 3. stupni invalidity mají nárok na 3leté oddlužení, i když nedokážou zaplatit 60 % dluhů. (Justice, n.d.b; Insolvence.cz, n.d.)

Insolvenci přes oddlužení podává nejčastěji dlužník, jelikož, jak bylo uvedeno, při úspěšném oddlužení má nejpozději do 5 let zbytek dluhů odpuštěn. Dlužník předá insolvenčnímu soudu informace o svých příjmech, závazcích a majetku. Jestliže splní všechny podmínky, soud mu přidělí insolvenčního správce. Ke správci se přihlašují následně věřitelé a pokud se nepřihlásí do dvou měsíců, jejich dluh se stane nevymahatelným. (Justice, n.d.b)

Konkurs

Zjednodušeně řečeno, při konkursu dochází k prodeji majetku dlužníka. Majetek, který nechal insolvenční správce zpeněžit, bude následně využit k uspokojení všech věřitelů. Při tomto insolvenčním řízení nemá dlužník možnost zacházet se svým vlastním majetkem. Při konkursu také nedochází k odpuštění dluhů, tedy i po prodeji veškerého majetku můžou zůstat dlužníkovi závazky. O konkurs mohou žádat věřitelé nebo ho může zahájit soud např. při nedostatečné snaze uspokojit věřitele v případě oddlužení. (Kalvoda & Skalický, 2017)

1.3 Profil dlužníků

Podle Zetka (2020) nelze jednoduše popsat typického dlužníka, jelikož dluhová problematika je značně komplexní záležitost. Správně bychom neměli okamžitě každého

dlužníka specificky kategorizovat. Autor dlužníka definuje jako každého spotřebitele, který nakupuje služby nebo zboží odloženou platbou nebo půjčkou. Dluhová problematika jde napříč celou společností. Jako hlavní problém vidí to, že jsou dlužníci v médiích automaticky viděni někdy jakožto osoby, které neplatí své závazky úmyslně, což způsobuje, že se často bojí o svých problematických dluzích mluvit a dostávají se na okraj společnosti.

Dle právníka Ondřeje (2013) existuje šest typů dlužníků. Prvním typickým dlužníkem je hospodář. Tento typ dlužníka dokáže hospodařit s dluhy, v zásadě se nepouští do zbytečného zadlužování a preventivně řeší nadcházející problémy.

Druhým dlužníkem je hazardér, který si často půjčuje velké částky, a to až do té míry, že je ochoten si půjčit od několika různých subjektů, nejčastěji pro své vlastní potřeby, jež nejsou životně důležité. Ten si tedy často půjčuje více, než je v jeho schopnostech splácet. (Ondřej, 2013)

Třetím typem je stratég, který má za cíl uspokojit každý měsíc jiného věřitele, přičemž komunikuje se všemi. Snaží se je přesvědčovat o jeho schopnosti dluhy splácet, aby oddálil nebo předešel exekučnímu řízení. (Ondřej, 2013)

Čtvrtým typem je dlužník v krizi. Tito dlužníci vždy dělají vše, aby řádně platili veškeré závazky. Důvodem jejich neschopnosti splácet bývá nějaká nenadálá událost, např. ztráta zaměstnání, zdravotní úraz nebo rodinné problémy. (Ondřej, 2013)

Pátým druhem dlužníka, který je v knize popisován, je dlužník záchranář. Tento dlužník se zadlužil s cílem pomoci blízké osobě. Tito lidé bývají finančně gramotní, často mají finanční rezervy a přehled o vlastních platebních schopnostech, ale nedokázali odmítnout výzvy o pomoc od svých blízkých. Tito dlužníci mají tendence řádně splácet v rámci jejich schopností a dostatečně komunikují s věřiteli. (Ondřej, 2013)

Posledním typem je dlužník na hranici zákona, jenž je popsán jako člověk, který nevlastní jakýkoliv majetek, není legálně zaměstnaný či nepobývá na adrese svého trvalého pobytu. Je také popisován jako ten, který vyhledává pomoc v poradenských zařízeních mnohem později než ostatní typy dlužníků. (Ondřej, 2013)

Podle dat Exekutorské komory (2022a) průměrná hodnota, která je po jednom dlužníkovi vymáhána, je 488 533 Kč. Medián je v tomto případě 147 976 Kč. Celková vymáhaná částka na jednu exekuci je 79 959 Kč.

S dluhy je také často spojována chudoba. Dle Prokopa (2020) se nachází v extrémní chudobě pouze malá část obyvatelstva, ale relativně mnoho lidí má k chudobě blízko. Přibližně jedna čtvrtina obyvatelstva nemá na náhlé výdaje do výše 10 tisíc Kč. Pokud je nutné tento výdaj uhradit, potřebují si půjčit. Proto je u těchto lidí zvýšené riziko zadlužení.

1.4 Hlavní příčiny předlužování

Pod pojmem předlužování se rozumí především ten typ, který vede k finanční nestabilitě a neschopnosti splácet své závazky. Individuální chování dlužníka může zapříčinit, že jeho současný styl života může vést k exekucím, insolvencím a jiným problémům, které jsou více rozepsány v Kapitole 1.5.

Josef (2013) popisuje několik nejčastějších důvodů, proč se osoby zadlužují. Mezi hlavními příčinami zadlužování jsou společenské důvody, specifičtěji tito lidé chtějí navyšovat svůj status blahobytu vůči svému okruhu lidí, ve kterém se daný člověk nachází. Příkladem může být situace, že chtějí mít dražší auto nebo mobilní telefon než jeho přátelé, nebo dopřání si jakéhokoliv jiného luxusu, které zlepší názor či dojem na něj od jeho okolí. Samozřejmě tento člověk má tendence na počátku tyto dluhy skrývat před ostatními. Ve výsledku tedy nejde o praktický důvod vzniku dluhu, například přiměřený hypoteční úvěr, ale o snahu se odlišit od ostatních, popřípadě udržení si určitého životního standardu.

Následuje půjčování si z důvodu nutných životních nákladů. V tomto případě je člověk nucen si půjčovat v zásadě jen, aby dokázal zajistit své základní potřeby. Mohou to být půjčky na nájem či dokonce potraviny. (Josef, 2013; Prokop, 2020)

Jakožto největší chybu dlužníků uvádí Josef (2013) tzv. půjčky na půjčku, kdy si osoba půjčuje na splacení půjčky. Často další dodatečná půjčka má pro dlužníka horší platební podmínky. V tomto bodě se dlužník dostává do velmi nebezpečného kolotoče dluhů.

Dalším důvodem zadlužování dle Prokopa (2020) je neexistující finanční gramotnost u části obyvatelstva, neboť si někteří dlužníci nedokáží naplánovat svůj rozpočet. Dále uvádí jako problematickou mediální negramotnost, která u některých lidí způsobuje to, že se nestaví kriticky k půjčkovým inzercím.

V neposlední řadě stojí za zmínku i další méně časté příčiny zadlužování dle Josefa (2013), kterými jsou dědictví, kde si dědic neověří, jestliže v něm nejsou zahrnuté dluhy,

půjčky na „hlouposti“, ztráta zaměstnaní a také i odchod do důchodu, ve kterém, pokud má osoba ještě dluhy, se snižují příjmy a zhoršuje jeho stav.

Prokop (2020), který často spojuje zadlužování s chudobou, uvádí, že do chudoby, tedy do rizikového stavu se v ČR dostávají lidé především nárazově. Jako příklad uvádí rozvod, dlouhodobá nemoc, odchod na mateřskou nebo narození dítěte. Polemizuje nad tím, že v zahraničí zmíněné věci často nevedou k úpadku do chudoby nebo dluhů. Za vinu to dává špatnému sociálnímu zabezpečení v ČR, které pomáhá až značně opožděně.

V zahraniční literatuře považují za největší problém u dlužníků to, že jsou závislí na nadměrném utrácení finančních prostředků, a následně žijí v dluhu. Tomuto stylu života napomáhá svět kreditních karet a kontokorentů. Právě v tomto případě mnoho nákupů nejde z jejich peněz, ale peněz banky, které pak musí zpětně splácet. (Rye & Rye, 2011)

Rye a Rye (2011) dávají pasivitě lidí za vinu zadlužování a neochotu začít řešit dluhy včas či vůbec. Tyto osoby často odmítají zřídit a aktivně udržovat měsíční rozpočet a ztrácí nebo nemají přehled o jejich skutečné finanční situaci.

Všechny tyto příklady jsou ovšem zapříčiněny ze strany individuálního chování člověka. Následně jsou vyjmenované některé systémové chyby, které zapříčiňují či napomáhají k zadlužení osob. Nezisková organizace Charita ČR, která se také dlouhodobě věnuje dluhové problematice, vypracovala zprávu, v níž identifikuje slabá místa v legislativním systému, například analyzovala byrokracii v sociálních záležitostech, ale také se zaměřila na nedostatky v neziskových organizacích. Specificky poukazovala na nutnost změny na trhu s půjčkami, nedostupnost bydlení, nedostačené a zastaralé sociální zabezpečení a dědičnou chudobu. (Charita ČR, 2020a)

Regulace na trhu s půjčkami Charita ČR (2020a) vidí především jakožto mediální problém a označují úvěrové reklamy za nátlakové až manipulativní. Osoba, která si na základě těchto inzercí půjčila, má často zkreslený pohled na realitu, kde po vystřízlivění zažívají značnou dávku frustrace. Tomu pak odpovídají jejich činy, které mohou hraničit se zákonem.

Jako další problém vidí nedostupné bydlení. Ve zprávě upozorňují na nedostatek sociálního bydlení a zároveň také nedostatek bydlení běžného. Z důvodu nedostatku nějakého statku se jeho cena zvyšuje. Jelikož ovšem každá osoba potřebuje nějaký druh

bydlení, tak náklady osob jenom rostou, což zhoršuje možnosti splácení dluhů. (Charita ČR, 2020a)

S tím je spojena zastaralost systému sociálního zabezpečení, kde trvá příliš dlouho získat sociální dávky pro ty, co jsou v nouzi. Dále také současné sociální služby nemohou nahradit sociální bydlení. K tomu je problém ještě byrokratický, neboť současný systém si nárokuje vysoké požadavky na lidi, kteří pak i s podporou neziskových organizací dlouhodobě dávají všechny potřebné dokumenty dohromady. (Charita ČR, 2020a)

Poslední problém je podle Charity ČR (2020a) v dědičné chudobě, kde se životní styl odvíjí od místa, kde jedinec žil, a také přetrvávající letité dluhy. Zde upozorňuje na tzv. „obchodníky s chudobou“ a také na dluhy, které se úročily tak dlouho, až je téměř nemožné je splatit.

Z předchozích odstavců je zřejmé, že možností, jak se člověk dokáže dostat do dluhové propasti, je mnoho. V metodické části jsou probírány možnosti neziskových organizací pomoci svým klientům a také jejich limity.

1.5 Důsledky zadlužování

Přebytečné zadlužování má mnoho následků. Jak bylo nastíněno v předchozích částech kapitoly, jeden z nejvíce zřejmých důsledků zadlužování je snížení životní úrovně až po ztrátu veškerého majetku, a to i nemovitosti. Avšak to nejsou jediné následky, které musí dlužníci řešit.

Jedinci, kteří nejsou schopni dostát svým finančním závazkům, jsou k tomu nuceni žít mezi dvěma mlýnskými kameny, na jedné straně musí platit dluhy po splatnosti a na druhé straně ušetřit peníze na základní potřeby jako potraviny a bydlení. Důsledkem je značný psychický tlak na dlužníka, jenž může vést až k zoufalství jedince. Nesplácení plateb situaci značně zhoršuje, protože k tomu musí dlužník řešit soudní řízení. (Hiilamo, 2018)

Hiilamo (2018) dále poukazuje, že dluhy ovlivňují dlužníkovu socioekonomickou pozici, která je těsně spojena s dalšími záležitostmi jako je zdraví jedince. To také potvrzují Berkman a Kawachi (2000), kteří uvádějí, že vztah mezi socioekonomickým postavením jednotlivců a populací a jejich zdravím je dobře prokázáný, a ve své knize poukazují na známé případy.

Problémy se splácením dluhu mohou také nepřímo ovlivnit jejich zaměstnanost, například omezením pracovních příležitostí. Řešení dluhů je časově náročné, a proto si nemohou zajistit výdělečnější pracovní pozici. V horším případě může být výsledkem ztráta zaměstnání nebo potíže s jeho hledáním. Psychologický nátlak na dlužníka se může negativně projevit jak v jeho pracovní výkonnosti, tak v jeho schopnostech při pracovních pohovorech. (Hiilamo, 2018)

Vágnerová a kol. (2018) uvádějí, že člověk v dluhové propasti je znatelně náchylný na ztrátu majetku od movitostí, až po samotné bydlení. O tom, jestli se z dluhových problémů dostane, rozhoduje jeho vůle a schopnost řešit problémy. V nejhorším případě se jedinec stává bezdomovcem.

Již několikrát bylo zmíněno, že se zadlužováním často souvisí kromě škody materiální také škody psychologické. Předlužení je často doprovázeno ostudou, strachem ze společenského stigmatu, úzkostmi a různými formami psychické tísně. Dluh může poškodit lidské vztahy tím, že způsobí napětí mezi dlužníkem a ručiteli nebo vyvolá konflikty v rámci rodiny kvůli dluhům mezi příbuznými. (Hiilamo, 2018)

Dle Hiilamo (2018) zadluženost vyvolává také sociální stigmata. Na ta se autor dívá ze dvou perspektiv. Ty jsou nazývány interními a externími perspektivy, které se také můžou nazývat subjektivními a objektivními.

Subjektivní perspektiva je ta, kde dlužníci v prodlení mohou pocíťovat ostudu, vinu a bezradnost v důsledku nesplnění finančních závazků, čímž snižují svoje sebehodnocení. Tím mívají více pesimistický pohled na budoucnost. To také snižuje motivaci i šance na splacení dluhů. (Hiilamo, 2018)

Objektivní perspektiva vychází ze sledování reakcí lidí na předluženého člověka. Ostatní lidé mohou diskriminovat předlužené jedince za dluhy po splatnosti. V jedné studii, která probíhala v EU, bylo odhaleno, že pocit ponížení s negativními dopady na sebevědomí může vznikat, pokud se dlužníci museli svěřit se svými dluhovými problémy svému okolí. Tento pocit je posílený skutečností, že se sousedé vyhýbají zadluženému člověku, zvláště je to znatelné ve venkovských oblastech. (Hiilamo, 2018)

Následujícím důsledkem zadluženosti je často chudoba. Ta je přímo spojena s dluhem, protože chudí lidé mají ze své podstaty častou potřebu úvěrů. Samotnou chudobu pak Townsend (1979) definuje jakožto jednotlivce, rodiny a skupiny v populaci, když jim chybí prostředky k tomu, aby si opatřili základní druh stravy, a účastnili se společenských

činností. Dále nemají životní podmínky a vybavení, které jsou obvyklé nebo alespoň široce podporované nebo schvalované společností v jeho zemi. I když chudoba a předlužení jsou úzce propojeny, není možné jednoduše spojovat předlužení s malými příjmy nebo chudobou, avšak souvislost není nijak zanedbatelná. (Hiilamo, 2018)

2 Finanční gramotnost

Dle Blažka a Vrabcové (2019) je definována finanční gramotnost jako soubor znalostí, dovedností a hodnotových postojů občana nezbytných k tomu, aby finančně zabezpečil sebe a svou rodinu v současné společnosti a aktivně vystupoval na trhu finančních produktů a služeb.

Finanční gramotnost tedy není nic jiného než schopnost vyznat se v současné nabídce finančních produktů od různých finančních institucí a zároveň mít dostatečné pochopení vlastní finanční situace. Dobrá finanční gramotnost výrazně zvyšuje šance, že osoba se vyhne nevýhodným finančním transakcím, tedy celkově se vyhne dluhové propasti. (Blažek & Vrabcová, 2019)

Blažek a Vrabcová (2019) spojují nízkou finanční gramotnost, která ČR trápí, s vysokým množstvím exekucí, kde se značné množství lidí již dostatečně nevyzná ve finanční problematice. Mohou mít i přes 15 exekucí najednou, což je kompletně odděluje od normálního společenského života. Často se tak, dle jejich názoru, stává na začátku jejich dospělého života, na který v této životní etapě nejsou dostatečně připraveni.

Procházka (2012) jde v této problematice dále a rozděluje schopnost finanční na gramotnost a inteligenci. Finanční gramotnost chápe tak, že se osoba dokáže vyhnout situacím, při kterých ztratí finanční prostředky, kdežto inteligenci zde popisuje jako schopnost využívat své finance ke svému prospěchu, tedy dokáže je využít, aby vytvářel další peníze a jiná aktiva.

Na stránkách metodického portálu Rámcového vzdělávacího programu (n.d.) se finanční gramotnost dále dělí ještě na 3 části, a to peněžní gramotnost, cenovou gramotnost a rozpočtovou gramotnost. Peněžní gramotnost je schopnost, jež je nutná pro řízení hotovostních a nehotovostních transakcí. Cenová gramotnost představuje schopnost pochopit, jak fungují cenové mechanismy a inflace. Poslední rozpočtová gramotnost znázorňuje způsobilost vytvářet rodinný či osobní rozpočet tak, aby z dlouhodobého hlediska byl udržitelný. Součástí rozpočtové gramotnosti je schopnost spravovat finanční aktiva jako jsou investice a také schopnost správy finanční závazků, tedy dluhů.

Ministerstvo financí ČR (2020) sleduje ve finanční gramotnosti celkem dvě proměnné. Finanční znalosti, které odpovídají základním znalostem a terminologiím ve světě

financí, a ekonomickou zodpovědnost, jež sleduje chování jedince ve finančním prostředí.

Jak již bylo popsáno v předchozí kapitole, nedostatečná finanční gramotnost vede ke špatným finančním rozhodnutím a ty často směřují k zadlužování. Z pohledu na finanční problematiku domácností je finanční gramotnost značně důležitá, jelikož tyto dovednosti jsou první a nejdůležitější linií ochrany před zadlužeností.

Ministerstvo financí ČR (2020) vydalo výsledky průzkumu finanční gramotnosti občanů ČR za rok 2020. Dle průzkumu má alespoň dobré finanční znalosti 48 % obyvatel, kde vyšší hodnoty jsou především mezi lidmi s vyššími příjmy nebo vyšším dosaženým vzděláním, kdežto nižší úroveň finančních znalostí zastupují především lidé se základním vzděláním.

U ekonomické zodpovědnosti mají alespoň vysokou odpovědnost 69 % korespondentů, kde podobně jako u finančních znalostí mají především vyšší hodnoty vzdělání lidé s vyššími příjmy. Nižší hodnoty mají pouze studující a lidé se základním vzděláním. (Ministerstvo financí ČR, 2020)

Ministerstvo financí ČR (2020) sleduje velmi mírný růst u ekonomické zodpovědnosti, ale finanční znalosti stagnují. Byly porovnávány výzkumy z roku 2020 a z roku 2015. Dále poznamenávají, že lidé mají obecně nízké povědomí o nákladovosti spotřebitelských úvěrů.

Dle výzkumu České bankovní asociace (2022) může za špatnou finanční gramotnost především škola a rodina. Zvláště v případě rodin, kde znalosti se předávají z rodičů na děti. Tím by se dalo naznačit, že nízká úroveň finanční gramotnosti je z větší části dědičná, neboť se děti naučí špatným zvykům od rodičů. Následně škola není vždy schopná je v této oblasti dostatečně připravit.

3 Neziskové organizace

3.1 Definice a legislativa v ČR

Nezisková organizace je na úrovni Evropské unie obecně definována jako organizace charakterizovaná omezením redistribuce, tedy že její členové nemohou obdržet žádný přímý výnos v jejich prospěch z činnosti organizace, ať už se tím myslí finanční odměny, nebo jiné služby. (Evropská komise, n.d.)

Další důležitou podmínkou neziskové organizace je, jak již napovídá název, že by neměla vytvářet zisk. Na konci účetního období by neměla mít značné přebytky finančních prostředků, například z grantů. Avšak s penězi musí tradičně hospodařit. Mohou mít přebytky, ale je důležité, aby byla splněna předchozí podmínka, což je právě nerozdělování zisku mezi vlastníky. Z tohoto důvodu může vznikat problém, jelikož v základě by každá organizace měla mít zodpovědnost za svoje fungování, kde bez velkých finančních rezerv není jakákoliv organizace schopna nabídnout silnou záruku svým dodavatelům, např. vůči energetickým společnostem. Proto mnoho zemí Evropské unie má zákony napomáhající fungování neziskových organizací. (Bucquois, n.d.)

Irvin (2023) definuje neziskové organizace jako organizace, které se typicky zabývají sledováním společenských problémů, řeší je prostřednictvím kolektivních akcí občanů a nejsou vytvořeny a organizovány za účelem vytváření zisku.

V českém prostředí dle Hommerové a kol. (2020) nenalezneme legislativní definici pojmu nestatní nezisková organizace, pouze v zákonech lze nalézt vymezení pojmů obdobného charakteru. Dále záleží na tom, jestli se na vymezení neziskových organizací díváme před nebo po nabytí účinnosti nového občanského zákoníku. Původní legislativa, ke které se upíraly neziskové organizace, je zákon č. 582/1992 Sb., o daních z příjmů. Značným problémem bylo, že do definice spadaly veškeré instituce, které neměly za cíl podnikat, tedy mezi ně patřila i politická hnutí nebo strany, či zájmová uskupení.

Tato práce se zabývá zásadně nestátními neziskovými organizacemi (NNO), tedy těmi, které nejsou napojeny přímo na vedení a zájmy vládních institucí dle výčtu v novém občanském zákoníku.

Evropská komise (n.d.) považuje tyto organizace za zásadní v sociální oblasti, zejména v boji proti chudobě a sociálnímu vyloučení. Zapojují se do pravidelného dialogu s veřejnými orgány s cílem zajistit lepší provádění iniciativ v zemích Evropské Unie.

Neziskové organizace v soukromém sektoru musí splňovat několik kritérií, a to: (Hyánek, 2016)

- Organizovanost – instituce je řízena jakožto právnická osoba, má jasnou a stálou organizační strukturu
- Soukromý charakter a nezávislost na státu – instituce je soukromoprávní, není řízena státem
- Nerozdělování zisku – jak již bylo psáno v obecné definici dle evropských standardů, NNO nerozdělují zisky mezi vlastníky
- Samosprávnost – je plně samostatná, není řízená jinou organizací
- Dobrovolnost – organizace vykonává svoji činnost za spolupráce dobrovolníků a členství v organizaci je dobrovolné

Frič a Goulli (2001) uvádějí, že v moderní společnosti neustále narůstá role neziskových organizací a jsou spojovány s rozvojem demokracie, neboť demokratické země dávají značný prostor růstu tomuto sektoru. Také jsou v novodobé historii známé úsilím vynaloženým k řešení problémů. Může se jednat o problémy jak jednotlivců a skupin, tak snahou najít řešení či nabídnout pomoc v problémech, které zasahují mnohdy i vyspělé země, například problém vládních institucí při zabezpečování sociálních jistot všem občanům dané země.

Ve svojí knize Hommerová a kolektiv (2020) zahrnují a popisují nejdůležitější NNO v ČR dle nového občanského zákoníku, jenž vyšel v platnost 1. ledna 2014, a dělí je na několik typů.

Prvním typem je spolek, kterému se také říká občanské sdružení. Je především vymezen členskou základnou, min. 3 osoby, a je zakládán ve společném zájmu zakládajících členů. Ten může ale nemusí být zároveň veřejně prospěšný. Spolek vzniká zápisem do veřejného rejstříku. (Hommerová a kol., 2020)

Druhým typem jsou nadace. Hommerová a kol. (2020, s. 7) definují nadaci jako: „Právnická osoba soukromého práva, která je tvořena účelovým sdružením majetku, který má svými výnosy sloužit společensky či hospodářsky užitečnému účelu.“ Hlavním

účelem je tedy přinášet pozitivní vliv na společnost, má trvalý charakter a nemá sloužit k výtěžným účelům. Ale v rámci vedlejší činnosti může do určité míry podnikat. Také musí vlastnit tzv. nadační jistinu.

S nadací je často spojován nadační fond. Obecně řečeno lze říct, že je to určitá obdoba nadace, jež na sebe bere méně zodpovědnosti a má méně možností pomoci. Ale oproti nadaci nemusí mít trvalý charakter, tedy může jít jen o dočasnou sbírku. Není nutnost vytvářet nadační jistinu ani kapitál. (Petr, 2015)

Obecně prospěšná společnost je zvláštním typem neziskových organizací, jelikož je již nelze zakládat a ty současné stále fungující byly založeny před platností nového občanského zákoníku. Nástupcem tohoto typu organizace je ústav. (Hommerová a kol., 2020)

Ústav je založen se společensky nebo hospodářsky prospěšným cílem. Jeho zaměření je obdobné jako u obecně prospěšné společnosti. Spadají sem např. občanské poradny. Jejich provoz je stanoven za předem daných podmínek a jejich služby jsou všem rovnocenně přístupné. (Petr, 2015)

Další organizací v neziskovém sektoru, která je autory Hommerová a kol. (2020) zmíněna, ale nezařazena mezi ostatní vyjmenované NNO, je církevní právnická osoba, která je vymezená v zákoně č. 3/2002 Sb. o církevních a náboženských společnostech. Hlavním rozdílem je, že jsou tyto organizace vymezené jiným zákonem. Tyto církevní instituce patří mezi ostatní důležité NNO i podle Vlády České republiky (n.d).

I když na první pohled není zřejmá přímá spojitost církevních organizací vůči ostatním vyjmenovaným subjektům, tak i tyto organizace, kromě duševní podpory, mohou mít další společensky prospěšné cíle. Například Diakonie ČCE, která poskytuje sociální, vzdělávací, zdravotní a pastorační pomoc a také pomoc lidem s postižením. Proto je obecně známá jako sociálně zaměřená nezisková organizace. (Diakonie ČCE, n.d.)

Pro metodickou část práce jsou důležité zejména subjekty, které poskytují sociální služby pro veřejnost, tedy nejčastěji půjde o ústav, obecně prospěšné společnosti a také některé církevní společnosti. Avšak v této práci jsou rozebírané i ostatními subjekty, jelikož u neziskových organizací tradičně není jejich cílem si konkurovat, ale spíše si vypomáhat, a to i mezi různými typy neziskových organizací. Ale i Frič a Goulli (2001) přiznává, že si nestátní neziskové organizace do určité míry mohou konkurovat, záleží však více na oblasti, ve které daná organizace působí.

Na stránkách Takovijisme.cz (n.d.), které se zabývají informováním a způsoby pomoci NNO veřejnosti, rozdělují tyto organizace celkem na 4 typy. Prvním jsou servisní, které poskytují různorodé služby klientům, např. zdravotnické, sociální či vzdělávací. Druhým typem jsou advokační, jež bojují za práva občanů či veřejnosti. Třetím jsou filantropické, tedy pomáhají finančně a hmotně a podporují veřejně prospěšné akce. Posledním typem jsou zájmové skupiny, které sdružují osoby s podobnými zájmy, např. spolky nebo kluby.

Kdežto Frič a Goulli (2001) NNO rozdělují zásadně jednodušeji, a to na servisní a advokační. Ty jsou definovány podobně jako v předchozím odstavci. Tyto organizace následně paralelně dělí na vzájemně prospěšné a veřejně prospěšné organizace, tedy celkem 4 druhy neziskových organizací. V zásadě lze dělit NNO podle toho, z jaké perspektivy jsou posuzovány. Z pohledu legislativního či pohledu občanského neboli jaké služby dokáží nabídnout.

V ČR nalezneme Asociaci nestátních neziskových organizací, do které se tyto organizace mohou přihlásit. Jejím hlavním cílem je spočítat jednotlivé organizace, zesílit spolupráci a také vytvořit určitý přehled v neziskovém sektoru, který je spíše určen pro vládní instituce jak z důvodu podpory pro stát, tak možnosti dotací ze strany státu. (Asociace nestátních neziskových organizací, n.d.)

Financování

Jak již bylo v předchozích odstavcích uvedeno, mnoho NNO, které poskytují své služby **domácnostem**, tradičně nevybírají peníze za využití jejich služeb, ale stále musí platit za svoje náklady, tedy zaměstnance, administrativní náklady apod. Způsob a relativní množství financí, které tyto neziskové organizace získávají, se liší na jejich typu z pohledu legislativy. Avšak i tak relativně největším zdrojem financí jsou dotace, o nichž v zásadě rozhoduje Ministerstvo práce a sociálních věcí (dále jen MPSV). Ministerstvo buď dotuje NNO přímo nebo finance posílá krajům a obcím, a ty je nadále přerozdělují mezi jednotlivé neziskové organizace. (Hommerová a kol., 2020)

Dalším častým způsobem získávání financí mohou být dary od domácností či podniků. NNO mohou dostávat zdroje i za netržní produkci, kde ale prodejní ceny jsou stanoveny na takovou úroveň, která pokryje zejména pouze výrobní náklady. Naopak u financování tržní produkce prodávají služby či produkty na tržní ceně. (Hommerová a kol., 2020)

Je tedy důležité souhrnně zmínit, že NNO mohou dostávat finanční prostředky z prodeje produktů nebo služeb jako například z vedlejší činnosti. Ale veškeré finanční prostředky

zůstávají v podniku na jejich provoz a jejich zůstatek na konci účetního období by se správně měl nejlépe rovnat nule. (Hommerová a kol., 2020)

Financování NNO z veřejných rozpočtů, tedy z rozpočtu státu, krajů nebo obcí, jsou rozděleny prakticky na dvě části, a to přímé a nepřímé. Přímé již byly zmíněny, to jsou v zásadě dotace, veřejné zakázky, půjčky nebo dary, které mohou dávat pouze obce nebo kraje. (Hommerová a kol., 2020)

Pod nepřímým financováním jsou myšleny především slevy na daních, poskytnutí služeb těmto organizacím bez placení, například reklama nebo nájmy. Dále to jsou osvobození či snížení místních a správních poplatků. Mezi nepřímé financování se také řadí dobrovolnické práce, které často bývají spojovány s neziskovým sektorem. (Hommerová a kol., 2020)

3.2 Vývoj nestátních neziskových organizací v ČR

Dle Friče a Goulli (2001) první náznaky společensky prospěšných organizací na území ČR jdou až do samotného začátku českých dějin. Například zde rozkvetla křesťanská filantropie, která se hlavně na začátku 13. století zaměřovala na duchovní vzdělávání a podporu církve. Nejspíše by se daly přiřadit k novodobým nadacím, které měly za cíl umožnit chudším vrstvám obyvatelstva přístup ke studiu. Další pokrok přišel v době husitství, kde oslabení katolické církve umožnilo sekularizaci dobročinnosti, které bylo posíleno vlivem měst. Následně až v roce 1754 došlo k zaznamenávání majetku a hospodaření dobročinných společností, a tak byly brány jako každé jiné instituce.

Podle Friče a Goulli (2001) NNO měly vysoký rozmach na území Československa především po první světové válce. Dobročinné organizace významně rozšiřovaly svoji působnost do mnoha oblastí a odvětví. Zvláště se zaměřily na sociální problémy, veřejné zdraví a zabývaly se i problematikou chudoby. Avšak na začátku druhé světové války byly tyto organizace prakticky zrušeny. Částečný návrat neziskových organizací byl zaznamenán až v 80. letech a následná liberalizace a rozmach nastal v roce 1990 zákonem o sdružování občanů.

Historie občanských poraden

Dle vedoucího občanských poraden Diakonie Západ Jana Neckáře (osobní komunikace, 7. 10. 2022) typický současný model poraden pomoci veřejnosti vychází z Anglie z období během první a druhé světové války, kde dobrovolníci zjišťovali rodinným

příslušníkům, co se děje s jejich příbuznými na válečné frontě. Pod modelem si lze představit určitou alternativu vůči službám státu. Tyto původní „poradny“ se časem rozvinuly do širšího spektra poradenství, avšak zůstal princip, kde občan, tedy neodborník, radí občanovi. Smyslem bylo předat informace jazykem obyčejného člověka, nikoliv odborným jazykem, kterému nemuseli rozumět. Časem se museli do určité míry profesionalizovat neboli určitým způsobem bylo nutné danou poradenskou činnost standardizovat.

Po sametové revoluci se začaly skutečně různé nestátní neziskové organizace rychle rozvíjet napříč ČR, ale první typické občanské poradny, jež jsou občanům v dnešní podobě přístupné, přišly až v druhé polovině devadesátých let, kdy zde vzniklo prvních několik občanských poraden. Ty byly založeny dnešní asociací občanských poraden, která pak začala další nezávislé občanské poradny zastřešovat. Avšak tato asociace si klade podmínky pro přijetí. (Frič & Goulli, 2001; J. Neckář, osobní komunikace, 7. 10. 2022)

3.3 Občanské poradny

Občanské poradny jsou jedny z mnoha typů sociálních služeb, které neziskové organizace nabízejí. Poradny poskytují služby všem občanům bez rozdílu a tradičně bez jakéhokoliv poplatku. Tyto poradny jsou místa, která se snaží v různém rozsahu řešit problémy občanů, ať už podání potřebných informací k vyřešení situace nebo i aktivnější podporu, vyžaduje-li si to situace. (Asociace občanských poraden [AOP], n.d.a)

Kromě občanských poraden, kde dluhová problematika může být jedním z mnoha témat, také existují specializované dluhové poradny, které se zaměřují právě jen na řešení dluhů klienta. Pro klienty je také důležitá anonymita, tj. tyto lidé se svěřují se svými problémy, aniž by to narušilo jejich život v jejich sociálním okolí. Avšak také je nutné podotknout, že poradci v občanských poradnách nejsou právníci, ani je nijak nenahrazují, jsou to sociální pracovníci, tedy občan radí občanovi. (AOP, n.d.b)

Svobodová (2015) popisuje, že poradenské služby v dnešní době slouží především k naslouchání a nalezení řešení ke složitým či důležitým životním problémům klientů a z důvodu současného vývoje se ve vyspělých zemích stávají tyto poradny nutností. Poradenství jako činnost definuje jako metodu práce s klientem, kde poradna může

asistovat klientovi po dobu řešení jeho problémů, nebo klient přichází s úmyslem konzultovat jeho situaci.

Dle MPSV (2020) sociální služby, včetně dluhových poraden, by měly zastávat tyto hodnoty:

- Zachovávat lidskou důstojnost klientů
- Vycházet z individuálně určených potřeb klientů
- Rozvíjet aktivně schopnosti klientů
- Zlepšit nebo alespoň zachovat soběstačnost klientů
- Poskytovat služby v zájmu klientů a v náležité kvalitě

Smyslem těchto hodnot je, aby sociální služby poskytovaly své služby do takové míry, aby pomoc dané osobě byla na jednu stranu dostatečná, kvalitní a poučná. Na druhé straně by se mělo zabránit situaci, kdy daný člověk začne být na pomoci závislý, aby po vyřešení problému dokázal obdobným situacím sám předejít a zvýšil svoji soběstačnost v běžném životě.

Poradny, které se chtějí zabývat také oddlužením, myšleno přes insolvenční řízení, potřebují akreditace, aby mohly služby v této oblasti poskytovat. K datu 1. 12. 2022 bylo 123 akreditovaných právnických osob. (Justice, n.d.c)

NNO, které poskytují sociální péči, včetně občanských poraden, jež podléhají MPSV, musí také provádět služby standardizovaně dle zákona 108/2006 Sb. a organizace podléhají značné kontrole ze strany ministerstva. Dále existují poskytovatelé sociálních aktivit, avšak ti nespádají pod legislativu, tedy neřídí se předchozím zmíněným zákonem. Veškerí poskytovatelé sociálních služeb podle zákona mají svůj vlastní registr, ve kterém je definována cílová skupina, kapacita služby a umístění z hlediska dostupnosti služby. (Hommerová a kol., 2020)

4 Činnosti NNO v dluhové problematice

Tato kapitola se zabývá způsoby, kterými pomáhají nestátní neziskové organizace zadluženým domácnostem. Dále jsou uvedeny činnosti, jimiž různé typy těchto organizací vypomáhají dluhovým klientům, a spolupráce mezi nimi, která napomáhá k dosažení lepších výsledků. Jsou diskutovány časté problémy, se kterými se obecně setkávají. Druhá část náleží mapování procesů v občanské poradně Diakonie Západ, kde bylo provedeno pozorování a rozhovory se zaměstnanci i vedoucím poradny.

4.1 Všeobecná pomoc zadluženým domácnostem

Jak již bylo naznačeno, neziskový sektor je značně rozsáhlý, a to i přes zaměření pouze na ty organizace, které lze spojit s pomocí zadluženým osobám či snahou o prevenci, např. vzdělávání, aby se osoby do těchto situací nedostávaly. Jelikož je toto téma velmi rozsáhlé, podkapitoly budou rozděleny na části, podle činností NNO, které napomáhají v boji proti nezdravému zadlužování či samotnou pomoc zadluženým osobám nehledě na původ dluhu.

4.1.1 Dluhové poradny

V rámci občanských poraden jsou také diskutovány ty, které jsou zastřešované již zmíněnou asociací občanských poraden. Jejich postupy jsou **standardizované** a musí podávat zprávy o svých činnostech, například nahlašují počty a typy dotazů, o kterých se lze dále dozvědět v jejich výročních zprávách. Kromě všeobecných občanských poraden se práce zaměřuje také na specializované dluhové poradny, jež se zabývají především touto problematikou.

Dle Novotného a Lukeše (2008) hlavním zdrojem cílevědomosti, ochoty a dobrosrdečnosti v NNO je mít jasně stanovené poslání organizace, ze kterého vychází i její činnosti.

Dle první výroční zprávy AOP (2003) by se dalo obecné poslání občanských poraden stanovit jako předávání informací klientům ve srozumitelném jazyce a hájení práva občanů. Zvláštní důraz podle asociace je kladen na diskrétnost a nestrannost, tedy klienti si mohou být jisti, že se jim dostane stejné úrovně služeb a veškeré diskuze zůstanou anonymní. Podle výroční zprávy z roku 2021 se tyto organizace snaží být proaktivní vůči

klientům a mít vzdělávací přístup, kde se snaží klienty i dále vzdělávat, aby se obdobným problémům dále vyhnuli. (AOP, 2022a)

Dále i poradny, které sice nejsou členy asociace občanských poraden, ale jejich postup probíhá v podobném stylu, kde je cílem zapojit klienta do řešení jeho finanční situace, zároveň ho vyučovat v dané problematice a snažit se předejít opakování problému. Příkladem může být organizace Člověk v tísní (n.d.), která má specializované dluhové poradenství, jež provádí činnosti v obdobném záměru. Také je nutné podotknout, že člověk v tísní je značně velká NNO, která má rozsáhlou působnost činností v mnoha oblastech, a to nejenom v sociální problematice a poradenství. Dalšími významnými neziskovými organizacemi, které se také zabývají dluhovou problematikou, jsou Charita ČR nebo Poradna při finanční tísní.

Hlavní činnostmi poraden zabývajících se dluhy je nalezení individuálního řešení pro klienta. Jelikož každý člověk je v trochu jiné situace, postupy se podle toho upravují. Základem tedy je pomoci klientovi uvědomit si jeho situaci, společně nalézt řešení a ujistit se, že se daný problém bude klient snažit řešit až do konce. Častou současnou pomocí jsou insolvenční návrhy nebo pomoc se sestavováním individuálního či rodinného rozpočtu. (AOP, n.d.b)

Kromě tedy již zmíněných pomocí se také dluhové poradenství zaměřuje na ochranu práv občanů. Součástí pomoci je také odhalovat neplatné exekuce, dále pomáhají klientům bránit se vůči podnikům, které provozují finanční služby i v případech, kdy jednání těchto firem porušuje legislativní pravidla nebo se dá označit za neférové. (AOP, n.d.b)

Lidem mohou pomoci řešit splátkové kalendáře nebo, pokud je zde možnost, tak se zaměřují na konsolidaci půjček, tedy sloučení půjček do jedné půjčky, která je zároveň přehlednější. Insolvence je spíše až krajní řešení, jež se za poslední roky využívá častěji. (Člověk v tísní, n.d.)

Práce sociálního pracovníka v dluhovém poradenství neřeší jenom klientovy dluhy, ale často také musí podporovat klienta i v jiných směrech. Například sháněním veškeré dokumentace, což mohou být smlouvy či příkazy k uhrazení exekucí. Nejčastěji kontaktují právě věřitele, soudy nebo exekutory. Jsou také v kontaktu s finančními arbitry v případě, kde klient má ve smlouvě extrémně vysoké roční procento sazby nákladů (RPSN) nebo existují pochybnosti ve smlouvě. Právě finanční arbitr pomáhá tyto situace řešit mimosoudně. (Člověk v tísní, 2021a)

Nejčastějším způsobem komunikace s klientem je řízený rozhovor mezi klientem a jedním poradcem, kde existuje specificky vytvořená metoda pro občanské poradny dle knihy od Garda Egana. S pomocí této metody si poradce objasní s klientem problém, podpoří ho v jednání ve svojí situaci a také rozvíjí jeho schopnosti a dovednosti v daném rozhovoru, které mu napomohou s řešením v jeho těžké situaci. (Občanská poradna Plzeň, 2005)

Tato metoda má v zásadě tři fáze. První fáze je čistě naslouchací, poradce se musí dostatečně obeznámit se situací klienta. V druhé fázi nastává zjištění, čeho chce vlastně klient dosáhnout nebo jak chce svojí situaci změnit. Ve třetí fázi klient i poradce se společným úsilím hledají možnosti, jak daného cíle dosáhnout. Poradce klienta detailně informuje o každé z možností, které mají různé výhody či nevýhody. Klient, poté co je dostatečně obeznámen s jeho možnostmi, si řešení svého problému vybírá sám a přebírá za něj plnou zodpovědnost. Jedním z hlavních důvodů, proč motivovat klienta, aby si vybral svůj způsob řešení, je, že klient má větší šanci dotáhnout vše až do konce. (Občanská poradna plzeň, 2005)

Důležitého prvního dojmu, kterého musí sociální pracovník dosáhnout při hovoru s klientem, je získání si jeho důvěry, být především empatický a přátelský a vytvořit takovou náladu, kde se klient dokáže plně svěřit se svými problémy a poradce je dostatečně informován o všech náležitostech. Od tohoto bodu se může začít vytvářet plán pomoci. (Člověk v tísni, 2021a)

Podle dat výroční zprávy Asociace občanských poraden (2022a) z roku 2021, nejvíce klientů stále chodí osobně, dle zaznamenaných dat přibližně polovina. Telefonicky se na ně obrací přibližně čtvrtina. Klienti přicházejí do poraden často osobně, pokud jsou problémy složitější a řešení daného problému není jednoduché. Tyto konzultace také zaberou významně vyšší množství času. Drobnější dotazy či konzultace jsou častěji řešeny telefonicky nebo emailem, kterých bývá mnoho, ale jsou časově méně náročné.

Naopak, podle výroční zprávy Poradny při finanční tísni (2022) nejvíce klientů konzultovalo jejich problémy telefonicky, druhou nejčastější cestou byla emailová konzultace. Osobní návštěva poradny je až na 3. místě z celkového počtu konzultací. Jen ve velmi malých počtech jsou konzultace přes webové stránky a korespondenčně.

Člověk v tísní má mobilní dluhové poradce, kteří jezdí do oblastí přímo za dlužníky. Cílem je rozšířit dosah dluhové poradenství do míst, ve kterých je v současné době špatné pokrytí. (Člověk v tísní, 2022a)

Ze zkušeností poraden existuje velký rozdíl v dluhových případech mezi mladou a starší generací. Mladí často neznají důsledky sankčního vyřazení z úřadu práce, nenahlašují změny zdravotním pojišťovnám či dokonce mají dluhy za nezaplacené svozy odpadu. Mladí mají v dnešní době o něco vyšší finanční gramotnost, ale spíše tápou v gramotnosti právní. Proto poradny často musí tyto lidi poučovat nejen o jejich právech, ale také o jejich povinnostech. Často tedy upozorňují na nutnost spojovat vzdělávání gramotnosti finanční a právní. (AOP, 2022b)

Dále je s problematikou zadlužování spojováno novodobé otroctví, kde Silný (2011) popisuje, že již v dávné historii bylo zadlužování jedním z častých příčin, které vedly k tomu, že se dlužník stal majetkem někoho jiného.

Téma zadluženosti v poradnách v číslech

Mnoho neziskových organizací, které se zabývají dluhovou problematikou, si vytváří vlastní výroční zprávy, v nichž uvádí různou úroveň podrobností o dluhové problematice a daných klientech. Jako první jsou uvedeny data z AOP, které vypomáhají klientům nejenom v dluhové problematice. Zvláště od roku 2013 sleduje ve svých výkazech zejména problematiku zadluženosti jakožto samostatné téma. (AOP, 2014)

Dále pro úplnost je nutné podotknout, že množství občanských poraden, které jsou napojené na asociace, není stálé. Některé poradny mohly zaniknout či z této asociace vystoupily, jiné se na druhou stranu mohly připojit. Můžeme sledovat celkem dvě metriky. První je počet organizací, tedy členů v asociaci, dále počet jednotlivých poraden, do nichž mohou klienti přijít pro podporu. Pro srovnání byl vybrán počet jednotlivých poraden, které slouží k porovnání, jak se měnilo množství dotazů či problémů ohledně dluhové problematiky na jednu poradnu.

Kalvoda (2022) také upozorňuje, že zařadit každého klienta do jedné kategorie pomoci podle jednotlivých oblastí není jednoduché. Uvádí, že jeden problém je často propojen s druhým, zvláště v případě dluhové problematiky. Člověk s dluhy hledá často pomoc se sociálními dávkami, s bydlením, zaměstnáním, rodinnými problémy či právní pomocí. Asociace zařazuje klienta do kategorie, ve které potřeboval největší pomoc. Dluhy mohly

být součástí konzultace, ale byly upozaděny jinými problémy, takže se do dluhové statistiky nemusely promítnout.

Tab. 1: Počet dluhových konzultací v poradnách pod AOP v jednotlivých letech

Rok	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Počet konzultací	8798	9427	8170	7715	9958	9189	9009	7435	8108
Počet poraden	72	76	79	83	85	84	83	81	83
Dotaz na poradnu	122	124	103	92	117	109	108	91	98

Zdroj: AOP (2014), AOP (2015), AOP (2016), AOP (2017), AOP (2018), AOP (2019), AOP (2020a), AOP (2021), AOP (2022a), zpracováno autorem

Dle výkazu AOP (2021) je pod konzultací myšlen jakýkoliv důvod, proč klient zavolal či navštívil danou poradnu a u kterého následovala v nějakém vymezení výpomoc ze strany poradny. Součástí dluhových dotazů jsou jak pouhé dotazy k dluhům, řešení závažných dluhů zatím bez exekuce, tak i exekuční řešení či podání insolvenčních návrhů.

Data z Tab. 1 ukazují, že od roku 2013 do roku 2016 má celkově dluhová problematika v poradnách klesající trend, kdy v roce 2017 došlo znova k mírnému navýšení a znova následně klesá. V roce 2021 dotazy ohledně dluhové problematiky znova rostou.

Zajímavostí je, že téma dluhová problematika je sledováno asociací až od roku 2013, v předchozích letech bylo toto téma součástí veškeré finanční a rozpočtové problematiky. Z největší pravděpodobnosti byla dluhová problematika vyčleněna jakožto vlastní kategorie z důvodu, že se dluhová problematika v České republice značně zhoršuje od začátku tisíciletí. To potvrzuje i text od Syrovátková a Machalíček (2008), kde sledovali rapidní růst zadluženosti českých domácností od roku 2002 až po rok 2007. Zadluženost domácností mezi těmito roky vzrostla z 181,5 mil Kč na 726 mil Kč, tedy je čtyřikrát vyšší. Problematika zadluženosti domácností se rozšiřuje již dlouhodobě.

Očekává se nárůst konzultací v dluhové oblasti jak ve finálních číslech za rok 2022, tak i na nadcházející roky, jelikož dle dat České národní banky (n.d.) dluhy domácností nadále stoupají, zvláště úvěry na bydlení. K tomu se přidává vyšší úroková míra, tedy spotřebitelé budou muset platit značně vyšší úroky na půjčky. Situaci dlužníků zhoršuje

také inflace, která za celý rok 2022 v průměru dosahovala 15,1 procenta. (Ministerstvo financí ČR, 2023)

Jedním z náznaků zhoršování dluhové problematiky za rok 2022 je tisková zpráva AOP (2022c). Z předběžných údajů se počet dotazů k dluhové problematice zvýšil o 20 %. Dále také zaznamenávají změnu ve struktuře druhů konzultací, kde se původně v průměru dluhová problematika týkala přibližně 40 % klientů. Nyní některé poradny řeší dluhy až v 90 % případů.

Vyšší spotřební ceny a dražší stávající dluhy jsou nebezpečná kombinace, ze které vzniknou značné problémy. Proto se očekává nárůst počtu klientů v krizové situaci, kde dlužníci své dluhy dokázaly v předchozích letech zvládat, avšak za současné situace nikoliv. Tudíž počet konzultací k dluhům, které nedokáží zaplatit, bude růst.

Tyto data jsou ale z různých občanských poraden zastřešené AOP, které se zabývají mnohými oblastmi a dluhová problematika je jedna z nich. Následující data jsou z dalších poraden, které se specializují na dluhovou problematiku, avšak každá poradna sbírá a vykazuje data jinak.

Při prozkoumání výročních zpráv Člověka v tísní lze zjistit další vývoj dluhových situací v čase, se kterými přišli sami klienti do jejich dluhových poraden. V roce 2010 řešily dluhovou situaci 1875 krát. V roce 2013 to již bylo 2300 krát. Od tohoto roku se množství situací s těmito problémy snižovalo, kdy v roce 2015 měly 2130 konzultací a roce 2017 uvádí, že pomáhaly 1850 lidem s dluhy. Od tohoto roku se tato situace začala znovu zpětně zhoršovat, v roce 2019 přišlo pro pomoc s dluhy 2500 lidí a dalších 3000 lidí využilo jejich help linky. Help linka byla spuštěna v roce 2018 s prvními 1000 klienty. V roce 2021 již musely řešit dohromady 4 500 dluhových situací v poradnách a dluhová help linka byla využita až 12 800 lidmi. Tedy je vidět značný nárůst v posledních letech. (Člověk v tísní, 2011; Člověk v tísní, 2014; Člověk v tísní, 2016; Člověk v tísní, 2018a; Člověk v tísní, 2019a; Člověk v tísní, 2020a; Člověk v tísní, 2022a)

Člověk v tísní (2020a) sám popisuje, že za posledních 20 let se služby k dluhovému poradenství značně změnily. Zdejší pracovníci, kteří se zaměřovali na sociální pomoc, se dluhy zabývali na začátku tisíciletí jen okrajově. Nyní je dluhová problematika jedním z největších témat, které pracovníci řeší.

Vyšší hodnoty dluhových problémů na začátku desetiletí lze připisovat doznívajícím problémům, které vznikly při ekonomické recesi v roce 2008, a tyto problémy se táhly

další roky, což dopadlo jak na podniky, které musely šetřit a někdy i propouštět, tak i na samotné lidi. (Vejvodová, 2013)

Charita ČR je další významnou neziskovou organizací, která také poskytuje sociální a zdravotní služby. V roce 2021 provozovala celkem 51 poraden, které se zaměřovaly na dluhovou problematiku domácností. Zároveň uvádí značné množství dat ohledně dluhové problematiky. (Charita ČR, 2022)

Charita ČR uvádí přesný počet klientů dluhového poradenství až od roku 2018. V roce 2018 těchto klientů bylo 8 595. Zároveň také vykazují počty úspěšně podaných insolvenčních návrhů a v tom samém roce jich podaly celkem 914. Také sledují, kolika klientům nebylo umožněno podání žádosti o oddlužení z důvodu nedosažení schopnosti splatit alespoň 30 % svých závazků během 5 let. Takovýchto klientů bylo dohromady 2 205 za rok 2018. V tomto roce byla úspěšnost povolení k oddlužení necelých 30 %. (Charita ČR, 2019)

V následujícím roce se na Charitu ČR obrátilo celkem 12 920 klientů s dluhovou problematikou. U podání žádosti o oddlužení rozdělují klienty na ty, kteří se hlásili o oddlužení v první polovině roku, a ty, kteří žádali ve druhé polovině roku. Důvodem je, že v druhé polovině roku začal platit legislativně upravený insolvenční zákon, díky kterému se zmírnily podmínky pro oddlužení, více viz **Kapitola 4.1.2**. V první polovině roku bylo podáno 711 insolvenčních návrhů a 875 klientům situace neumožnila podání žádosti. V druhé polovině bylo úspěšně podáno 1537 návrhů na oddlužení, 386 klientů bylo stále v situaci, kdy jim nebylo umožněno oddlužení. (Charita ČR, 2020b)

Zde je vidět zvýšení úspěšnosti legislativní změny, kde v první polovině roku dosáhlo na oddlužení 45 % klientů a v té druhé polovině to bylo necelých 80 %. Charita ČR v následujících výkazech neuvádí počet klientů, kteří na oddlužení nedosáhnou. Jedním z možných spekulativních důvodů je, že těchto klientů je velmi malé množství oproti předchozím rokům.

Při pohledu na poslední dva dostupné výkazy Charity ČR se oproti roku 2019 počet klientů s dluhovou problematikou snížil. V roce 2020 se řešily dluhy u 7 841 klientů a v roce 2021 již u 8 256 klientů. Náhlý značný nárůst v roce 2019 lze přisoudit zvýšenému zájmu o oddlužení u klientů, kteří na něj původně nedosáhli. (Charita ČR, 2021a; Charita ČR, 2022)

Charita ČR (2021b) poukazuje, že dopad Covidu-19 byl značný, jelikož začali přicházet do poraden klienti, kteří původně dluhy zvládali, a omezení schopnosti splácet bylo spojováno právě s touto pandemií. Problémy se zvětšily především u samoživitelů, kteří jsou jedni z nejzranitelnějších.

Ve shrnutí všech dat jak od Člověka v tísní, Charity ČR, tak i od AOP lze vidět celkově mírný pád počtu klientů, kteří žádali o pomoc s dluhy od roku 2013, ale dluhová problematika následně v roce 2017 začíná znovu stoupat, a to ještě několik let předtím, než přišla již zmíněná inflace ke konci roku 2021 nebo covidová situace, která do ČR dorazila v roce 2020.

I když tyto dvě situace značně posílily problémy ohledně dluhů u občanů, dodatečné důvody stály za původním navyšováním dluhové problematiky od roku 2017. A jestliže se vezmou v úvahu data z Kapitoly 2 o finanční gramotnosti, tak dle jejich výzkumu se finanční schopnosti obyvatel mezi lety 2015 a 2020 lehce navýšily. Lze proto předpokládat, že takto značný nárůst nelze vysvětlit jen jako důsledek špatných rozhodnutí individuálních osob, ale spíše jako nějaká nedostatečnost na straně legislativy či špatné chování jiných organizací. Tyto problémy jsou prozkoumány více v Kapitole 4.1.2.

Vzdělávání a projekty

AOP (n.d.c) od dubna 2021 plánuje rozšířit svoji působnost. Vychází ze zakázky MPSV, která cílí na místa s největší potřebou sociální pomoci, avšak hlavním motivem je dluhová problematika v těchto oblastech. Specificky se do budoucna zaměří na tyto 4 kraje: Karlovarský kraj, Moravskoslezský kraj, Ústecký kraj a Vysočina.

Při pohledu na Mapaneziskovek (2020), která sleduje stav NNO v ČR, je patrné, že počet NNO na obyvatele je v Moravskoslezském kraji nejnižší. Přičemž v Karlovarském a Ústeckém kraji je tato hodnota také podprůměrem. Tato stránka nesleduje počet dluhových poraden samostatně, pouze NNO jako celek. Ale dle autorů Frič a Goulli (2001) a Hiilamo (2018), nestátní neziskové organizace celkově napomáhají k blahobytu občanům, což může pozitivně ovlivnit i dluhovou problematiku v těchto regionech.

Mapa exekucí za rok 2021 ukazuje, že Ústecký kraj má nejvyšší podíl osob v exekuci, v žebříčku následuje Karlovarský kraj. Čtvrtým nejhorším krajem je Moravskoslezský kraj a nejlépe na tom je Vysočina. (Mapaexekuci, n.d.)

Právě kvůli těmto dvěma kritériím se nejspíše rozhodlo o rozšíření dluhových poraden do těchto oblastí, kde je potřeba přítomnost dluhových poradců. Vysočina je ale v obou metrikách jednou z nejlepších krajů.

Člověk v tísni (2022a) vyhlásil jakožto reakci na pandemii sbírku SOS Česko, která má za cíl pomoci lidem v těžkých situacích. Celkem se vybralo přes 70 milionů korun. Cílovou skupinou byli také dlužníci, kterým pomáhaly jak se samotnými dluhy, tak i se základními potřebami.

Lidem se tyto organizace také snaží pomoci i jinak než se samotným řešením dluhů. Nejdůležitější součástí jsou také různé projekty zaměřené na vzdělávání v oblasti finanční gramotnosti. Cílem je omezit počet osob, které se do dluhových problémů dostane.

Dalším projektem AOP (2022a) je pomoc seniorům. Specificky se zaměřily na jejich finanční gramotnost a způsoby prevence zadlužování. Senioři jsou právě jedni z těch nejzranitelnějších a při nezdravém zadlužení se nejhůře dostávají z tohoto problému v důchodovém věku. Projekty byly realizovány přes vzdělávací semináře. Projekt trval celý rok 2021 a celkem proběhlo 8 seminářů.

Hiilamo (2018) sděluje, že neziskové organizace jsou důležitou součástí při zlepšování finančního vzdělávání. Mnoho charit se zapojuje do vzdělávacích projektů, které jsou dlouhodobě podporovány, zvláště ve vyspělejších zemích. Dále navazuje tím, že mnoho osob, jimž jsou tyto vzdělávací programy určeny, často pochází z nízkopříjmových domácností. Tyto domácnosti si častěji půjčují, pokud nemají finanční rezervy pro případnou událost.

Pro zvýšení účinnosti dluhového poradenství se zapojují i komerční subjekty, například ČSOB a Era poštovní spořitelna. Ty dlouhodobě podporují finančně projekt „dluhové poradenství“. Pro zlepšení dostupnosti dluhového poradenství se vydávají finance na vzdělávání samotných sociálních pracovníků. Nutností dobrého poradenství je příprava na současnou problematiku v zadluženosti domácností. (AOP, 2018)

Součástí tohoto projektu není jenom vzdělávání pracovníků, ale také propojování jednotlivých dluhových poraden a dalších institucí, které dodatečně vyžadují pozornost těchto poraden pro vlastní klienty, nebo vytváření vzdělávacích projektů na finanční gramotnost občanů. (AOP, 2018)

Poradna při finanční tísní (2022) se také zapojila do projektu Zvyšování zaměstnatelnosti a příprava k zaměstnání. Obecně se tento projekt zabývá pomocí s naučením pracovních návyků a případné rekvalifikace. Poradna se v tomto projektu zabývala dluhovým a pracovním poradenstvím. Zaměřovala se na zadlužené osoby, které kvůli dluhům ztratily zaměstnání.

Člověk v tísní (2022b) také vytváří index odpovědného úvěrování, kde sleduje bankovní i nebankovní finanční společnosti. Výsledky tohoto indexu jsou tvořeny jak pro vlastní potřeby organizace, tak i pro **veřejnost**. Cílem je informovat veřejnost, kteří věřitelé jsou odpovědní vůči svým zákazníkům. Tyto organizace jsou děleny do 5 částí, od 4 hvězdiček po žádnou. Obecně lze shrnout, že vyšších výsledků dosahovaly s pár výjimkami pouze bankovní společnosti. Většina nebankovních finančních organizací naopak dosahovala špatných výsledků.

Právě dlužníci, kteří si půjčili od společností s nižším skórem v indexu odpovědného úvěrování, jsou častými klienty dluhových poraden. V některých případech musí řešit i dluhy, kde roční splátky jsou až 400 % ročně vůči půjčené částce. Tyto úroky bývají pro dlužníky životně ničivé. (Člověk v tísní, 2022b)

Celkově se dá říct, že dodatečnými činnostmi těchto institucí jsou také prevence problémů, protože úplně nejlepší cesta je zabránit vzniku těchto situací. Součástí toho je dobrá informovanost veřejnosti o nekalých praktikách některých věřitelů.

Problémy u dluhových poraden

Obavy z financování neziskových organizací má Charita ČR (2020a). Financování dluhových poraden je z významné části dotováno z projektů Evropského sociálního fondu. V případě, že by projekty byly ukončeny, ohrozilo by to finanční situaci některých poraden. Ty by musely zavřít či omezit svoji působnost, což je značně rizikové, když už i v tuto chvíli jsou na některých místech značně přetíženy.

Na druhou stranu lze ale říci, že mnohé projekty NNO pomáhají daným cílovým skupinám, a tím na sebe neziskové organizace dále upoutávají pozornost. Může se to proto brát jako výhra pro všechny strany, akorát si musí neziskové organizace bedlivěji hlídat finance.

Charita ČR (2020a) vidí jako další problém, že je ve společnosti nedostatečné povědomí o možnostech, jak řešit dluhy nebo na koho se v těžké situaci obrátit. Nadále sleduje,

že občanské poradny, kde je dluhová problematika jednou z oblastí, kterou se zabývají, či specializované dluhové poradny mají značnou vytíženost. Dle jejich šetření se v některých dluhových poradenství čeká i měsíce. Jako příklad uvádí poradny Člověk v tísni v Praze, kde je čekací doba v průměru 3–4 měsíce.

Dle Charity ČR (2020a) nejde jen o nedostatečné kapacity, ale také o nedostatečné rozmístění dluhových poraden. Je mnoho oblastí, kde by mohly být tyto poradny značně účinné, zejména pokud si člověk s nedostačenou finanční kapacitou nemůže dovolit odcestovat do vzdáleného místa. Dále jako velký problém vidí, že některé krajské úřady omezují financování sociálních služeb tak, že jsou tyto poradny financovány jen v určité regionální působnosti. To má za následek odmítnutí některých klientů. Avšak tento postup jde do určité míry proti základní myšlence těchto poraden, kde jsou přijímáni všichni bez rozdílu, a tedy každému občanovi se dostane stejné kvality služeb.

Avšak problematika územní dostupnosti je částečně umírněna možnostmi využívat online komunikace k dosažení dluhového poradenství. Nejvíce je tímto známý právě Člověk v tísni, který má pro klienty připravenou help linku od roku 2018. Zároveň disponuje mobilním dluhovým poradenstvím. (Člověk v tísni, 2022a)

I když tento způsob komunikace může v tomto případě značně pomoci, tak stále je důležité se věnovat poradenství během osobního kontaktu. Nejenom že osobní návštěva poradny je stále relativně častá, ale také z psychické stránky může být pro klienta osobní kontakt důležitý.

Dalším problémem může být nedostatečná důvěra v tato sociální zařízení. Dle výzkumu Centra pro výzkum veřejného mínění neziskovým organizacím jako celku důvěruje v roce 2022 alespoň částečně 38 % obyvatel, což se dá považovat za relativně nízké číslo. I přesto, že výzkum bere neziskový sektor obecně, i tak je to značně znepokojující zpráva. Výzkum sleduje důvěru obyvatel také v čase, kdy důvěra byla nejvyšší v roce 2012 a od té doby má pomalu upadající trend. (Hanzlová, 2022)

Nedostatečná důvěra odrazuje obyvatele od vyhledávání pomoci v těžkých situacích nebo se rozhodnou navštívit poradnu až po značném zhoršení situace, kdy už pomoc může být znatelně náročnější, než kdyby ji navštívili dříve. Nedostatečná důvěra také může ovlivnit finanční podporu ve smyslu darů pro tyto organizace ze strany veřejnosti.

Jiný výzkum od organizace Glopolis (2021) uvádí, že 46 % obyvatel podporuje NNO obecně. Dalších 29 % podporuje převážně pouze ty organizace pracující v oblasti

sociální, vzdělávání, zdravotní či humanitární pomoci. Dále uvádí, že důvěra v nevládní neziskové organizace je spojena s důvěrou ve veřejné instituce. Z části proto, že většina finančních prostředků přichází právě z veřejného rozpočtu.

Charita ČR (2020a) vidí jako problém neexistenci firemního poradenství. Zaměstnavatelé mají přehled jak o příjmech, tak i exekucích svých zaměstnanců, tedy mají přehled o tom, kdo by mohl potřebovat konzultace.

Na druhé straně nemusí být tento nedostatek brán negativně, ale může to být **příležitost** na nový druh spolupráce mezi dluhovými poradnami a firmami.

4.1.2 Neziskové organizace a snahy na změny v legislativní úrovni

NNO nepomáhají jenom samotným lidem s dluhy, tj. řešení jejich situací, popřípadě preventivní vzdělávání populace v dané problematice. Také často vyvíjí tlak na změny částí legislativy v různých oblastech, které vidí jako problematické. Ty by v případě změny měly mít pozitivní vliv na českou společnost.

Vláda ČR (2023) sama přiznává, že NNO jsou cennými partnery při řešení sociální problematiky, také vytvářejí odolnější společnost a pomáhají s vyrovnáváním se se současnými i dlouhodobými změnami.

Samotnou důležitost v partnerství mezi státem a NNO potvrzuje konference zvaná „Strategická partnerství pro budování demokratické společnosti v Evropě“. Akce byla pořádána organizací Glopolis. Jedním z významných témat byla důležitost spolupráce neziskového sektoru se státní správou. (Vláda ČR, 2023)

Důvod, proč právě tyto organizace spolupracují se státní správou, je jednoduchý. Mají přístup k potřebným informacím, tedy k samotným dlužníkům. Jak již bylo uvedeno, na poradnách klienti s poradci konzultují své problémy a často součástí konzultací bývají diskutovány i jejich příčiny. Poradci si informace zaznamenávají a zobecněné výsledky vydávají i do vlastních výročních zpráv.

Oulík (2020) vyzdvihuje nutnost sbírat data, ale nejenom data o počtu dlužníků v poradnách nebo velikosti dluhů, ale i o samotných lidech, tedy příčiny dluhů a s jakými problémy se při tom potýkali. Během akce kulatého stolu na téma dluhů, který pořádala Charita ČR, si politici mohli vyslechnout skutečné příběhy dlužníků, aby byli více seznámeni se situací v dluhové problematice. Součástí kulatého stolu bylo také představení nejrůznějších současných problémů a následné návrhy na změny

v legislativě. Dále uvádí nutnost sledovat počty lidí a také důvody, proč na oddlužení nedosáhnou.

Příklady

Člověk v tísní (2019b) také přispěl k přijetí dvou zákonů, díky nimž je jednodušší řešit dluhy dětí. Vytvořili kampaň „Zadlužené děti“, která se zaměřila na upozornění veřejnosti, že tisícům dětí hrozí exekuce a další desítky tisíců čerstvě dospělých osob si přeneslo dluhy z dětství, které mají často problémy řešit. Kampaň byla spuštěna několik týdnů před zahájením jednání o zmíněných zákonech. Upozorněním veřejnosti chtěly docílit zvýšení tlaku na poslance pro přijetí zákonů. Také informovaly veřejnost o samotném průběhu schvalování.

Oulík (2020), mluvčí Charity ČR, si vychvaluje změnu v insolvenčním zákoně, která začala platit v polovině roku 2019. Ta dle jeho názoru vede k tomu, že daleko více dlužníků dosáhne na oddlužení než v předchozích letech. Dluhové poradny si často stěžovaly, že současné podmínky jsou příliš zatěžující pro některé lidi, kteří chtějí podat žádost na oddlužení. Zásadní změna v oddlužení se nachází v podmínce uhradit alespoň 30 % dluhů za 5 let, které se nyní změnilo na kritérium, že pokud nedokáže zaplatit 30 % závazků, tak musí jinak **vynaložit veškeré úsilí** k zaplacení co největší možné částky.

Charita ČR (2020a) dále prosazuje legislativní změnu u exekutorů, specificky se jedná o jejich teritorialitu. Současným problémem je, že při více exekucích může na dlužníka dohlížet několik exekutorů. Dle jejich průzkumu jsou vysoké náklady zaměstnavatelů spojené s exekučním řízením zaměstnance. Tito dlužníci jsou velmi zatěžováni vymáháním dluhů několika způsoby najednou, což také může vést k tomu, že tito lidé mohou začít pracovat na černo. Tím se nadále snižuje schopnost vybírat dluhy a také samotnému dlužníkovi se dluhy navyšují o úroky.

Charita ČR prosazuje plnou teritorialitu exekutorů, při které by byly jasně definované „hranice“ působnosti exekutorů a nemohl by mít dlužníka mimo své teritorium. (Oulík, 2020)

Avšak Koblavský (2021), advokát a behaviorální ekonom, má na tuto problematiku jiný názor a je proti teritorialitě exekutorů. Jedním z důvodů je rozdílnost v efektivitě práce exekutorů, kde za současné situace si věřitelé mohou vybírat takové exekutory, kteří mají dobrou pověst a dokáží dobře vybírat dluhy. Po změně by věřitel musel vždy hledat exekutora dle místa bydliště dlužníka. Tedy hrozí částečné upadnutí vymahatelnosti

dluhů. Jedním z častých argumentů pro teritorialitu exekutorů je to, že exekutor ze stejného regionu jakožto dlužník se s ním lépe domluví. Tomuto argumentu autor vyčítá, že pokud by se chtěli dlužníci domluvit, tak se domluví nějakým způsobem již s věřitelem. A když už s exekutorem, tak s jakýmkoliv.

Naposledy byla teritorialita exekutorů projednávána a také i odsouhlasena poslaneckou sněmovnou v roce 2022. Avšak novela byla odmítnuta těsnou většinou senátu listopadu toho samého roku. Zamítnuta byla proto, že dle jejich názoru tato změna může vést ke zhoršení postavení věřitelů. (Česká tisková kancelář, 2022)

Charita ČR dále poukazuje na to, že v současné situaci, kdy značně rostou náklady na živobytí, je nezabavitelná částka v oddlužení příliš nízká. Tímto se zhoršuje stav dlužníka, kdy dlužník bude upřednostňovat především svoje základní potřeby před platbou vůči svým dluhům, což následně přináší i další problémy. Navrhují tedy její navýšení tak, aby byla srovnatelná s nezabavitelnou částkou u exekuce. (Oulík, 2020)

Člověk v tísní (2019c) dále upozorňuje na mikropůjčky u nebankovních finančních institucí, které jsou problematické zejména proto, že věřitelé vyžadují pouze úhradu úroků a poplatků, ale částky nejdou na snížení samotné jistiny na rozdíl od bankovních institucí. Výsledkem jsou platby vysokých částek, aniž by vlastně uhrazovaly samotný dluh.

Problémem u mikropůjček je, že u klientů nejsou nijak ověřovány jejich platební schopnosti. Zároveň jednoduchost získání této půjčky do několika minut může nalákat i ty opatrnější. Celkově se dají mikropůjčky shrnout jakožto past pro sociálně slabší. (Člověk v tísní, 2018b)

Asociace občanských poraden (2020b) píše, že největší problém u těchto spotřebitelských úvěrů je v podstatě minimální či dokonce neexistující kontrola ze strany věřitelů. Ti neprověřují platební schopnosti svých klientů. Ověřují pouze jejich příjmy a jestli jsou v centrální evidenci exekucí.

Dle názoru AOP (2020b) by se mělo nastavit, že osobám, které berou nepojistné sociální dávky, se bude ze zákona automaticky zamítat tento druh úvěru. Následně by se posuzovalo, jestliže příjem přesahuje určitý násobek životního minima. Tím by se mohlo zamezit mnohým případům zadlužování, jelikož většina osob, jež přichází do poraden s těmito dluhy, má často jediný příjem ze sociálních dávek.

Hájková (2017) uvádí, že pokus o regulaci těchto druhů půjček již nastal, avšak mnoho z těchto věřitelů nadále tento druh půjček na internetu nabízí, jen někdy pod jiným názvem. Regulace těchto institucí je i nadále nedostatečná.

Proto mnohé neziskové organizace zabývající se dluhovým poradenstvím varují veřejnost před těmito druhy půjček, kde například Člověk v tísni dělá takzvaný úvěrový index. Také se snaží upozornit na nedostatky v legislativě a navrhuje její změny. (Člověk v tísni, 2022b)

Charita ČR (2020a) dále navazuje na problém u trhů s půjčkami, kde jsou spotřebitelé často klamáni reklamními sděleními. Když má osoba vyšší důvěru vůči mediálně známým osobám, které tyto půjčky doporučují, je často zmanipulována. Jejich řešení spočívá v nutnosti regulovat trh s půjčkami legislativní cestou. Specificky se zaměřit na reklamy nabízející úvěry domněle zadarmo a jiné nekalé praktiky, které vedou ke zvýšení rizikovitosti nezdravého zadlužování.

Charita ČR (2020a) se zastává zajištění sociálního bydlení sociálně slabším s podporou od poradenských pracovníků. Dnešní náklady jsou příliš vysoké na to, aby dlužníci měli šanci umořit svoje dlužné částky. Současná situace je v tomto ohledu nedostatečná a zákon o azylových domech pro domácnosti je příliš časově limitován, tedy rodiny stráví více času hledáním dalšího ubytování, místo zaměření se na zaplacení dluhů. Děti v rodinách jsou tímto způsobem života stigmatizovány. S tím nadále souvisí nutnost vytvořit mechanismy pomoci, které by fungovaly v případě, kdy není reakce na potřeby občanů ze strany kraje.

Místní samosprávy by se také měly více podílet na řešení zadluženosti místních obyvatel. Při úspěšném vyřešení této situace to pro obec může přinést zlepšení celkového prostředí. (Charita ČR, 2020a)

Další legislativní úpravou dle Charity ČR (2020a), kterou je zapotřebí prosadit, je legislativní změna zaměřená na lidi v exekucích a oddlužení tak, aby bylo výhodnější pro dlužníka legálně pracovat nežli svoje výplaty nelegálně schovávat. S tím také souvisí uzákonění zastavení arbitrárních exekucí, které jsou starší 3 let.

Zastavení arbitrárních exekucí bylo splněno začátkem roku 2022, od kdy se může rozhodovat o zastavení exekucí, pokud je vymáhání těchto dluhů marné. Závisí také na výši původního dluhu. Dále dochází k ukončování bagatelních dluhů, což jsou dluhy pod

1 500 Kč, pokud během 3 let stále ještě nebyly vybrány. Věřitelé však exekuční řízení mohou za poplatek prodloužit. (Hájková, 2022)

Dále Charita ČR (2020a) u kulatého stolu upozorňovala s několika dalšími neziskovými organizacemi na potřebu chráněného účtu u komerčních bank pro lidi v exekucích, na které by mohli zaměstnavatelé posílat i výplaty ze zaměstnání. Tyto finance na tomto účtu by byly chráněné vůči exekutorovi, tedy by nemohl z nich nic srážet. Tento účet by také nemohl blokovat. Blokace účtu pro dlužníka znamená, že zaměstnanec se nedostane ke svým současným ani budoucím finančním prostředkům. To mohlo způsobit, že člověk začal pracovat na **nelegálním trhu** nebo si bral další **nevýhodné půjčky** pro uspokojení svých základních potřeb, tedy jeho dluhová situace se nadále zhoršovala.

Tento požadavek byl splněn v roce 2021, kdy byl zřízen určitý druh chráněného účtu pro lidi v exekucích. Klienti mohou bezhotovostně platit stejně jako u jiných účtu. Velkým rozdílem oproti běžnému účtu je, že na tento účet přichází pouze příjmy, které jsou definované jako chráněné. Mezi ně patří například mzdy, důchody, výživné či sociální dávky. (Česká národní banka, 2022)

Pomoc zadluženým osobám nepřichází pouze od poraden, které umožňují jednodušší vyřešení problémů. Neziskový sektor také značně bojuje proti příčinám, které byly probírány v Kapitole 1.4. Pomáhají jak na individuální úrovni přes nejrůznější poradenství a kurzy, tak také jako organizace, jež upozorňují na nedostatky v legislativě, například na trhu půjček či v sociální podpoře.

4.1.3 Zhodnocení současného stavu u dlužníků

Dluhová poradenství si také vytváří vlastní průzkumy, například průzkum Poradny při finanční tísní si mapuje hlavní příčiny platební neschopnosti u klientů. Ty následně publikuje a snaží se na tyto problémy dále upozorňovat. U některých lidí jsou dluhy tak dlouhotrvající problém, že si ani nevzpomínají, jak se do dluhových problémů dostali. (Dubnová, 2023)

Z dat Poradny při finanční tísní (2015) se mohou porovnat data za jednotlivá období. Tázali se **klientů**, jaké jsou **podle nich** příčiny platební neschopnosti. V roce 2014 nejčastější příčinou platební neschopnosti byla ztráta zaměstnání. Na druhé příčce se

umístil rozvod a rozchod. Na třetím místě jsou současně závazky z podnikání a nekomunikace s věřiteli.

V roce 2017 udávali klienti u této poradny jako nejčastější příčinu platební neschopnosti jejich naivitu. Tedy si půjčovali takové množství peněz, které si mysleli, že dokáží ještě splácet, avšak opak byl pravdou. Přibližně o polovinu méně respondentů řeklo, že si problémy způsobili nedostatečnou komunikací s věřiteli. (Poradna při finanční tísní, 2018)

V roce 2021 důvod pro platební neschopnost zůstala naivita, na druhé místo se dostala ztráta zaměstnání, následována často zmiňovaným problémem, a to nekomunikací s věřiteli. (Poradna při finanční tísní, 2022)

Také se mění doba, po kterou klienti pocítují, že přestávají dluhy zvládat. Například v roce 2014, 22 % klientů pocítovalo předlžení 4 a více let. V roce 2017 bylo těchto klientů již 37 % a v roce 2021 dokonce 67 %. V současné době většina klientů řeší svoje problémy pozdě, přichází s dlouhotrvající exekucí, či několika exekucemi zároveň. Největší dluhové problémy mají lidé s výučním listem. Během let se na druhé příčce vystřídaly osoby se základním vzděláním, jež jsou nyní na 2. místě, a středoškolským vzděláním. Obecně nejmenší problémy s dluhy mají lidé z vyšších odborných a vysokých škol. (Poradna při finanční tísní, 2015; Poradna při finanční tísní, 2018; Poradna při finanční tísní, 2022)

Další zajímavostí je, jaká je věková struktura klientů v čase. Například v roce 2014 tvořily největší skupinu osoby ve věku 31–40 let, a to 34,3 % klientů. Druhá největší skupina s 26 % byla v rozmezí 41–50 let. V roce 2018 bylo 33,1 % klientů ve věku 31–40 let a klientů ve věku 41–50 let bylo 27 %. V roce 2021 klienti ve věku 31–40 let již nebyli dominantní a bylo jich celkem 24,6 %. Na prvním místě (25,4 %) jsou nyní klienti v rozmezí 41–50 let. Lze tedy říci, že určitá generace, která postupně stárne, se dostává či stále je v největších dluhových problémech. Avšak ani podíl ostatních věkových skupin není zanedbatelně malý. (Poradna při finanční tísní, 2015; Poradna při finanční tísní, 2018; Poradna při finanční tísní, 2022)

Ve všech těchto příkladech uvádí Poradna při finanční tísní (2022), že u těchto klientů přetrvává nedostatečná finanční vzdělanost, jež musí být v následujících letech řešena, počínaje mladší generací jakožto prevence.

Exekutorská komora (2023a) eviduje trend poklesu počtu fyzických osob v exekuci, které nazývá povinnými, od roku 2017, kdy v ní bylo evidováno 863 tisíc lidí. V roce 2019 jich již bylo 790 tisíc, v roce 2021 následně 698 tisíc a k datu 7. 3. 2023 bylo evidováno celkem 670 tisíc osob.

Obdobný trend je vidět také i u počtu exekucí, avšak zde se jejich množství snižuje pomaleji nežli u počtu osob v exekuci. V roce 2017 jich bylo 4,67 milionu, v roce 2019 4,5 milionu, v roce 2021 jich bylo 4,42 milionu a k datu 7. 3. 2023 bylo 4,1 milionu exekucí. (Exekutorská komora, 2023b)

I když se situace ohledně exekucí obecně zlepšuje, tak se v jistém aspektu zhoršuje. Počet exekucí na jednoho povinného se zvyšuje. V roce 2017 připadalo na jednoho povinného v exekuci celkem 5,4 exekucí. V roce 2019 to již bylo 5,7 exekucí a k datu 7. 3. 2023 to bylo 6,11 exekucí na povinného.

Lidem v exekuci se za poslední roky značně zvýšila nezabavitelná částka. Jak již bylo zmíněno, základní nezabavitelná částka v roce 2023 činí 13 638 Kč. V roce 2017 to bylo 6 154,67 Kč. V roce 2020 to bylo 6 608 Kč. Značný nárůst je tedy vidět především v posledních 3 letech. (Kučerová, 2017; Kučerová 2020)

K zastavení exekucí pomohly dlužníkům také zákony o bagatelních dlužích a marných exekucí. Na začátku roku 2022 začal platit zákon o bagatelních exekucí, jehož cílem je zastavit exekuce, u nichž jistina nepřesáhla hodnotu 1 500 Kč a za poslední 3 roky se nevymohly žádné peníze. S tím souvisí marné exekuce, kde počínaje 1. 1. 2023, pokud se nedokážou vybrat finance ani na pokrytí nákladů exekučního řízení, je exekuce zastavena. Pokračovat lze pouze zaplacením zálohy na exekuci ze strany věřitele. (Štika, 2022)

4.2 Výzkum v občanské poradně

Jako organizace pro mapování průběhu oddlužení byla vybrána Diakonie Západ, která je jedna ze středisek Diakonie ČCE. Diakonie západ působí v Plzeňském kraji. Organizace zde působí již přes 30 let, poskytuje až 11 druhů registrovaných sociálních služeb včetně dluhového poradenství. Dodatečně také nabízí doučovací a preventivní programy jak pro veřejnost, tak i pro školy. Celkem provozuje v kraji 35 zařízení a zaměstnává přes 200 lidí. Poradny, které se zabývají kromě jiného i dluhovou problematikou, se nazývají

Poradny pro občany v nesnázích. V Plzeňském kraji provozuje celkem tři. (Diakonie Západ, n.d.)

Metodika

Součástí průzkumu je především analýza celého procesu pomoci dlužníkovi a případné dodatečné procesy, které souvisí s pomocí dluhovým klientům poradny. Především bylo zkoumáno fungování služeb občanské poradny, jejichž součástí je dluhové poradenství. Také jsou zkoumány současné překážky při pomoci klientům. Vybraná poradna je umístěna v Rokycanech, která již v tomto místě slouží občanům dlouhodobě. Hlavní skupinou pro získávání informací byla samotná Diakonie západ a její zaměstnanci.

Typ výzkumu je smíšený, ale nejvíce se zaměřuje na kvalitativní šetření. Nejdříve byl vykonán rozhovor s vedoucím poraden v dané organizaci o způsobu fungování poraden a její historii jakožto celku. Následovala diskuze o variantách pomoci klientům v dluhové problematice. Druhý rozhovor byl následně se samotnými pracovníky poradny. Oba rozhovory byly hloubkové a polostrukturované s cílem zjistit co nejvíce detailů o dané situaci. Metodika výzkumu byla provedena dle autora Hendl (2016).

Jako další probíhalo pozorování činnosti poradců, a to jak práce s klientem (při jeho svolení), tak i činnosti, které poradci provádějí bez přítomnosti klienta. Pozorování bylo doprovázeno jednoduchým dotazováním k jednotlivým činnostem.

Včetně již zmíněného pozorování byly informace získávány také z interních dokumentů poradny, ve kterých byly podrobně zaznamenávány informace o minulých případech, se kterými se poradci setkali.

Celková doba výzkumu v samotné poradně trvala v **rozmezí od listopadu 2022 až po únor 2023.**

4.2.1 Rozhovor s vedoucím občanských poraden

První hloubkový polostrukturovaný rozhovor proběhl s vedoucím poraden pro občany v nouzi. Výsledky rozhovoru jsou zpracovány níže. Tematickými otázkami byly:

- Jaké služby nabízí poradny Diakonie Západ pro zadlužené lidi?
- Jakým způsobem pracujete s těmito klienty?
- V jakém rozsahu poradny pomáhají dluhovým klientům?
- Na jaké problémy narážíte v současné době při chodu poraden?

Občanské poradny nabízejí advokační podporu klientům v nejrůznějších oblastech. Diakonie Západ je občanská poradna, která je zastřešována AOP, a proto musí jejich poradny splňovat několik kvalifikovaných požadavků, tedy musí pomáhat v definovaném spektru oblastí a musí v dnešní době zvládnout poradenství v přibližně osmnácti oblastech. Jendou z těchto oblastí je právě dluhová problematika.

Občanské poradny jsou připraveny pomáhat i lidem, kteří se sice do nebezpečné úrovně zadlužení nedostali, ale tento problém jim reálně hrozí. Často je součástí první pomoci např. vytváření si domácího rozpočtu a hledání možností kde ušetřit. Avšak zde se občas naráží na nesnázi, že se klientovi nechce příliš sdílet jeho veškeré nákupní zvyklosti. Často se stává, že se klient zprvu necítí komfortně, později je ale sdílnější, protože ho k tomu dovede jeho špatná situace.

Poradny mohou pomáhat nadále s řešením exekuce. Postup je zde dán především podle specifické situace. Pokud má klient jednu nebo dvě menší exekuce, tak se jde spíše znovu cestou vytvářením rozpočtu nebo kontroly, jestli klient dostává všechny sociální dávky, na které má nárok.

V horším případě se řeší i ubytování lidí, kteří ho ztratili z různých důvodů, a to i dluhového. V závažných případech se nabízí možnost i vyhlášení osobního bankrotu. S klientem poradci podávají žádost o oddlužení insolvenčnímu soudu. Diakonie Západ má akreditaci k poskytování služeb v oblasti oddlužení udělenou Ministerstvem spravedlnosti.

S klienty se hlavně pracuje takovým způsobem, který jim pomůže se vrátit do normálního společenského života. Problémy se neřeší za klienta ale s klientem. Cílem je, aby se klient seznámil s řešením daného problému a následně dokázal předcházet vzniku obdobným problémům, popřípadě sám věděl postup řešení problému.

V podstatě poskytují 4 úrovně služeb v závislosti na tom, jak moc vypomohou tyto poradny danému klientovi. První úroveň je čistě informační. Smyslem je podat jen základní informace, které klient využije k řešení svých problémů. Příkladem může být rada, jaký formulář je nutné vyplnit při podání žádosti na úřad práce nebo vysvětlení určitých práv či zákonů. V souvislosti se zadlužeností občanů mohou podávat informace, např. o podmínkách oddlužení.

Druhou úroveň je podání rady, tedy podání nějakého příkladu nebo podkladu, který pomůže klientovi se zorientovat v daném problému. Poradny mohou dát vyplněný vzorový formulář, např. pro podání osobního bankrotu nebo formulář pro Milostivé léto.

Třetí je již aktivní pomoc. Poradce je přímo účastněn při vyplňování dokumentů. Důležité je, že klient sám pracuje na daném problému, ale je pod dozorem sociálního pracovníka.

Čtvrtou a poslední úroveň je asistence. V tomto bodě se poradce prakticky snaží aktivně vypomáhat při řešení problémů daného klienta, ať už vyplňováním formulářů, doprovodem a pomocí na úřadu práce nebo kontaktováním exekutorů ve jménu klienta. V této situaci je aktivní zejména poradce. Ale i v tomto případě s ním klient plně spolupracuje. Klient je, pokud možno, poučován nadále o problematice. Tato pomoc je časově nejnáročnější a ve většině případů se nevyřeší jedním nárazovým navštívením, ale značně delší spoluprací.

Tyto 4 úrovně jsou napojeny na jeden z cílů poraden, a to zachování si soběstačnosti klientů. Tedy poradny se dle potřeby a stavu klienta rozhodnou, do jaké míry pomohou danému člověku. Na jednu stranu se to může zdát diskriminační, když jedna osoba dostane vyšší podporu nežli druhá, ale základem je, aby klienti nezůstali závislí na pomoci těchto organizací a aby do jejich poraden nemuseli chodit kvůli stejným či obdobným problémům opakovaně.

Vedoucí poraden uvádí, že mnohé instituce dělají projekty a hledají finanční dárce k těmto projektům. Finanční prostředky se nevyužijí jen k proplacení daného projektu, ale nadbytečné částky jdou často zpět do fungování dané neziskové organizace, tedy i na platy zaměstnanců. Vedoucí poraden uvedl, že pro občanské poradny, které vede, se z veřejného rozpočtu zaplatí přibližně 70 % výdajů na běžný provoz, zbytek se financuje z různých darů nebo projektů.

K tomu je i náležité dodat zajímavost, že občanská poradna Diakonie Západ měla v roce 2021 obavy z nedostatku financí, které přichází od státu. Aby dostala finance, tak musí být odsouhlasen státní rozpočet, kde jsou následně tyto peníze přerozděleny, ale jelikož došlo k protahování odsouhlasení rozpočtu, finanční prostředky měly několikaměsíční zpoždění. Nakonec muselo zasáhnout vedení Plzeňského kraje a poskytlo půjčky lokálním NNO, které pravidelně dotuje stát. Po přijetí financí od státu se neziskové organizace a Plzeňský kraj finančně vyrovnaly.

Kromě financování poraden dále jako problematické vidí časté změny zákonů. Jak již bylo řečeno, tyto poradny fungují v mnoha sociálních oblastech. A kvůli každé legislativní úpravě, která se týká těchto oblastí, musí mít neustále dobrý přehled nad touto problematikou. Obdobně se to týká i zákonů, které ovlivňují fungování samotných poraden.

4.2.2 Rozhovor se zaměstnanci

Druhý a taktéž hloubkový a polostrukturovaný rozhovor probíhal se samotnými sociálními pracovníky poradny pro občany v nesnázích v Rokycanech. Postupovalo se ve stejném stylu jako v předchozím rozhovoru. Tematickými otázkami byly:

- Jakými hlavními činnostmi pomáháte dluhovým klientům?
- Co řešíte u těchto klientů mimo jejich dluhů?
- Jací klienti do poradny přicházejí?
- Jak probíhá pomoc dluhovým klientům?
- Jak se situace dluhových klientů měnila v průběhu let?
- Jaké jsou největší překážky při pomoci?
- Děláte nějaké vzdělávací projekty, popřípadě jak se poradci vzdělávají?

Poradci se při analýze dluhové problematiky klienta snaží vypomoci v mnoha směrech. Jde hlavně o studování smluv a hledání nedostatků, tvorbu finančního rozpočtu klienta, hledání možností zastavování exekuce a v neposlední řadě také pomáhají zahájit klientovo oddlužení přes insolvenční řízení, pokud splňuje náležité podmínky.

Když bude mít jednu nebo dvě exekuce, je zkoumáno, za jak dlouho dokáže zaplatit tyto exekuce. Pokud těchto exekucí má více, například 10, tak se původ dluhu ani doba splácení již tolik neřeší. Exekuce se platí v pořadí, tudíž další exekuce čekají. U nich přibývají úroky, tedy placení exekucí normálním způsobem by mohlo trvat i desítky let, někdy je ani do konce života nemusí splatit. V tomto případě se již spíše řeší, jestliže je **vhodným kandidátem** k oddlužení, tj. jestli má alespoň 2 věřitele a má dluhy po splatnosti.

Dalším způsobem, jak pomáhají zastavit exekuce, je takzvaně na nemajetnost. Jak z názvu vyplývá, poradce se snaží s exekutorem domluvit na zastavení exekuce v případě, kdy dlužník nemá dostatečné prostředky ani na úhradu exekučního řízení, tedy v podstatě se snaží exekutora přesvědčit, že náklady na řízení jsou vyšší nežli samotné částky, které

by mohl z dlužníka dostat. Příkladem uvedeným pracovníkem poradny je, že se u člověka v důchodovém věku s mnoha exekucemi podařilo zastavit exekuce, které byly až dále v pořadí, jelikož délka placení všech exekucí by jinak mohla trvat desítky let, což s ohledem na věk klienta bylo značně nepravděpodobné, že by byl schopen vše splatit včas.

Jedním z příkladů, kdy se zastavovaly exekuce, avšak nyní ne již tak častým je, že některé exekuce vznikaly na základě tzv. rozhodčích doložek, kde některé byly neplatné, což bylo často zneužíváno přes nekalé praktiky některých firem. I přes počáteční neplatnost se ale věřitelé domohli k tomu, že na dlužníky byla vedena neoprávněně exekuční řízení. Poradci toto museli často řešit právníckou cestou a v pozdější chvíli byla založena služba s názvem „Exekutor má smůlu“, která míří přímo na zastavení protiprávních exekucí. Na tuto službu často posílají poradci klienty, u kterých mají podezření na tento typ exekuce.

V dnešní době se smlouvy, kvůli kterým je nyní klient v exekuci, již tolik nestudují, jelikož se spíše jen setkávají s případy, kde je nyní exekuce vydávána zásadně přes exekuční titul. Ten je už z počátku kontrolován a vydáván soudem, tedy se předpokládá jeho správnost.

Pokud chce daný klient do insolvence, tak první, co se řeší, je, jaký majetek klient vlastní a jaké má příjmy. Nejdůležitější je příjem ze zaměstnání, jelikož právě z něho se nejčastěji dělá srážka. Dále se musí platit poplatek insolvenčnímu správci a zároveň mzda musí být dostatečně vysoká. Původně musel klient do roku 2019 vždy zaplatit za 5 let alespoň 30 % závazků. Nyní ale soudu musí prokázat, že udělá vše pro zaplacení co největší možné částky. I přes možnost rychlejšího oddlužení za 3 roky ho ale klienti příliš nevyužívají, jelikož většina klientů má problémy zaplatit i výše zmíněných 30 % za 5 let.

Klienta, který žádá o oddlužení, se poradci snaží nejprve situačně stabilizovat. Pokud není pracovně aktivní, popřípadě není na pracovním trhu legálně, pak první, co mu doporučí, je, aby si našel stabilní legální zaměstnání. S hledáním mohou do určité míry i pomoci. Stabilní zaměstnání znamená pro insolvenční soud, že dlužník je schopen platit určitou částku každý měsíc. Dále se vytváří finanční rozpočet na začátek oddlužení i na další roky. Podle tohoto rozpočtu bude dokládat soudu, kolik dokáže splácet. Zvláště pokud nedosáhne ani na zmíněných 30 % během 5 let, je důležité charakterizovat, co vše dlužník bude dělat pro uspokojení věřitelů.

Dlužníci jsou kontrolováni v průběhu oddlužení, jestli dělají vše pro uspokojení věřitelů. Jakmile začne oddlužení, na poradnu se obracejí už jen výjimečně. Spíše pouze v případech, kvůli kterým nemusí mít schopnosti pokračovat v oddlužení, např. ztráta zaměstnání. V tomto případě poradci radí, jak mají klienti postupovat, aby jim soud oddlužení nezrušil.

Poradci mají zkušenosti s klienty, kterým již byla insolvence jednou zrušena. Zde je značný problém soudy znova přesvědčit a podat dostačující odůvodnění k předchozí neschopnosti dokončení oddlužení, jelikož soud bere v úvahu veškeré předchozí chování dlužníka. Avšak při zrušení oddlužení se klient nenavrací do stejné situace jako před jeho začátkem. Zaplacené částky v průběhu oddlužení umoří podíl závazku vůči věřitelům. Většinou se dlužníci v této situaci dostávají zpět do exekucí. V minulosti však dle poradců bylo častější, že se soud rozhodl o vykonání konkursu na majetek dlužníka.

Dle zkušeností pracovníků poradny se případ, že by soud jejich klientům zrušil oddlužení, stal jen velmi vzácně. Dle jejich názoru je to dané především tím, že při úspěšném získání možnosti oddlužení jsou klienti značně motivovaní a že poradny je dostatečně připraví. Dle poradny také záleží na stavu klienta, protože například důchodce, který není ani zdravotně způsobilý pracovat, bude obtížně hledat další způsoby finančních příjmů. Zde se předpokládá, že platba z jeho důchodu bude veškeré úsilí, kterého je on schopen.

Dalším způsobem řešení, jak pomoci klientům s nedostatečnými finančními prostředky při žádosti o oddlužení, je pokus najít člověka např. klientova známého, který by se zavázal darovací smlouvou a prakticky by takto vypomohl s placením závazků.

Relativně novým způsobem, kterým se podává žádost o oddlužení, je přesvědčování soudu, že klient bude platit své závazky také z příjmů, ze kterých se srážet nedá. Např. výživné, sociální dávky na bydlení, příspěvky na péči apod. Následně v čestném prohlášení uvedou, jakou mají mzdu a jaké jsou jejich srážky a že dále částku navýší z nesrazitelných příjmů s cílem přesvědčit soud, že dlužník bude dělat skutečně vše pro uspokojení věřitelů.

S ohledem na vyšší úroveň pomoci, poradci také mohou doprovázet osobně klienty jak při podání insolvenčního návrhu, tak i při samotném soudním insolvenčním řízení s tím, že mohou přinést určitou psychickou oporu pro klienta. Klienta ale nezastupují, pouze doprovázejí.

Dále se na poradnu Diakonie Západ také často obrací příbuzní dlužníka, nebo lidé, kteří žijí ve společné domácnosti s dlužníkem. Obávají se totiž, že exekuce na příbuzného, i když by se jich neměla týkat, se jich v budoucnu nějak dotkne, zvláště pokud bydlí ve stejné domácnosti. V těchto případech se nejčastěji klienti dotazují, co jim vlastně hrozí a jaké případné kroky by měli udělat jako prevenci. Sice je poradce může ujistit, že u nemovitého majetku nelze majetek zabavit, jelikož je sepsán přímo na jméno. U movitého majetku to není tak snadno ubránitelné. Exekutor nerozlišuje, komu daný majetek ve skutečnosti patří. Může zabavit a zpeněžit veškerý majetek, u které se **odůvodněně domnívá**, že je majetkem dlužníka, ať je to pravda či nikoliv.

Poradci v tomto bodě nejčastěji doporučují shromáždit co nejvíce kupních smluv, aby se „nedlužníci“ mohli bránit exekutorovi, ne vždy ale mají veškeré smlouvy k dispozici. V tomto případě, pokud jim exekutor majetek označí jako zabavený, podávají návrh na vyškrtnutí ze soupisu majetku u daného exekutora. Pokud neuspějí s přesvědčováním exekutora, jejich poslední možností je obrátit se na soud. Jinou možností je, že dlužník změní oficiální trvalé bydliště, např. na obecní úřad, kde si také vyzvedává veškerou oficiální poštu, ale ve skutečnosti stále pobývá v domácnosti s někým jiným.

U mnoha klientů, kteří přišli s dluhovou problematikou, poradna řeší a vypomáhá i v dalších oblastech, které s dluhy nemusí přímo souviset. Zadlužení klienti někdy musí řešit ztrátu bydlení, což často v dnešní době není problémem jenom dluhových klientů. Nejčastěji ztratili bydlení, jelikož nebyli schopni platit nájem, popřípadě méně často hypoteční úvěr. Tento problém se dle pracovníků řeší obtížně, jelikož jednoduše dostupné byty nejsou či jsou příliš drahé nejenom pro zadlužené lidi.

Dalším druhem pomoci je pomoc při získávání dávek. Poradci zjišťují, jestliže má klient zajištěné veškeré příjmy, na které má nárok. Nejčastěji se vyptávají, jestliže pobírá příspěvek na bydlení nebo má nárok na příspěvek v hmotné nouzi. Nejvíce vždy apelují na získání oficiálního zaměstnání, jež také značně napomůže při řešení např. oddlužení. Dle pracovníků to není samozřejmostí, že klienti mají zaměstnání. Někdy mají pouze neoficiální zaměstnání, tedy mají příjmy, které nejsou nikde evidovány. Příjmy na černo, popřípadě žádné příjmy nepomohou klientovi v řešení dluhů a v případě oddlužení může soud kvůli zatajování příjmů **dokonce** zrušit rozhodnutí o oddlužení.

Překážkou, se kterou se poradci setkávají, je nízká motivace dlužníka. V některých případech, kdy dlužník přijde do poradny, je alespoň z počátku více motivovaný

k řešení jeho situace. Problém nastává, když se klient dozví, že celý proces bude složitější, než očekával, nebo zabere výrazně více času. V těchto případech se může stát, že klient přestává být motivovaný svoji situací řešit, tedy nemusí znova přijít na konzultace do poradny či má apatičtější přístup. Sice svoji situaci řeší, ale je liknavější a málo responzivní. Ztráta motivace nemusí přicházet jenom při řešení samotného problému, ale také negativní změnou životní situace, o které již s poradci nekomunikují nebo ji sdělí až později.

Někdy se stává, že klient bydlí ve větší vzdálenosti od poradny, a proto kvůli delším cestám ztrácí motivaci. Popřípadě kvůli špatné finanční situaci ani nemusí mít peníze na cestu. Někdy dlužník nemá motivaci, protože byl někým přemluven, aby využil služeb poradny, nepřišel tedy úplně ze své vlastní vůle, což má také vliv na aktivitu klienta. Úspěšnost řešení problému přitom často závisí právě na jeho motivaci.

V některých extrémních případech, pokud poradci dojdou k názoru, že klient potřebuje i pomoc potravinovou, jim ji nabídnou dle stavu zásob. Nejčastěji se rozhodují dle stavu, který je v Plzeňské potravinové bance. Ve většině případů tito lidé, kteří potravinovou pomoc potřebují, dostávají tento druh pomoci přibližně jedenkrát do měsíce. V dalším případě mají kontakty na další organizace, které mohou pomoci. V okolí Plzně a Rokycan nejčastěji kontaktují Charitu ČR, která se tímto problémem také zabývá. Celkově se počet žádostí o potravinovou pomoc v posledních letech navýšil. Zároveň z důvodu inflace je obtížnější doplnit zásoby.

Další zajímavostí, která vychází z dotazování poradců, je vývoj situace v dluhovém poradenství. V minulých letech klienti chodili hlavně v případech, kdy už finančně přestávali být schopni splácet dluhy, ale ve většině případů stále ještě nebyli v exekuci. Zde byla praxe při pomoci dlužníkům především v komunikaci s věřiteli, jestli by přistoupili na nový splátkový kalendář či poskytli kopii smlouvy. Také hledali ve smlouvách nějaké pochybení nebo zjišťovali např. extrémně vysoké RPSN apod.

Později začali spíše chodit lidé s jednou či maximálně dvěma exekucemi. A v nynější situaci není neobvyklé potkat klienta, jenž má více než dvě exekuce. Existuje mnoho případů, kdy klienti mají i více jak 10 exekucí naráz, ze kterých se mohou dostat realisticky jen v případě oddlužení.

S ohledem na změny v dluhové situaci klientů se zdá, že insolvenční zákony se mění tím stylem, že se „změkčují“ pravidla pro oddlužení. Hnacím motorem je právě ta skutečnost, že se v posledních letech zvyšuje počet lidí s vícero exekucemi.

Také dle názoru poradců s tím souvisí fakt, že u těchto lidí přestávají fungovat exekuční příkazy jakožto nástroj na vybírání peněz. Případy, kde jsou lidi nemajetní, mají jako místo trvalého bydliště označen obecní úřad, v posledních letech přibývají. V těchto případech jim exekutor nikdy nemůže nic zabavit, proto věřitelé prakticky nic nezískávají zpět a u exekutora vznikají náklady za neustálou kontrolu této osoby. V případě insolvence, pokud je dlužník motivovaný, mohou věřitelé dostat alespoň část financí zpět.

Při porovnávání teorie, viz Kapitola 1.3 o profilu dlužníků, byli pracovníci seznámeni s dělením těchto dlužníků dle Ondřeje (2013) a následně dotázáni, se kterými typy se nejvíce setkávají.

Dle jejich názoru, se strategy se tolik neseťkávají, jelikož ty se v dané problematice obecně orientují. Dlužníci na hraně zákona se zde objevují málokdy a když už přijdou, tak s dlouholetou exekucí. Zbylé typy chodí do poradny v relativně rovnoměrném počtu. Rozdílem u nich je, v jaké fázi dluhového problému přijdou do poradny. Dlužník záchranář přichází až v moment, kdy je mu jasné, že ten, kterému v dobré víře pomohl, mu jeho peníze nesplatí. Hazardéři přicházejí spíše až v momentě, kdy je na ně uvalena exekuce. Dlužník v krizi, jak z názvu vyplývá, přijde do poradny až v bezvýchodné situaci, např. při ztrátě bydlení.

Podle poradců jde obecně říct, že co člověk, tak to vlastní příběh. Každý případ je unikátní a často také řešení, ač může být obdobné, je stále nakonec uzpůsobené danému klientovi. Zvláště při neustálých změnách v legislativě a změnách ve společenském prostředí.

Existují také situace, kde se poradci setkávají s lidmi, kteří o oddlužení nikdy neslyšeli nebo nechápou, jak oddlužení funguje. U některých klientů se stává, že slyšeli z okolí, ať se nesnaží o oddlužení, neboť jim to údajně stejně nepomůže, nebo jim podmínky byly vysvětleny špatně.

Poradci Diakonie Západ také pořádají semináře na dluhovou problematiku a finanční gramotnost. Nejčastěji pořádá semináře jakožto součástí služeb Adite a Archa. Tyto služby jsou zaměřené na pomoc pěstounským rodinám a rodinám ve složitých situacích. Neboli poradci často vyučují domácnosti vytipované těmito zmíněnými službami.

Méně často také tito poradci školí o dluhové a finanční problematice veřejnost. Školení zde není tak často jako v rámci podpory jiných služeb Diakonie, nejčastěji je spíše uskutečněno na zakázku.

Také samotní poradci se zúčastňují vzdělávání. Jelikož jsou členové AOP, dle pravidel se zúčastňují školení celkem 2 krát do roka v oblasti dluhové problematiky. Probírají nové trendy a také legislativní změny, které se k tomuto tématu vztahují.

Kromě těchto změn musí samozřejmě dluhovní poradci sledovat veškeré změny týkající se dluhové problematiky a být schopni tyto změny vysvětlit i jejich klientům srozumitelně.

4.2.3 Výsledky z pozorování

Rychlost přijímání klientů je určena tím, zdali přišli objednaní či nikoliv. Rozdíl je v tom, že u objednaných klientů poradci mají již určitý přehled, co klient bude chtít konzultovat, a snadněji se připraví na pomoc.

Následně je vedená konzultace s klientem. Konzultace probíhá jen mezi ním a poradcem. Je vedena v samostatné místnosti od čekárny, takže se klient nemusí obávat, že jeho problémy uslyší i ostatní klienti.

Prvním cílem poradce je seznámit se s problémem klienta a zároveň ho případně seznámit se všemi službami, které poradna nabízí. Zároveň také klientovi oznámí limity poradny, tedy že nezastupují právníckou službu a také že veškeré poradenské služby jsou zdarma. Ujistí klienta o anonymitě a také o tom, že poradci jsou zde proto, aby mu pomohli najít řešení jeho problémů, a snaží se vytvořit důvěřivý vztah vůči klientovi.

V případě dluhové problematiky je dotázán, v jaké situaci se nachází. Tedy pokud je teprve v bodě, kdy přestává stíhat platit dluhy a zatím dostává svým závazkům, ale hrozí mu exekuce nebo pokud již jsou proti němu vedena exekuční řízení.

Dále, na co se poradci dotazují, je, kolik dluží a kdo jsou jeho věřitelé. Přitom se vyptávají, jaké jsou jeho příjmy ze zaměstnání a popřípadě jiné příjmy. Dále zjišťují jeho výdaje a kolik z této částky je využito na splácení dluhů, kolik na nezbytné živobytí a kolik financí je zbytkových.

V případě, kdy dlužník ještě nemá dluhy po splatnosti, ale tato situace hrozí, poradce může pomoci tím, že mu asistuje při vytváření rozpočtu, hledá důvody, proč nastala

zhoršená situace, a cestu, jak situaci zlepšit. Nakonec může jít jen o nalezení zbytečných položek v rozpočtu na straně výdajů nebo se na straně příjmů zjistí, že má klient nárok na nějaký příspěvek.

Důležité je, pokud klient nepřijde jenom pro menší radu, ale potřebuje komplexnější řešení jeho problémů, aby poradci představili všechna možná řešení a dostatečně jej informovali, co tato řešení obnáší. Poradci se snaží iniciovat klienta, aby svoje problémy co nejlépe on sám do podrobností pochopil a vybral takové řešení, které mu přijde adekvátní.

Na závěr konzultace poradce přidělí krátké identifikační číslo, které klientovi běžně sdělí. Důvod je prostý, každý může navštívit tuto poradnu, a jak již bylo zmíněno v předchozí odstavcích, určitá úroveň anonymity je zde udržována. Poradci si klienty vedou zásadně pod těmito čísly a pokud ji klienti navštíví opakovaně, sdělí svoje identifikační číslo. Další motivací zavedení těchto čísel je určité navázání důvěry, kdy se poradci nevyptávají příliš na identitu člověka, ale na jeho situaci. Dozvídají se osobní údaje až v případě, kdy je to nutné, tedy když například zkoumají exekuční příkaz, který klient obdržel.

Na konci konzultace si také zaznamenávají, jakou ze čtyř úrovní pomoci potřeboval či bude potřebovat dle již zmíněného dělení. Od druhu pomoci se odvíjí také čas strávený s klientem. Klienti, kteří navštívili poradnu osobně, stráví při první úrovni podání informace přibližně 5 minut. Při komplexnější konzultaci může trvat jedno sezení až 45 minut, běžně však v rozmezí 15 až 30 minut.

4.2.4 Studování interních dokumentů

V současné době jsou nejčastějším důvodem zadluženosti klientů na této poradně především půjčky. Často klienti přecení svoje schopnosti splácet a půjčí se nepřiměřené množství finančních prostředků a následně je měsíční splátky finančně zruinují. Dalším častým důvodem je ztráta zaměstnání nebo zdravotní problémy. Vzácně se také objevují situace, kdy se klient dostává do dluhů kvůli dědictví, ve kterém jsou schované dluhy. Avšak pracovníci celkově shrnují, že nejčastější příčinou zadlužení je nezodpovědnost.

Při bližším studování spisů o jednotlivých minulých a současných dlužnících a jejich dluzích vyšlo najevo, že klienti měli nejčastěji půjčky, které lze nazývat jako rychlopůjčky či mikropůjčky. Často měli několik těchto mikropůjček od různých věřitelů. Velmi málokdy se jednalo o půjčky z bankovních institucí, ať už je to hypoteční úvěr

nebo jiný druh půjčky. Poradci se také setkali se situací, kdy klienti dlužili bankovnímu subjektu a na tyto splátky vzali právě zmínění mikropůjčky.

Často tito klienti měli několik mikropůjček a přišli do poradny, jelikož nezvládali platit ani samotné úroky. Pokud jsou zaměstnaní, tak často většina výdělku jde na zaplacení pouze úroků, jistina se neumožňuje. Také se dostávají do situace, kdy si půjčují, aby splatili původní dluh, což je učebnicový případ dluhové propasti.

Tito klienti při pohovoru uváděli, že si nedokázali představit kolik ve skutečnosti budou platit či že si dostatečně nepřečetli smluvní podmínky. Klienti následně u poradců hledají řešení, jak se začít zbavovat těchto dluhů.

Mnozí tito klienti měli deset a více malých půjček, u nichž byla jednotlivá hodnota dluhu, tj. jistiny i úroků, nejčastěji v rozmezí 15 až 35 tisíc Kč. Velkým problémem u těchto půjček jsou také relativně velké úrokové sazby. Stávalo se, že klienti dokázali splácet akorát úroky, avšak nikoliv jistinu.

Dle spisů dluhových klientů je zde relativně významný podíl osob, který přichází poté, co se jim přihodila náhlá negativní událost. Mezi tyto události se řadí dlouhodobá nemoc, zdravotní úraz, ztráta zaměstnání či dokonce rozvod. Pokud jsou tito lidé v dlužích a dostanou se do zmíněných problémů, přicházejí do poraden ve chvíli, kdy trvá příchozí pomoc ze sociálních zabezpečení **příliš dlouho**, byla nedostatečná nebo se klienti nevyznali v byrokracii. Mnoho klientů se tedy nedostalo do zadlužování pomalu, ale do problémů přímo rovnou narazili.

Během roku 2022 a začátkem roku 2023 začali lehce přibývat klienti, kteří běžně v minulosti dokázali splácet své závazky, ale kvůli rostoucím výdajům přestávají být schopni splácet např. hypotéky, které se i tak kvůli rostoucím úrokovým sazbám zdražují.

4.2.5 Vyhodnocení

Služby, které poradna nabízí, jsou v celku rozmanité. Kromě řešení dluhů klienta zajišťuje podporu i v ostatních oblastech, jako ubytování či potravinová pomoc. Ve výsledku to má při úspěšném řešení dluhů a navrácení klienta do normálního života užitek pro společnost jako celek.

Důležité je také pozorovat trend klientů, kteří přicházejí do poraden. V zásadě navštěvují poradnu ze stejného důvodu, tedy především kvůli přecenění svých schopností splácet nebo nárazovým příhodám. Hlavním rozdílem je, v jaké fázi zadlužení přicházejí. Dříve

přicházeli, než se do exekucí dostali. Nyní spíše přichází i v situacích, kdy mají deset a více exekucí naráz. Stále i nyní přichází klienti dříve, než je postihnou nezvladatelné finanční problémy, ale tento poměr se jednoznačně změnil.

S tím souvisí dlouholetý trend změn u dlužníků, viz Kapitola 4.1.3. Celkem se zvyšuje průměrný počet exekucí na jednoho povinného. Také se prodlužuje doba, po kterou dlužníci cítí, že dluhy nezvládají, a zatím nenavštíví dluhovou poradnu.

To může souviset s již zmíněnou pasivitou lidí, kteří nyní spíše přicházejí do poraden až poté, co je někdo přesvědčí nebo problém začne být natolik veliký, že jsou donuceni problém řešit, ale to již bývá zbytečně pozdě.

Ve výsledku to znamená, že v čím pozdější fázi dluhů přijde dlužník, tím je pomoc časové náročnější. Je to časově náročnější jak pro samotné poradce, tak i pro klienty, kteří svou situaci budou muset řešit déle. Znovu záleží na motivaci dlužníka, kdy čím déle potrvá řešení jeho problémů, tím pravděpodobněji bude méně motivovaný svoji situaci řešit.

Jednou z možností řešení je větší spolupráce s místními samosprávami, které by vytypovaly místa potřeby dluhového poradenství. Do těchto míst by pak mohli poradci přijíždět jakožto terénní pracovníci. Při úspěšném konzultování s dlužníkem může začít proces zbavování dluhů výrazně dříve a bude tedy méně komplikovaný.

Se zhoršováním situace také souvisí trend ve změnách podmínek o podání osobního bankrotu. Tyto podmínky jsou čím dál lepší ve prospěch dlužníka, a to až do bodu, že šanci na podání žádosti o osobní bankrot má skoro každý. Zde mohou nastat obavy, aby se tato vlídná pravidla nezačala zneužívat.

Samozřejmě, že když věřitelé dostanou část financí zpět, je to lepší než nic, ale v zásadě by se spíše měly hledat způsoby, jak omezit vzniku těchto situací. Zjednodušování insolvenčních pravidel pro získání oddlužení pomáhá zejména v situaci, kdy dlužník už v dluhové pasti je. Problémem začne být, pokud by někteří lidé, kteří se do dluhových problémů nedostali, začali oddlužení vidět jako jednoduchou cestu ven, tedy mohou začít více riskovat s půjčkami.

Co se týče podmínek v insolvenčním řízení, tak ty se skutečně mění poměrně dost často, zvláště některé změny značně zjednodušují možnosti získání povolení na oddlužení. Mimo zmíněné změny v roce 2019 se insolvenční zákon také významně změnil například v roce 2017, kdy se změnila pravidla pro podávání insolvenčních návrhů, kde za dlužníka

podává návrh akreditovaná osoba, advokát, soudní exekutor nebo insolvenční správce. (Řeháček, 2017)

V roce 2021 byl pokus o změnu insolvenčního zákona, kde by standardní doba oddlužení byla vždy pouze 3 roky, nikoliv 5 let. Změna ale nakonec nebyla přijata. (Matoušková, 2021)

Dalším problémem, se kterým se poradci setkávají při návrhu žádosti o oddlužení, je nezaměstnanost dlužníka. Pokud dlužník nemá zaměstnání, má značně menší šanci na získání oddlužení. Také může pracovat na černo, kde sice neřeší exekuce, ale s dluhy bude žít do smrti a práce mu nebude započítaná do důchodu.

U zadlužených lidí toto může být značný problém, jelikož při podání žádosti o oddlužení, musí dlužník zveřejnit všechny své příjmy. Při zjištění insolvenční soudce zruší oddlužení a jelikož tímto porušil dlužník několik podmínek, případná nová žádost o oddlužení bude značně složitější. Poradci se proto neustále snaží přesvědčit klienty, aby měli oficiální zaměstnání, tedy aby si ho buď našli, nebo přestali pracovat na černo.

Avšak ne vždy je to vina dlužníka, jelikož někteří klienti nemohou sehnat zaměstnání i přes jejich snahu. Dle Institutu prevence a řešení předlužení (2020) musí zaměstnavatel komunikovat s exekutory a soudy namísto zaměstnance v exekuci. Dále musí automaticky provádět srážky z plateb zaměstnance v čas a ve správném objemu. Rizikové pro zaměstnavatele především je, že při chybném provedení je pokutován právě on, a to až do 50 tisíc korun. K tomu mu značně přibývá administrativa kvůli jednomu zaměstnanci, což vede k tomu, že zaměstnavatelé budou preferovat zaměstnávat osoby bez exekuce. Proto člověk v exekucích má horší šance získat zaměstnání, alespoň v případě, pokud jde o oficiální zaměstnání.

Jelikož toto je problém legislativní, popřípadě na straně zaměstnavatelů, poradci jsou značně omezeni v tom, co mohou dělat. Jakožto poradci ale mohou sledovat, kteří zaměstnavatelé v okolí přijímají tyto lidi, a informace předávat klientům, kteří neúspěšně hledají zaměstnání.

4.3 Shrnutí

NNO zaměřené na sociální poradenství, včetně dluhového, jsou také účinné díky vzájemné komunikaci. Spolupráce v těchto činnostech mezi neziskovými organizacemi

tedy je od poraden přes různé projekty a vzdělávání až po snahu tlačit na vládní orgány, aby byla upravena legislativa.

Je nezbytné ale připomenout, že tyto NNO neléčí ani nedokážou vyléčit příčiny vzniku problémů s dluhy. Činnosti těchto neziskových organizací pomáhají utlumovat následky a na příčiny vzniku problémů mohou upozorňovat ty, kteří s touto problematikou mohou něco dělat či v jiném případě vzdělávat jedince, již mají následně menší šance se do těchto problémů dostat.

S růstem dluhové problematiky je patrný i růst poraden, které se zaměřují na dluhovou problematiku. Tyto poradny často vznikají z žádostí krajů, obcí nebo ministerstev, jež také monitorují situaci s dluhy. Růst těchto poraden je také zesílen zhoršující se dluhovou problematikou oproti předchozím rokům, kdy se celkově za posledních několik let navyšují počty klientů.

Obecně, jedním z největších příčin dluhů v současné době jsou mikropůjčky. S těmito problémy přichází klienti do poraden čím dál častěji. Ty cílí zásadně na méně ekonomicky znalé nebo nepozorné, kteří si dostatečně nepřečtou platební podmínky. Výsledkem jsou dlužníci, kterým z velmi malých dlužných částek vyrostly obří dluhy, které nemají šanci splatit. Druhou častou příčinou jsou nárazové negativní události např. pracovní neschopnost, které jsou zhoršeny tím, že i když mají nárok na finance ze sociálního zabezpečení, tyto peníze přichází často až příliš pozdě.

S růstem dluhové problematiky také souvisí počty klientů a závažnost jejich zadlužení. Poradny, které nejsou úplně vytížené, si mohou dovolit strávit více času s klientem a důkladně řešit jeho situaci. Potíže může nastat v případě, jak již bylo zmíněno například u některých poraden Člověka v tísní, kdy je čekací doba významně delší.

Vytížené poradny se pak musí rozhodovat, jestli budou mít striktní časový úsek na jednoho dlužníka, nebo při zhoršující se situaci u klienta se budou návštěvy protahovat či budou častější a čekací doba se bude prodlužovat. Možností je samozřejmě také rozšíření pracovní síly a areálu, ale jelikož se jedná o neziskové organizace, většina finančních nákladů se hradí z veřejného rozpočtu. Neziskové organizace mohou žádat a odůvodňovat, proč potřebují dodatečné finance, ale o tom, zda tyto peníze dostanou nebo ne, nerozhodují.

V tomto směru by neziskové organizace měly i nadále tlačit na změnu legislativy na trhu s těmito „mikrouvěry“, které tvoří značné problémy jak pro klienty, tak často značně zatěžují dluhové poradny.

S tím také souvisí to, že by měly neziskové organizace více spolupracovat např. s místní samosprávou pro zlepšení finanční gramotnosti, jelikož je vždy jednodušší problémům předejít, než je následně hasit.

Dále také dlužníci o poznání déle vyhledávají pomoc u poraden, kde čím dál více klientů přichází v bodě, kdy se trápí s dluhy několik let. V minulých letech přicházeli značně dříve, často i ještě před tím, než ztratili nad svojí situací kontrolu či ještě před splatností svých závazků.

V současné době, kdy se zhoršuje situace u dlužníků, zvláště roste průměrná dlužná částka i počet exekucí na člověka, je neplacené poradenství velmi důležitou součástí společnosti. Oproti tomu na začátcích dluhového poradenství se spíše řešilo jen několik osob v dluzích, nyní se zapojují do aktivnější prevence přes nejrůznější projekty.

V uplynulých letech je vidět vysoké zapojení institucí, jak v neziskovém sektoru, tak i ve vládním sektoru, v řešení dluhové problematiky v ČR. O dlužníky se snaží všemožně pečovat, někdy až na úkor věřitelů. Právě dle věřitelů může takovéto hýčkání vypadat neférově. Zde také může vznikat problém, neboť některá nová pravidla mohou být dlužníky zneužívána.

Sociálně zaměřené NNO jsou součástí vyspělých zemí, kde často jejich služby určitým způsobem vyplňují díry v sociálních systémech státu, a jsou dnes nesnadno nahraditelnou součástí společnosti. Podobně je to i u dluhové problematiky, kde sice mnoho dlužníků se dostalo do dluhů kvůli své naivitě, ale také i kvůli legislativnímu prostředí, ve kterém mohou operovat někteří nekalí věřitelé, jelikož jim to umožňuje tuto slabinu maximálně zneužívat až na hranu zákona.

Největší překážky

Dluhové poradny a její pracovníci musí pro úspěšné řešení dluhů jejich klientů řešit mnohé překážky. Avšak některé z nich jsou natolik problematické, že značně snižují šance klienta na úspěšné vyřešení dluhů. Problémy přichází z mnoha oblastí, pokud ale chtějí tyto pracovníci dovést klienta k úspěšnému řešení, musí s ním i tyto problémy řešit. Současné problémy jsou především **motivace klientů**, problém se **zaměstnáváním lidí**

v **exekuci** a v neposlední řadě také **nedostatečné kapacity dluhových poraden** v některých lokalitách.

Právě motivace člověka dle Hiilamo (2018) je základ pro úspěšné vyřešení problémů. Pasivním přístupem budou svoji dluhovou problematiku řešit dlouho, či ji nikdy nevyřeší. S tímto přístupem se také snižuje motivace v zaměstnání či hledání jiné pracovní pozice. U aktivně přistupujícího dlužníka se právě očekává řešení dluhů. Ve výsledku úspěšné oddlužení přináší prospěch státu a také se dlužník neocitá na okraji společnosti.

Dlužníkům také klesne motivace dokončit proces oddlužení, když zjistí, jaká bude jejich nezabavitelná částka v jeho průběhu. Ta je značně nižší, a to o tolik, že někteří dlužníci raději zůstanou u exekuce. I když tyto exekuce budou splácet do konce života, je to pro ně preferovanější, než aby se pokusili zbavit svých dluhů úplně. (Hovorková, 2020)

Jednou z možností jsou terénní pracovníci, kteří by spolupracovali se samosprávnými celky ve vytipování dlužníků na základě potřeby. Budou vypočítány náklady organizace na jednoho terénního pracovníka, které v případě zavedení by se o tuto částku zvedly celkové náklady. Pracovník bude využívat vlastní automobil.

V případě občanské poradny v Rokycanech, ve které probíhal průzkum, by mohl jeden pracovník jednou týdně pracovat mimo poradnu. Za cestovní úhrady musí zaměstnavatel proplácet 5,2 Kč na km jízdy. Dále se bude počítat s cenou 41,2 Kč za litr paliva a průměrná spotřeba paliva 6 litrů na 100 km. V neposlední řadě je také započítáno 129 Kč za stravné v případě 8 hodinové směny. Cestovní úhrady, stravné a průměrná cena paliva vychází z vyhlášky MPSV (2022a) pro rok 2023.

Místa byla vybrána na základě dojezdu z Rokycan a předpokládané potřeby dluhového poradenství dle mapaexekucí.cz (n.d.), která sleduje počty lidí v exekuci a jejich podíl z celkového počtu obyvatelstva obcí. Proto byly vybrány obce Raková, Hrádek, Holoubkov a Přívětice. Tato trasa vychází na 56 km. Dále by mohli dojíždět do okolí Kladrub, kde je mnoho malých vesnic s vyššími podíly lidí v exekuci. Tato trasa vychází přibližně na 70 km. Za měsíc tedy **pojede dvakrát jednu trasu a dvakrát druhou trasu.**

Tab. 2: Dodatečné náklady na jednu trasu mobilního dluhové poradenství

	Trasa 56 km	Trasa 70 km
Opotřebením automobilu	291,2 Kč	364 Kč
Pohonné hmoty	138,4 Kč	173 Kč
Stravné	129 Kč	129 Kč
Náklady na jednu jízdu	558,6 Kč	666 Kč

Zdroj: Vlastní zpracování (2023)

Celkem se tedy organizaci navýší náklady o 2 449,2 Kč ($558,6 \times 2 + 666 \times 2$). Tato částka by mohla být alespoň částečně hrazena z obcí, ve kterých by poradci vypomáhali.

Dalším problémem, se kterým se poradci často setkávají, je zaměstnání, tedy spíše nezaměstnanost u některých dlužníků, popřípadě práce na nelegálním trhu. Při získávání možnosti oddlužení je právě zaměstnanost klienta výhodou. Soudce rozhoduje, jestli dlužník dělal vše pro uspokojení věřitelů a pokud nemá zaměstnání, tak to může negativně ovlivnit rozhodnutí soudu.

Dluhovní poradci mohou v současné situaci především sbírat informace o zaměstnavatelích díky předešlým zkušenostem, sdílet tyto informace s dalšími dluhovými poradnami a následně tyto informace předávat klientům.

Avšak zde jsou nesnáze při zaměstnávání lidí v exekucích, kdy se klient dostává do vyčerpávajícího cyklu. Dlužníci potřebují zaměstnání, aby se dostali z dluhů, ale až 60 % zaměstnavatelů nechce zaměstnat člověka, který je v exekuci. Dalších 20 % by raději nezaměstnávalo, ale z nutnosti obsadit volná pracovní místa je přijímají. Tedy se dostávají do situace, kdy dlužník nemůže pracovat, jelikož má dluh, a dluh nemůže splatit, jelikož nemá práci. (Havlišová, 2020)

Důvodů, proč firmy nechtějí zaměstnávat osoby v exekuci, je hned několik. Prvním, který se často uvádí, je administrativní zátěž. Dalším je nutnost dodatečných výpočtu srážek ze mzdy. Navíc tyto srážky se mohou v čase měnit, jen za rok 2020 byly celkem 3 hladiny pro výpočet srážky. (Havlišová, 2020)

Dále se administrativa navyšuje s počtem vedených exekucí na zaměstnance, zvláště pokud má několik různých exekutorů, kteří mají vlastní požadavky na způsob provedení srážky ze mzdy. (Havlišová, 2020)

K tomu právě probíhá trend, kdy na jednu stranu ubývají povinní oproti předešlým rokům, ale zvyšuje se průměrný počet exekucí na jednoho povinného. Tento problém, se kterým se může potýkat zaměstnavatel, se bude vyskytovat stále častěji.

Avšak dle rozhovoru se zaměstnavatelem J. Mastným (osobní komunikace, 15. 3. 2023), který má zkušenosti se zaměstnáváním osob v exekuci, nemusí být administrativa vždy ten hlavní důvod, proč zaměstnavatelé nechtějí lidi v exekuci. U člověka s jednou exekucí je podle jeho zkušeností dodatečná administrativní zátěž přibližně 15 až nanejvýš 30 minut měsíčně. V tomto případě není administrativa hlavním důvodem tohoto člověka odmítnout zaměstnat.

Což také může být částečné odůvodnění, proč množství lidí s jednou exekucí v posledních letech klesá, jelikož podmínky jsou pro ně přijatelnější, než kdyby zaměstnavatelé museli řešit několik exekucí naráz. Na druhé straně lze právě vidět, že počet osob s více exekucemi nijak neklesá, naopak spíše roste.

Dále může být problémem u zaměstnávání těchto lidí to, že místo administrativních překážek vidí zaměstnavatelé problém s již zmíněnou motivací dlužníka. Podle toho, jak velké má exekuční dluhy, zaměstnanec může dostat vždy pouze nezabavitelnou částku. Pokud je pasivnější vůči svým dluhům, nebude usilovat o vyšší výkon v práci či nebude brát případné přesčasy i se štedrou finanční odměnou, jelikož on vždy dostane jen tu nezabavitelnou částku. Též se nemusí snažit o sebezlepšování a ucházet se o lepší pozice ve firmě. To může zaměstnavatele odradit k jeho zaměstnání.

Také proběhla změna zákona, která nyní umožňuje to, že si zaměstnavatel může vzít srážku ze mzdy pracovníka jakožto náklady na administrativu vyřizování exekuce. To může zapříčinit, že někteří zaměstnavatelé mohou být ochotnější tyto lidi zaměstnávat. Náhrady na administrativu činí maximálně 50 Kč, ať má zaměstnanec 1 či více exekucí. (Zilvar, 2022)

Z pohledu dluhových poradců neexistuje plně účinná metoda, pomocí které by dokázali pomoci dlužníkům v těch případech, kdy jsou odmítáni v zaměstnání, nebo jsou zaměstnání pouze nelegálně.

Řešení tohoto problému se tedy nachází především v legislativní úpravě, která by se měla zaměřit na sjednocení postupů o srážkách ze mzdy a administrativy na straně zaměstnavatelů. Zvláště v případech, kdy má dlužník několik exekutorů najednou, se kterými následně zaměstnavatel musí komunikovat.

Pro vyčíslení nákladů zaměstnavatele na dodatečnou administrativu je zapotřebí plat mzdového účetního, který bude vykonávat činnosti spojené s exekucemi zaměstnance, a čas, jenž je potřeba k vyřízení těchto záležitostí.

Předpokládaný průměrný plat mzdového účetního k datu 11. 4. 2023 podle stránek Indeed.com (n.d.) je 34 314 Kč a čas strávený na jednoho zaměstnance v exekuci přibližně 20 minut. Potřebný čas vychází z předchozích odstavců. Administrativa se zvyšuje s počty exekucí, kde se bude uvažovat přibližně 12 minut na další exekuci. Od 11. exekuce a výše se již nebude počítat s navyšováním času. Přesný čas ale nelze vyčíslit, jelikož záleží, jestli má dlužník jak přednostní, tak nepřednostní exekuce, v jakém poměru a hodnotě a také kolik z těchto exekucí vede ten samý exekutor, jelikož se musí komunikovat s každým exekutorem zvlášť.

Dále se bude uvažovat, že v měsíci mzdový účetní odpracuje 20 dnů, tedy 160 hodin za měsíc. Bude se kalkulovat případ, kdy má zaměstnanec 1 exekuci, dále kdy má 6 exekucí, což je současný průměr exekucí na jednoho povinného, a v neposlední řadě 10 exekucí. Dle exekutorské komory (2022b) bylo v roce 2021 počet povinných, kteří měli 10 a více exekucí, téměř stejný jako počet lidí, co měli jen jednu exekuci.

Tab. 3: Administrativní náklady zaměstnavatele při zaměstnávání osob v exekuci

Náklady na mzdového účetního	$34\,314 \times 1,34 = 45\,980,76 \text{ Kč}$
Náklady na 1 hodinu práce	287,38 Kč
Náklady na zaměstnance s 1 exekucí (0,33h)	94,84 Kč
Náklady na zaměstnance s 6 exekucemi ($0,33+5 \times 0,2= 1,33\text{h}$)	382,22 Kč
Náklady na zaměstnance s 10 exekucemi ($0,33+9 \times 0,2= 2,13\text{h}$)	612,12 Kč
Počet osob s 10 exekucemi, kde se pracovník zabírá pouze administrativou s exekucemi	$45\,980,76 \text{ Kč} / 612,12 \text{ Kč} \doteq 75 \text{ osob}$

Zdroj: Vlastní zpracování (2023)

Náklady na jednoho zaměstnance s jednou exekucí je relativně malá. Přibližně 75 lidí s 10 a více exekucemi je bod, kde by se mzdový účetní zabýval pouze dodatečnou

administrativou spojenou s exekucemi a srážkami ze mzdy. Potřeba dodatečného mzdového účetního ale také závisí na původním vytížení stávajících pracovníků. Ve většině případů se ale vyplatí již přijmout dodatečného zaměstnance dříve.

Vyšší administrativní náklady se především týkají větších firem. Například zaměstnavatel v agentuře Student, která se soustředí na sezonní práce, myšleno krátkodobé a popřípadě střednědobé závazky, uvádí, že za rok vysleduje až 450 lidí v exekuci a ti mají v průměru 12 exekucí. Ta proto byla nucena přijmout dodatečného mzdového účetního, který se zabývá pouze exekucemi zaměstnanců. (Havlišová, 2020)

I přes to, že administrativní náklady nejsou vždy tím největším problémem při přijímání lidí do zaměstnání, měla by proběhnout legislativní úprava zjednodušení těchto procesů a také její digitalizování.

Jiným případem, kdy by se firma mohla bát zvýšené administrativy, je, že zaměstnanec by platila na černo jen částečně. Firma by vykazovala jen část výplaty vládním institucím, z této částky by byly odváděny srážky a část by byla vyplacena neoficiálně. Administrativní překážkou by proto mohlo být, aby vše vypadalo z venku důvěryhodně, že zaměstnanec nedostává nic nevykázaného.

V neposlední řadě, dalším problémem, se kterým se setkávají poradci při pomoci dlužníkům, jsou nedostatečné kapacity v některých lokalitách. Sice MPSV přidává další projekty na nové dluhové poradny v lokalitách, kde je to potřeba, ale pro nejvyšší pokrytí poptávky po poradnách bude potřeba ještě vyšší množství financí. Avšak jak již bylo prozkoumáno, už teď varují některé organizace, že mnoho poraden je financováno především z projektů, které netrvaly věčně.

Jedno z dalších řešení, které nesouvisí s dodatečnou finanční zátěží, je lepší propojenost mezi poradnami. Např. již zmíněná Praha má mnoho plně vytížených poraden, tedy by dodatečně mohla přicházet pomoc z poraden z okolí, které nemusí být tolik vytížené. Obdobně jako je to u již zmíněných terénních pracovníků, ale místo cestování do odlehlých oblastí by poradci vypomáhali v těchto oblastech. Avšak je zde zajisté problém, že každá poradna může postupovat a evidovat jinak svého klienta.

Celkově způsoby, jak zlepšit šanci lidí na oddlužení a zároveň efektivitu práce poradců, lze najít v různých oblastech. Od problémů v zavedených systémech exekucí přes lidskou pasivitu vůči jejím dluhům až po vytíženost poraden v určitých lokalitách. Na každý

z těchto problémů je potřeba řešení z jiné strany, tedy ať od vlády nebo od samotných neziskových organizací.

5 Milostivé léto

Milostivé léto je možnost pro fyzické osoby, které mají dluhy vůči státu v exekučním řízení, splnit svoje závazky ve zjednodušeném a také finančně méně nákladném řízení. Dlužník tedy mohl ukončit exekuční řízení při zaplacení jistiny a k tomu musel uhradit paušální poplatek. Pro uplatnění musí dlužník splnit několik podmínek. První podmínkou je, že osoba má dluh vůči veřejné instituci. Dále se na tyto dluhy již uplatňuje exekuční příkaz a dlužník zároveň nesmí být v oddlužení. Poslední podmínkou je, že exekuce musí být vedena soukromým exekutorem. Cílenou skupinou jsou právě lidé, kteří se trápí exekucemi dlouhodobě, a tato akce jim má pomoci se dostat zpět do běžného života. (MPSV, 2021)

Na začátku se počítalo především s vládními institucemi, jako jsou například zdravotní pojišťovny, obce, energetické společnosti v rukou státu, např. ČEZ. Akce se nevztahovala na soukromé subjekty. Nezahrnuje ani správní a daňové exekuce. Ovšem některé soukromé instituce se přidaly k Milostivému létu z vlastní vůle. Zapojilo se i několik bank jako například Komerční banka, Home credit nebo Air bank. Ale jejich podmínky pro uplatnění Milostivého léta mohly být jiné, jelikož si samy podniky rozhodovaly, jakým způsobem se připojí k Milostivému létu. (Charita ČR, 2021b)

Celkem proběhla dvě Milostivá léta, první probíhala v období od 28. října 2021 až 28. ledna 2022. Druhé Milostivé léto bylo od 1. října 2022 až do 30. listopadu 2022. S Milostivým léty souvisí legislativní úprava zákona 214/2022 sb. Zákon o zvláštních důvodech pro zastavení exekuce a o změně souvisejících zákonů. Dále se také plánuje třetí a údajně poslední Milostivé léto, které bude zaměřené na daňové a správní exekuce, u kterých byla doposud výjimka v omilostnění dluhů. (Charita ČR, 2021b; Hovorka, 2023; Glogar, 2022)

Počátky i ústavnost obou Milostivých let je spojována s článkem 11 odstavce 4 Listiny základních práv a svobod, který je jednou stranou interpretován jakožto možnost omilostnění se od dluhů. Druzí naopak zákon vidí jako neslučitelný s Milostivými léty. (Blažek, 2021; Sokol, 2023)

Aby dlužník mohl využít Milostivého léta, nejdříve bylo nutné zjištění veškerých exekucí, které daná osoba má. Poté, co dlužník určí, na které exekuce se Milostivé léto vztahuje, musí kontaktovat svého exekutora, buď osobně nebo doporučeným dopisem.

V dopise bude stanoveno, že dlužník má záměr využít Milostivého léta a zažádá o vyčíslení dlužné jistiny. Exekutor má následně 15 dní na vyjádření a vyčíslení částku, kterou musí dlužník zaplatit. Při dodržení veškerých pravidel exekutor následně vydá rozhodnutí, ve kterém bude potvrzeno splacení jistiny a poplatky, a tedy odpuštění zbytku dluhu. (MPSV, 2022b)

Jedním z hlavních důvodů, proč se vládní orgány dohodly na omilostnění některých exekucí, a tedy vzniku Milostivého léta, je pomoci zadluženým osobám, kterým dávají šanci zbavit se svých dluhů a možnost návratu do normálního života. (Hovorka, 2023)

Dalším důvodem je snaha získat alespoň nějaké finanční prostředky zpět, jelikož se předpokládalo, že možnost se dostat z exekuce bude motivovat dostatek osob, které by dohromady přinesly více peněz do příslušných rozpočtů než v situaci, kdy by peníze získávali exekutoři dlouhodobě po menších částkách či vůbec u velmi problematických dlužníků. (Pika, 2022)

Jedním z problémů při vzniku Milostivého léta bylo to, že tato akce míří na osoby v exekuci, tedy osoby, které už tak mají nedostatek finančních prostředků, a byly zde obavy, kolik lidí dokáže shromáždit dostatek financí pro zaplacení jistiny a poplatků. (Pika, 2022)

I přes to, že byl tento postup viděn jakožto pomoc z dobrého srdce, někteří to hodnotili spíše negativně, třeba jen jako náklady na úkor veřejného rozpočtu. Blažek (2021) na počátcích projednávání o vzniku Milostivého léta varoval, že odpuštění úroků a jiných nákladů se může negativně projevit na hospodaření veřejných rozpočtů, jako např. obcí, které náklady na vymáhání dluhů již utratily.

Exekutorská komora (2022c) na konci prvního Milostivého léta na jednu stranu přiznává, že stát získal určité prostředky, které v krátkém časovém horizontu nahradí náklady a přinesly do rozpočtu finance k využití, které by jinak byly složité k vymáhání. Na druhou stranu z dlouhodobého hlediska budou veřejnému rozpočtu tyto finanční prostředky chybět.

Mlynarčík, prezident exekutorské komory, také zmiňuje, že schází určitá dobrovolnost ze strany věřitelů, jako například zdravotní pojišťovny nebo některé energetické společnosti, kterým se tímto snižují budoucí finanční prostředky těmito společnostem. (Mlynarčík, 2022)

Dále jako problém uvádí chybu, která spočívá v tom, že se stát v prvních dvou Milostivých letech nezajímal o správní a daňové exekuce. Těch jsou vedeny až statisíce, a právě pokud chce nějaké dluhy odpouštět, tak by to měly být právně ony. (Mlynářčík, 2022)

5.1 Analyzování Milostivých let

První Milostivé léto, které probíhalo od 28. října 2021 do 28. ledna 2022, bylo podle MPSV (2021) relativně bezbolestným způsobem, jak se vypořádat s dluhy vůči veřejným institucím. Jejich očekávání bylo, že tato akce může pomoci až přibližně 300 tisícům lidí, pokud zaplatí jistinu původní a poplatek v hodnotě 908 Kč. Také museli splňovat 3 již zmíněné podmínky. Člověk v tísni (2022c) odhadoval, že tato akce má smysl pro přibližně 90 tisíc dlužníků. Pomoc s postupem při vyřizování Milostivého léta také poskytovali pracovníci úřadu práce a dluhová poradci, kteří se na tuto událost také připravovali.

K tomu dluhová poradny pomáhaly s šířením informací o Milostivém létu a jeho podmínkách. Od poradců klienti obdrželi i pomoc při vyplňování žádostí i při jejím průběhu. Na poradny se lidé často obraceli, jestli jejich věřitel, u kterého měli dluh, spadá pod akci Milostivého léta. (Člověk v tísni, 2022c)

Neziskové organizace hrály důležitou roli při akci Milostivého léta i v jiných směrech. Například Člověk v tísni (2022a) uspořádal sbírku „SOS Milostivé léto“. Celkem šlo z této sbírky 14 milionů korun, bylo odpuštěno 89,5 milionů Kč, a tím bylo vyřešeno celkem 963 exekucí připadající na 245 lidí.

Do sbírky byly také zapojeny další neziskové organizace, které pomáhaly vyhledávat dlužníky, kterým by mohla sbírka pomoci v jejich situaci. V zásadě pracovníci poraden hledali mezi svými klienty splňující podmínky Milostivého léta ty, kterým by proplacení jistiny nejvíce pomohlo. (Báštěcká, 2022; Člověk v tísni, 2021b)

U prvního Milostivého léta by při teoretickém 100% zájmu ze strany dlužníků bylo možné ukončit až 1,3 milionu exekučních řízení. Celkem bylo podáno 51 tisíc žádostí o vyčíslení jistiny pro využití Milostivého léta. Na konci prvního Milostivého léta bylo zastaveno 42 tisíc exekucí, což celkově připadá přibližně na 3,2 % potenciálu. Přibližně 15 tisíc lidí se zbavilo dluhů kompletně a nebyla proti nim vedena již žádná exekuce, což je zhruba 2,1 % evidovaných osob, kteří byli kompletně vyřazeni z Centrální evidence exekucí. Exekutorská komora neuvádí, kolik dlužníků celkem využilo Milostivé léto I, ale podle

Člověka v tísní (2022c) ho využilo okolo 35 tisíc lidí, kteří se zbavili alespoň jedné exekuce. (Exekutorská komora, 2022c)

Podle dat exekutorské komory (2022c) se proplatily jistiny v hodnotě 390 mil. Kč. Průměrná velikost jistiny na jednu osobu byla 14 tisíc Kč. Celkově bylo odpuštěno 1,55 miliardy Kč, což je z jiného hledisku částka, o kterou přišly veřejné rozpočty. Průměrně na jednu osobu bylo odpuštěno 37 tisíc Kč.

Oproti původním odhadů MPSV, se akce zúčastnil relativně malý počet lidí, tedy přibližně 11,6 % osob, kterým by tato akce podle nich mohla potenciálně pomoci. Odhad Člověka v tísní byl přesnější, avšak výše účasti byla stále daleko od očekávání.

Milostivé léto II

Druhé Milostivé léto mělo pro dlužníky stejný postup a rozsah jako předchozí akce, kdy největším rozdílem byl vyšší poplatek exekutorovi za zúčastnění se této akce. Celkový poplatek se navýšil na 1 815 Kč. Další menší úpravou je nutnost písemně sdělit soudnímu exekutorovi, že žádá o zahájení Milostivého léta na jeho exekuce, a dlužník požádá exekutora o sdělení výše částky, kterou musí dodatečně zaplatit pro splnění podmínek. (MPSV, 2022b)

Exekutorská komora (2023c) uvádí, že počet exekucí, u kterých se dala uplatnit tato akce, byl 946 516. Počet exekucí, které byly úspěšně ukončeny, avšak byl pouze 9 104, což znamená, že bylo zastaveno pouze 0,96 % exekucí z celkově možných. Odpuštěno bylo celkem 370 milionů Kč a průměrně na jednu exekuci bylo odpuštěno 43 000 Kč. Na rozdíl od předchozí akce, Exekutorská komora neuvádí očišťující efekt na dlužníky, tedy kolik lidí se zbavilo všech exekucí.

Zde je vidět značný rozdíl v účasti Milostivých let, kde u prvního se vyřešilo přibližně 4,5krát více exekucí než ve druhém. Množství odpouštěného dluhu bylo také značně nižší na druhé akci. Jediné, v čem je druhé Milostivé léto lepší, je výše průměru odpouštěného dluhu. Zde lze předpokládat, že dlužníci spíše řešili dluhy s vyššími jistinami, na které nemuseli mít dostatek finančních prostředků během prvního Milostivého léta.

Také zájem či finanční možnosti poklesly u dárců do sbírek. Oproti tomu prvnímu, na druhé Milostivé léto přispěli lidé až 7,5 milionu Kč, což je zhruba o polovinu méně. Ale i tak se za pomoci sbírky podařilo zastavit až 390 exekucí, kde suma příslušenství dosahovala 58 milionů Kč. (Člověk v tísní, 2022c)

Velký vliv na nižší účasti měl také již zmíněný zákon o zastavování bagatelních exekucí. Ten začal platit v polovině roku 2022, což je jen krátkou chvílí před začátkem druhého Milostivého léta. (Exekutorská komora, 2023c)

Lze předpokládat, že za nižší pomoci ze strany společnosti byla jak zhoršující se ekonomická situace v ČR, kde i další lidé začali mít vlastní finanční problémy, tak i to, že lidé měli větší zájem o příležitost poslat peníze do sbírky spíše během prvního Milostivého léta.

Jedním z dalších důvodů nižší účasti je podle prezidenta exekutorské komory to, že druhé Milostivé léto se opakovalo až příliš krátce po ukončení prvního. To mohlo vést k tomu, že dlužníci, kteří měli vyšší hodnoty dlužných jistin, se i tak nestačili finančně připravit. (Exekutorská komora, 2022d)

Z pohledu poraden byl zájem znovu relativně veliký, avšak bylo otázkou, kolik z nich dokáže tuto akci využít. Proto se i očekávalo, že výsledek bude do určité míry horší než u Milostivého léta I. Zvláště když lidé měli spíše dluhy s vyššími hodnotami jistin, které neměli možnost splatit, a množství peněz se do veřejných sbírek snížil. (Báštěcká, 2022)

Snížený zájem by také mohl být ze strany dlužníků, protože ti, co měli zájem a finanční prostředky, se již zúčastnili během prvního Milostivého léta. Mohli se ale najít i tací, kteří by sice dokázali splatit jistinu, ale z důvodu jejich pasivity vůči své situace se nezúčastnili ani ve druhém kole.

Právě kvůli celkově nízké účasti u obou Milostivých let, je těžké určit, jestli byla Milostivá léta úspěšná akce či nikoliv. Pro některé jistě byla, mnoha lidem se zajisté zlepšila situace, ale oproti počtu uplatnitelných exekucí je výsledný počet opravdu malý.

Prezidenta exekutorské komory překvapilo, jak malý zájem ze strany dlužníků je již při prvním Milostivém létu. Dle jeho názoru na tuto akci, kterou označuje jakožto dobročinnou akci ze strany státu, mohli dlužníci značně vydělat. Proto celou akci Milostivého léta označuje za diskutabilní, když dlužníky nepřiměla tato akce dostát alespoň svému základnímu závazku, což je uhrazení pouze původního dluhu. Zvláště, když naznačuje, jak náročná byla pro samotné exekutory administrativní příprava. (Exekutorská komora, 2022c)

Exekutorská komora svádí vinu za nedostačenou účast především na dlužníky, kteří o tuto akci nemají zájem, a proto by se neměla vůbec uskutečňovat. Na druhé straně neziskové

organizace to dávají za vinu některým exekutorům, kteří zabraňovali v některých případech hladkému průběhu akce, a nepozornosti ze strany Vlády, které vyčítá, že akce je sice skvělou možností, jak se zbavit dluhů, ale někteří jednoduše nemají finanční prostředky na zaplacení. (Člověk v tísní, 2022c)

Člověk v tísní (2022c) poukazuje na to, že někteří exekutoři zbytečně komplikovali povolení k platbám vztahujícím se k Milostivým letům, či někdy kompletně ignorovali pravidla. Během prvního Milostivého léta někteří exekutoři požadovali další poplatky nad rámec zákona. I přes určité právní úpravy, které měly těmto nekalostem zabránit, vyskytly se v následující akci znovu. Dluhový poradci tedy museli řešit spolu s klienty nadbytečnou administrativu a poplatky kvůli exekutorům, aby klienti měli vše v pořádku před koncem Milostivého léta.

V jiném případě Člověk v tísní (2022c) také uvádí, že někteří dlužníci nechtěli jít proti svým exekutorům, jelikož se obávali důsledků konfrontace s nimi. Proto se často vyhýbali využití Milostivého léta.

Exekutorská komora (2022e) ale popírá, že by exekutoři, jakkoliv bránili v řešení dluhů či porušovali zákonem stanová pravidla Milostivého léta, naopak plně ve všem spolupracovali.

Dlouhodobě již NNO upozorňují na problematiku chování některých exekutorů i mimo Milostivého léta a jejich postupy jsou často nátlakové vůči dlužníkům, ale toto chování je jiné u každého exekutora. Toto je spíše důsledek rozdílných přístupů a schopností exekutorů. (Člověk v tísní, 2022c)

Další překážkou pro některé dlužníky bylo to, že jednoduše neměli dostatečné finance na zaplacení jistiny. Některé dluhy, např. vůči dopravním podnikům, mohly být jednodušší na zaplacení, ale jistina ze všech nezaplacených částek zdravotním pojišťovnam je značně vyšší, někdy i v řádu desítek tisíc korun. U každého člověka, který je dlouhodobě v exekuci, na kterého právě byla tato akce mířena, nelze očekávat, že bude mít na zaplacení. Co mohli původně vzít exekutoři, mimo životního minima nebo nezabavitelné částky, si již vzali. Proto byly spíše zaplacené ty exekuce, na které již byla velmi nízká původní jistina. (Člověk v tísní, 2022c)

Lze tedy shrnout, že druhé Milostivé léto II bylo méně úspěšné, a to z důvodu zhoršené ekonomické situace v ČR, kde jak dlužníci, tak i potenciální dárci do sbírek na tom byly finančně hůře. Dále se tato akce opakovala pravděpodobně příliš brzo po sobě, kdy

dlužníci s vyššími jistinami neměli dostatek času se připravit. K tomu obě akce mířily na stejné typy exekucí.

V celkovém pohledu na obě Milostivá léta mohl být výsledný úspěch snížen nespolupracujícími exekutory, malou finanční rezervou obecně u lidí v exekuci, strachem z konfrontace exekutora nebo nedostatečnou informovaností dlužníků, kteří si mysleli, že se jich tato akce netýká, popřípadě jejich úplnou pasivitou.

5.2 Milostivé léto III

Vláda plánuje na rok 2023 další Milostivé léto, které nazývá Pojistné milostivé léto. Tato akce bude zaměřená na exekuce kvůli neplacení daní a sociálního pojištění. Akce se plánuje na období od 1. července až do 30. listopadu 2023 a mohou se jí zúčastnit pouze subjekty, kterým dluhy a exekuce vznikly před 30. zářím 2022. Velkým rozdílem je, že pokud je nedoplatek vyšší než 5000 Kč, může dlužník požádat o to, aby ji mohl splácet v pevně daných 4 splátkách. Počítá se, že toto omilostňující léto se týká až 715 tisíců fyzických osob. (MPSV, 2023)

Jak již bylo zmíněno, prezident exekutorské komory poukazoval na to, že by se stát měl více zabývat exekucemi, které souvisí s daněmi a sociálním pojištěním. Jakožto hlavní důvod udává, že Milostivé léto by mělo být dobrovolné ze strany věřitelů, což v případě první akce ne vždy platilo. Zde součástí byly energetické společnosti a zdravotní pojišťovny, které mají vlastní rozpočty. Následující Milostivé léto bude v tomto případě zasahovat do rozpočtu především státního. (Mlynářčík, 2022)

Případné zmíněné nedostatečné finanční kapacity dlužníků pro uhrazení dluhů bude zatěžovat i Milostivé léto III, kde se může stát, pokud značná většina nemá na zaplacení, že i třetí akce v pořadí dopadne také s relativně velmi malou účastí.

Jedno z možných řešení může být využití práce dlužníka obdobně je jako výkon veřejné prospěšné práce. Pokud se zjistí, že dlužník v rámci Milostivého léta nedokáže zaplatit jistinu a **chce** se nějakým způsobem oddlužit, může mu samospráva nabídnout nějaké práce bez finanční odměny, pouze jakožto protihodnotu nezaplacené jistiny. Avšak je důležité, že dlužník si může svobodně vybrat, jestli tuto nabídku přijme, aby nedošlo k nuceným pracím za dluhy, což by byla obdoba otroctví.

Také řešení Vlády, kde dlužníci zaplatí jistiny ve splátkách místo nárazově, může značně pomoci navýšit účast. Avšak je stále otázkou, jak moc nápomocné toto řešení bude, pokud i samotné splátky bude vysoké.

Dále oproti minulým Milostivým létům pohledávky správního orgánu sociálního zabezpečení si vymáhají ve většině případů samy, tedy bez soudních exekutorů. U této části dluhů se předpokládá, že se nebudou vyskytovat problémy s postupy exekutorů, na které si někteří dlužníci ztěžovali. (MPSV, 2023)

Díky úpravám v nadcházejícímu Milostivému léto půjde vidět rozdíl v účasti mezi třetím a předchozími Milostivými léty. To objasní, jak moc byla nízká účast zapříčiněna neschopností splatit jistinu naráz, nebo v případě sociálního pojištění, jestliže byly problémy na straně exekutorů. V opačném případě se může ukázat, že malá účast byla zapříčiněna spíše pasivitou dlužníků, kteří se jednoduše ani nesnažili hledat řešení v jejich dluhové problematice.

Celkovou situaci s exekucemi v rámci Milostivých let je možno shrnout do následující tabulky.

Tab. 4: Jednotlivá Milostivá léta (ML) a jejich průběh

	ML I	ML II	ML III
Uplatnění ML na exekuce vůči:	Státu, obci nebo jejich nadpolovičně vlastněným organizacím.	Státu, obci nebo jejich nadpolovičně vlastněným organizacím.	České správě sociálního zabezpečení a finančního úřadu
Poplatek	908 Kč	1 815 Kč	N/A
Možnost splacení jistiny ve splátkách	Ne	Ne	Ano
Počet fyzických osob, kterých se ML dotýká podle MPSV	300 000	N/A	715 000
Exekuce, které mohly být ukončeny	1 300 000	947 000	N/A
Počet skutečně ukončených exekucí	42 000	9 104	N/A
Počet ukončených exekucí vůči potenciálu v %	3,2 %	0,96 %	N/A
Odpuštěné příslušenství dluhu celkem	1 550 000 Kč	370 000 Kč	N/A
Průměrná hodnota odpuštěného příslušenství na 1 exekuci	37 000 Kč	43 000 Kč	N/A

Zdroj: (MPSV, 2021; MPSV, 2022b; MPSV, 2023; Exekutorská komora, 2022c; Exekutorská komora, 2023c), zpracováno autorem

Závěr

Cílem této práce je seznámit se s fungováním dluhového poradenství v rámci vztahu mezi poradcem a klientem. Dále prozkoumat další činnosti neziskových organizací, které usilují o snížení dopadů zadlužení. Následně se zhodnocuje současný stav a shrnují se největší překážky, s nimiž se tyto neziskové organizace potýkají při pomoci zadluženým klientům. Analyzují se dopady překážek, popřípadě náklady na možná řešení těchto problémů.

Dále je práce zaměřena na analýzu a porovnání Milostivých let I a II, kde je probírán účinek na cílovou skupinu těchto akcí a zapojení neziskových organizací. Po tomto zhodnocení je navrženo doporučení k Milostivému létu III.

Nestátní neziskové organizace zabývající se sociální podporou pro občany ČR rostou na důležitosti v posledních letech, zvláště dluhové poradenství. A jelikož je tato problematika mnohdy spojena s dalšími problémy, musí dluhová poradci dokázat řešit relativně široké spektrum oblastí, ve kterém se musí neustále vzdělávat. Nejenom proto, aby dokázali lépe pomoci dlužníkům, ale také proto, že se mění legislativa i situace klientů.

Na svých začátcích mnoho těchto poraden řešilo spíše dluhy jen okrajově a dedikované dluhové poradny začaly vznikat až časem, kdy se tato problematika začala rozrůstat čím dál více do života lidí. Samotní klienti těchto poraden původně přicházeli, již když je tížil dluh samotný i bez exekuce. Nyní přichází do poradny s několika exekucemi a čím dál častěji se stává, že s dluhy přežívají již delší dobu. Skoro jako by vůči své situaci byli více apatičtí a unavení z dlouhého řešení dluhů. Následně navštěvují poradnu kvůli tlaku svého blízkého okolí nebo když už je jejich situace neúnosná, což jejich situaci dělá hůře vyřešitelnou.

Proto poradny za poslední dekádu spíše pozorují změny v práci s těmito klienty, kde původně řešili počátky problémů s dluhy, pomáhali sestavovat splátkové kalendáře nebo hledali možnosti v rodinných rozpočtech. Nyní s klientem prozkoumávají možnosti osobního bankrotu, což v minulosti nebylo časté.

Důvodů, proč se klienti zadlužují, je mnoho, ale jedním z čím dál tím častějších důvodů jsou malé půjčky od finančních nebankovních institucí, které spoléhají na naivitu jejich zákazníků. Pokud se kvůli nim dostanou do dluhových problémů, právě tito lidé často

navštěvují dluhové poradny. Mimo jiné dalšími častými klienty jsou také osoby, které zažily náhlou negativní událost, jež zapříčinila, že se dostaly do dluhů, nebo spíše způsobila, že nebyly schopny následně splácet dluhy původní.

Efektivní práce poradců je v současné době potřebná v mnoha oblastech, ale ne každá lze vyřešit ze strany dluhových poraden. Jednou z nich je pasivita některých klientů, kteří, i když navštíví poradnu, ne vždy vše dotáhnou do konce. Dalším problémem je vyčerpání určitých poraden, kvůli které někteří klienti dlouho čekají, a tím se jim jejich situace může zhoršit, např. kvůli úrokům z prodlení. Poslední problém se týká zajištění úspěšného povolení k oddlužení, specificky pokud nemají trvalé zaměstnání. Soud při povolování oddlužení posuzuje snahu dlužníka ke splacení co nejvyšší dlužné části, tedy i snahu získat si zaměstnání. Je mnoho důvodů, proč je pro klienty obtížné získat zaměstnání, ale poradci se ho pokouší nasměrovat k jejímu získání pro větší šance na získání oddlužení.

Součástí těchto neziskových organizací je také upozorňování na dluhovou problematiku veřejnosti a státního sektoru, kde se snaží docílit úpravy některých legislativ, které pomohou jak dlužníkům, tak i jako prevence u dalších lidí. Pro veřejnost proto uspořádávají i další projekty jak na vzdělávání, tak informování např. o nekalých praktikách některých věřitelů.

Milostivá léta byla propagovaná jak státem, tak i mnohými neziskovými organizacemi jakožto další šance v životě pro ty, co dluží veřejným podnikům. Avšak účast oproti očekávání byla relativně malá jak v prvním, tak ještě menším ve druhém Milostivém létu. Za tímto mohlo být několik faktorů od nedostatečných finančních prostředků na zaplacení původního dluhu po byrokratické překážky ze strany exekutorů. Také za tím mohla být již zmíněná pasivita lidí. Druhé Milostivé léto mohlo být méně úspěšné také proto, že se opakovalo necelý rok po tom prvním.

Třetí milostivé léto plánuje změnit některá pravidla. Například jsou pozměněny typy exekucí, které půjdou omilostnit, specificky správní a daňové exekuce. Umožní platit jistinu na splátky. Tyto exekuce nejsou ve většině případů vymáhány exekutory, tedy se neočekávají možné obstrukce z této strany. Díky těmto rozdílům půjde lépe určit, co přesně stálo za malou účastí na těchto akcích, a popřípadě to pomůže vylepšit další obdobné akce.

Seznam použitých zdrojů

Asociace nestátních neziskových organizací (n.d.). *Zastřešujeme nestátní neziskové organizace v České republice*. Dostupné 08. 04. 2023 z <https://anno-cr.cz/>

Asociace občanských poraden (2003). *Výroční zpráva AOP 2002*. Asociace občanských poraden. Dostupné 08. 04. 2023 z https://www.obcanskeporadny.cz/images/download/Vyrocní_zpravy/vyrocní_zprava_aop_2002_komplet.pdf

Asociace občanských poraden (2014). *Výroční zpráva AOP 2013*. Dostupné 08. 04. 2023 z https://www.obcanskeporadny.cz/images/download/Vyrocní_zpravy/vz_aop2013.pdf

Asociace občanských poraden (2015). *Výroční zpráva AOP 2014*. Dostupné 11. 04. 2023 z https://www.obcanskeporadny.cz/images/download/Vyrocní_zpravy/vz_14.pdf

Asociace občanských poraden (2016). *Výroční zpráva AOP 2015*. Dostupné 11. 04. 2023 z https://www.obcanskeporadny.cz/images/download/Vyrocní_zpravy/Vron_zprava_2015.pdf

Asociace občanských poraden (2017). *Výroční zpráva AOP 2016*. Dostupné 11. 04. 2023 z https://www.obcanskeporadny.cz/images/download/Vyrocní_zpravy/vz_aop2016web.pdf

Asociace občanských poraden (2018). *Výroční zpráva AOP 2017*. Dostupné 11. 04. 2023 z https://www.obcanskeporadny.cz/images/download/Vyrocní_zpravy/vz_aop2017.pdf

Asociace občanských poraden (2019). *Výroční zpráva AOP 2018*. Dostupné 11. 04. 2023 z https://www.obcanskeporadny.cz/images/download/Vyrocní_zpravy/vz-aop-2018.pdf

Asociace občanských poraden (2020a). *Výroční zpráva AOP 2019*. Dostupné 11. 04. 2023 z https://www.obcanskeporadny.cz/images/download/Vyrocní_zpravy/aop-vyrocní-zprava-komplet-2019-nizka-kvalita-pro-email.pdf

Asociace občanských poraden (2020b). *AOP doporučuje neuznávat při zkoumání úvěruschopnosti klientů některé příjmy z oblasti sociálních dávek*. Dostupné 11. 04. 2023 z <https://www.obcanskeporadny.cz/cs/o-nas/aktuality/418-tiskova-zprava-asociace-obcanskych-poraden-aop-doporucuje-neuznavat-pri-zkoumani-uveruschopnosti-klientu-nektere-prijmy-z-oblasti-socialnich-davek-na-ministerstvu-financi-o-tom-diskutovali-zastupci-aop-s-ministryni-schillerovou-a-guvernerem-rusnokem-2>

Asociace občanských poraden (2021). *Výroční zpráva AOP 2020*. Dostupné 11. 04. 2023 z https://www.obcanskeporadny.cz/images/download/Vyrocní_zpravy/vyrocní-zprava-2020-nizka-kvalita.pdf

Asociace občanských poraden (2022a). *Výroční zpráva AOP 2021*. Asociace občanských poraden. Dostupné 08. 04. 2023 z https://www.obcanskeporadny.cz/images/download/Vyrocní_zpravy/VZ_AOP_2021.pdf

Asociace občanských poraden (2022b). *U mladých dospělých se setkáváme s dluhy na zdravotním pojištění a poplatcích za komunální odpad, které vzniknou z neznalosti*. Dostupné 08. 04. 2023 z <https://www.obcanskeporadny.cz/cs/o-nas/aktuality/413-tiskova-zprava-asociace-obcanskych-poraden-u-mladych-dospelych-se-setkavame-s-dluhy-na-zdravotnim-pojistenim-a-poplatich-za-komunalni-odpad-ktere-vzniknou-z-neznalosti>

Asociace občanských poraden (2022c). *Tisková zpráva AOP: Občanské poradny hlásí stoupající počet dotazů v oblasti dluhové problematiky. Za poslední rok byl zaznamenán nárůst o 20%*. <https://www.obcanskeporadny.cz/cs/o-nas/aktuality/489-tiskova-zprava-aop-obcanske-poradny-hlasi-stoupajici-pocet-dotazu-v-oblasti-dluhove-problematiky-za-posledni-rok-byl-zaznamenan-narust-o-20>

Asociace občanských poraden (n.d.a). *Úvod*. Asociace občanských poraden. Dostupné 08. 04. 2023 z <https://www.obcanskeporadny.cz/cs/>

Asociace občanských poraden (n.d.b). *Charita občanských poraden*. Dostupné 08. 04. 2023 z <https://www.obcanskeporadny.cz/images/download/Charta-obcanskych-poraden.pdf>

Asociace občanských poraden (n.d.c). *Zakázka MPSV: Rozšíření činnosti poraden o aktivity zaměřené na dluhové poradenství*. Dostupné 11. 04. 2023 z <https://www.obcanskeporadny.cz/cs/aktivity/projekty/zakazka-mps-v-rozsireni-cinnosti-poraden-o-aktivity-zamerene-na-dluhove-poradenstvi>

Báštěcká, B. (2022). *Milostivé Léto II je v plném proudu: Řešení exekucí ale limituje ekonomická situace v Česku, shodují se poradny*. Svět neziskovek. Dostupné 12. 04. 2023 z <https://svetneziskovek.cz/aktualne-z-nezisku/milostive-leto-ii-v-plnem-proudu-reseni-exekuci-limituje-ekonomicka-situace-v-cesku-shoduji-se-poradny>

- Berkman, L. F., & Kawachi, I. (2000). *Social epidemiology*. Oxford University Press.
- Blažek, I. L., & Vrabcová, I. P. (2019). *Finanční gramotnost*. Vysoká škola ekonomie a managementu.
- Blažek, A. (2021). „*Milostivé léto*“ narušuje i ústavně zaručené právo obcí vlastnit majetek. Advokátní deník. Dostupné 11. 04. 2023 z <https://advokatnidenik.cz/2021/01/15/milostive-leto-narusuje-ustavne-zarucene-pravo-obci-vlastnit-majetek/>
- Bucquois, P. D. (n.d.). *What is a not-for-profit organisation?* CEDAG. Dostupné 27. 03. 2023 z http://www.cedag-eu.org/index.php?option=com_content&view=article&id=41:what-is-a-not-for-profit-organisation&catid=12:news&Itemid=25
- Černohorský, J. (2020). *Finance: Od teorie K realitě*. Grada Publishing a.s.
- Česká bankovní asociace (2022). *Finanční gramotnost Čechů 2022*. Dostupné 27. 03. 2023 z <https://cbaonline.cz/financni-gramotnost-cechu-2022>
- Česká národní banka (2022). *Co je chráněný účet a jak jej zřídit a užívat?* Dostupné 11. 04. 2023 z <https://www.cnb.cz/cs/casto-kladene-dotazy/Co-je-chraneny-ucet-a-jak-jej-zridit-a-uzivat/>
- Česká národní banka (n.d.). *CELKOVÉ zadlužení domácností*. Dostupné 11. 04. 2023 z https://www.cnb.cz/cnb/STAT.ARADY_PKG.VYSTUP?p_period=1&p_sort=2&p_des=50&p_sestuid=1538&p_uka=1%2C2%2C3&p_strid=AAD&p_od=200512&p_do=202212&p_lang=CS&p_format=4&p_decsep=%2C
- Česká tisková kancelář (2022). *Senát odmítl zavedení místní příslušnosti exekutorů podle krajů*. Novinky.cz. Dostupné 11. 04. 2023 z <https://www.novinky.cz/clanek/ekonomika-senat-odmitl-zavedeni-mistni-prislusnosti-exekutoru-podle-kraju-40413527>
- Člověk v tísni (2011). *Výroční zpráva 2010*. Dostupné 11. 04. 2023 z <https://www.clovekvtisni.cz/media/publications/3/file/1372237877-vyrocní-zpráva-2010.pdf>
- Člověk v tísni (2014). *Výroční zpráva 2013*. Dostupné 11. 04. 2023 z <https://www.clovekvtisni.cz/media/publications/315/file/1406303900-cvt-2013-vz-web-final.pdf>

Člověk v tísní (2016). *Výroční zpráva 2015*. Dostupné 11. 04. 2023 z <https://www.clovekvtisni.cz/media/publications/607/file/1470749123-cvt-vz2015-navigace-lg-fin.pdf>

Člověk v tísní (2018a). *Výroční zpráva 2017*. Dostupné 11. 04. 2023 z <https://www.clovekvtisni.cz/media/publications/932/file/cvt-vz-2017-cz.pdf>

Člověk v tísní (2018b). *Člověk v tísní srovnal mikropůjčky a varuje před náklady na prodlužování půjčky*. Dostupné 11. 04. 2023 z <https://www.clovekvtisni.cz/clovek-v-tisni-srovnal-mikropujcky-a-varuje-pred-naklady-na-prodluzovani-pujcky-5174gp>

Člověk v tísní (2019a). *Výroční zpráva 2018*. Dostupné 11. 04. 2023 z <https://www.clovekvtisni.cz/media/publications/1227/file/cvt-vz2018-cze-navig-small.pdf>

Člověk v tísní (2019b). *Člověk v tísní ve své nové kampani vyzývá: Zastavte dětské exekuce!* Dostupné 11. 04. 2023 z <https://www.clovekvtisni.cz/clovek-v-tisni-ve-sve-nove-kampani-vyzyva-zastavte-detske-exekuce-5745gp>

Člověk v tísní (2019c). *Index odpovědného úvěrování: Společnost Člověk v tísní znovu*. Dostupné 11. 04. 2023 z <https://www.clovekvtisni.cz/index-odpovedneho-uverovani-spolecnost-clovek-v-tisni-znovu-porovna-male-pujcky-5863gp>

Člověk v tísní (2020a). *Výroční zpráva 2019*. Dostupné 11. 04. 2023 z https://www.clovekvtisni.cz/media/publications/1498/file/cvt_vz2019_small.pdf

Člověk v tísní (2020b). *Vytíženost krizových linek vzrostla o stovky procent*. Dostupné 11. 04. 2023 z <https://www.clovekvtisni.cz/vytizenost-krizovych-linek-vzrostla-o-stovky-procent-lide-jsou-pod-stale-vetsim-psychickym-tlakem-6629gp>

Člověk v tísní (2021a). *Dluhový poradce by měl být schopný navodit pocit důvěry*. Dostupné 08. 04. 2023 z <https://www.clovekvtisni.cz/dluhovy-poradce-byl-mel-byt-schopny-navodit-pocit-duvery-7279gp>

Člověk v tísní (2021b). *Člověk v tísní otevřel sbírku “SOS Milostivé Léto. Pomozte lidem*. Dostupné 12. 04. 2023 z <https://www.clovekvtisni.cz/clovek-v-tisni-otevrel-sbirku-sos-milostive-leto-8190gp>

Člověk v tísní (2022a). *Výroční zpráva 2021*. Dostupné 08. 04. 2023 z https://www.clovekvtisni.cz/media/publications/1886/file/cvt_vz2021_web.pdf

Člověk v tísní (2022b). *Index odpovědného úvěrování: úvěr za 1700 Kč, ale i víc jak sto tisíc*. Dostupné 11. 04. 2023 z <https://www.clovekvtsni.cz/stejne-velka-pujcka-muze-stat-1700-korun-ale-i-pres-sto-tisic-clovek-v-tisni-vydava-index-odpovedneho-uverovani-9729gp>

Člověk v tísní (2022c). *Exekuce za více než 65 milionů skončily díky sbírce SOS Milostivé Léto*. Dostupné 12. 04. 2023 z <https://www.clovekvtsni.cz/exekuce-za-vice-nez-65-milionu-skoncily-diky-sbirce-sos-milostive-letu-9784gp>

Člověk v tísní (n.d.). *Dluhové poradenství*. <https://www.clovekvtsni.cz/co-delame/socialni-prace-v-cr/dluhove-poradenstvi>

Diakonie ČCE (n.d.). *Pomoc má mnoho tváří*. Dostupné 08. 04. 2023 z <https://www.diakonie.cz/>

Diakonie Západ (n.d.). *Úvodní strana*. Dostupné 11. 04. 2023 z <https://www.diakoniezapad.cz/>

Dubnová, I. B. (2023). „*Nepamatuji si, je to dávno*.“ *Příčiny chronického zadlužení si lidé v problémech už nevybavují*. Měsíc.cz. Dostupné 11. 04. 2023 z <https://www.mesec.cz/clanky/nepamatuji-se-je-to-davno-priciny-chronickeho-zadluzeni-si-lide-v-problemech-uz-nevybavuji/>

Eurostat (n.d.). The official portal for European data. Dostupné 25. 03. 2023 z <https://data.europa.eu/data/datasets/3kotqhy3uwfpikvdbux2g?locale=cs>

Evropská komise (n.d.). *Non-governmental organizations*. European Commission. Dostupné 27. 03. 2023 z <https://ec.europa.eu/social/main.jsp?langId=en&catId=330>

Exekutorská komora (2017). *Centrální evidence exekucí*. Dostupné 26. 03. 2023 z <https://www.ekcr.cz/1/centralni-evidence-exekuci/22-centralni-evidence-exekuci?w=>

Exekutorská komora (2022a). *Průměrná vymáhaná částka a medián vymáhané částky (FO)*. Dostupné 26. 03. 2023 z <https://statistiky.ekcr.info/media/statisticky-list-vii-prumer-a-median.pdf>

Exekutorská komora (2022b). *Vícečetné exekuce na fyzické osoby*. Otevřená data o exekucích. Dostupné 11. 04. 2023 z <https://statistiky.ekcr.info/media/statisticky-list-iv-vicetne-exekuce.pdf>

Exekutorská komora (2022c). *Milostivé léto využili lidé s nižším počtem exekucí, stát „odpustil“ více než jednu a půl miliardy na příslušenství*. Exekutorská komora České republiky. Dostupné 11. 04. 2023 z <https://www.ekcr.cz/1/aktuality-pro-media/2943-ek-cr-milostive-leto-vyuzili-lide-s-nizsim-poctem-exekuci-stat-odpustil-vice-nez-jednu-a-pul-miliardy-na-prislusenstvi?w=>

Exekutorská komora (2022d). *Exekutorská komora České republiky. O druhé milostivé léto byl podstatně menší zájem*. Dostupné 12. 04. 2023 z <https://www.ekcr.cz/1/aktuality-pro-media/3000-ek-cr-o-druhe-milostive-leto-byl-podstatne-mensi-zajem?w=>

Exekutorská komora (2022e). *Exekutoři Milostivé léto nebojkotují*. Dostupné 12. 04. 2023 z <https://www.ekcr.cz/1/aktuality-pro-media/2921-exekutori-milostive-leto-nebojkotuji?w=>

Exekutorská komora (2023a). *Celkový počet povinných – fyzických osob v exekuci*. Dostupné 07. 03. 2023 z <https://statistiky.ekcr.info/statistiky/celkove-povinnych.html>

Exekutorská komora (2023b). *Celkový počet exekucí vůči fyzickým osobám*. Dostupné 07. 03. 2023 z <https://statistiky.ekcr.info/statistiky/celkove-exekuci.html>

Exekutorská komora (2023c). *Druhé kolo milostivého léta využil jen zlomek dlužníků*. Dostupné 12. 04. 2023 z <https://www.ekcr.cz/1/aktuality-pro-media/3019-ek-cr-druhe-kolo-milostiveho-leta-vyuzil-jen-zlomek-dluzniku?w=>

Exekutorská komora (n.d.). *Exekutorské služby*. Dostupné 26. 03. 2023 z <https://www.ekcr.cz/1/nejcastejsi-dotazy/234-exekutorske-sluzby?w=>

Frič, P., & Goulli, R. (2001). *Neziskový sektor v ČR: Výsledky mezinárodního srovnávacího projektu*. Research Gate. Dostupné 27. 03. 2023 z https://www.researchgate.net/publication/40392803_Neziskovy_sektor_v_CR_vysledky_mezinarodniho_srovnavaciho_projektu_Johns_Hopkins_University

Glogar, M. (2022). *Zákon o zvláštních důvodech pro zastavení exekuce*. Právní prostor. <https://www.pravniprostor.cz/zmeny-v-legislative/vyslo-ve-sbirce-zakonu/zakon-o-zvlastnich-duvodech-pro-zastaveni-exekuce>

Glopolis (2021). *Většina nevládních organizací má v Česku větší podporu, než to vypadá. Aktivních odpůrců je 12 %*. <https://www.glopolis.org/koordinace-neziskoveho-sektoru->

neon/vetsina-nevladnich-organizaci-ma-v-cesku-vetsi-podporu-nez-to-vypada-aktivnich-odpurcu-je-12/

Hájková, G. (2017). *Test: Poskytovatelé mikropůjček si ze zákona (většinou) nic nedělají*. Měšec.cz. Dostupné 11. 04. 2023 z <https://www.mesec.cz/clanky/poskytovatele-mikropujcek-si-ze-zakona-nic-nedelaji/>

Hájková, G. (2022). *Stát zastaví stovky tisíc exekucí, u jiných se změkčí pravidla*. Měšec.cz. Dostupné 11. 04. 2023 z <https://www.mesec.cz/clanky/stat-zastavi-stovky-tisic-exekuci-u-jinych-se-zmekci-pravidla/>

Hanzlová, R. (2022). *Důvěra k vybraným institucím veřejného života a mezilidská důvěra – jaro 2022*. CVVM – Centrum pro výzkum veřejného mínění. Dostupné 11. 04. 2023 z <https://cvvm.soc.cas.cz/cz/tiskove-zpravy/politicke/politicke-ostatni/5560-duvera-k-vybranim-institucim-verejneho-zivota-a-mezilidska-duvera-jaro-2022>

Havlišová, L. (2020). *Firmy nechtějí zaměstnávat lidi v exekuci. I kvůli srážkám a administrativě*. Češi v právu. Dostupné 11. 04. 2023 z <https://www.cesivpravu.cz/blog/firmy-nechteji-zamestnavat-lidi-v-exekuci-i-kvuli-srazkam-a-administrative>

Hendl, J. (2016). *Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace* (4. vyd.). Portál.

Hiilamo, H. (2018). *Household debt and economic crises: Causes, consequences and remedies*. Edward Elgar Publishing.

Hommerová, D., Brunclíková, K., Dvořáková, T., Hejduková, P., Hladká, M., Hirt, T., Hyánek, V., Konečný, P., Kopecká, M., Krechovská, M., Šlehoferová, T., Tluchoř, J., & Vojtíšek, P. (2020). *Efektivní řízení neziskových organizací poskytujících sociální služby*. Západočeská univerzita v Plzni.

Hovorka, J. (2023). *Stát odpustí další dluhy. Přijde poslední Milostivé léto*. Peníze.cz. Dostupné 11. 04. 2023 z <https://www.penize.cz/exekuce/437369-statni-milostive-leto-odpusti-dluhy-na-danich-a-socialnim-pojisteni>

Hovorková, K. (2020). *Oddlužení? Ne, raději exekuci. Nová pravidla se moc nepovedla, dlužníkům zbude málo*. Aktuálně.cz. Dostupné 11. 04. 2023 z <https://zpravy.aktualne.cz/finance/nova-pravidla-oddluzeni-nemaji-uspech-jaky-se-cekal-s-exekuc/r~c3b6a38661f411eab1110cc47ab5f122/>

- Hyánek, V. (2016). *Neziskové organizace: Teorie a mýty*. Masarykova univerzita.
- Charita Česká republika (2019). *Výroční zpráva za rok 2018*. Dostupné 11. 04. 2023 z <https://www.charita.cz/res/archive/013/001507.pdf?seek=1576077014>
- Charita Česká republika (2020a). *Kam dál v dluhové problematice?* Dostupné 26. 03. 2023 z <https://www.charita.cz/res/archive/001935.pdf?seek=1585634628>
- Charita Česká republika (2020b). *Výroční zpráva za rok 2019*. Dostupné 11. 04. 2023 z <https://www.charita.cz/res/archive/017/002241.pdf?seek=1593764202>
- Charita Česká republika (2021a). *Výroční zpráva za rok 2020*. Dostupné 11. 04. 2023 z https://www.clovekvtisni.cz/media/publications/1699/file/cvt_vz2020_cze_navigace_210629.pdf
- Charita Česká republika (2021b). *Soucit s dlužníky projevily i některé soukromé instituce. Také ony se připojily k milostivému létu*. <https://www.charita.cz/aktuality/z-domova/soucit-s-dluzniky-projevily-i-nektere-soukrome-instituce-take-ony-se-pripojily-k-milostivemu-letu/>
- Charita Česká republika (2022). *Výroční zpráva za rok 2021*. Dostupné 11. 04. 2023 z <https://www.charita.cz/res/archive/037/004650.pdf?seek=1656582462>
- Indeed.com (n.d.). *Kolik si vydělá na pracovní pozici mzdová účetní v lokalitě Česko?* Dostupné 11. 04. 2023 z <https://cz.indeed.com/career/mzdov%C3%A1-%C3%BA%C4%8Detn%C3%AD/salaries>
- Insolvency.cz (n.d.). *Podmínky pro insolvenční*. Dostupné 26. 03. 2023 z <https://www.insolvency.cz/podminky/>
- Institut prevence a řešení oddlužení (2020). *Jaké povinnosti mají zaměstnavatelé vůči exekutorům?* Dostupné 11. 04. 2023 z <https://www.institut-predluzeni.cz/novinky/jake-povinnosti-maji-zamestnavatele-vuci-exekutorum-31/>
- Irvin, R. (2023). *Nonprofit organization*. *Encyclopedia Britannica*. Dostupné 27. 03. 2023 z <https://www.britannica.com/topic/nonprofit-organization>
- Josef, J. (2013). *Jak žít šťastně na dluh*. Grada Publishing a.s.
- Justice (n.d.a). *Výpočet srážek ze mzdy – Exekuce*. Dostupné 26. 03. 2023 z <https://exekuce.justice.cz/vypocet-srazek-ze-mzdy/>

Justice (n.d.b). *Insolvence – oddlužení*. Dostupné 26. 03. 2023 z <https://insolvence.justice.cz/jak-ven-z-dluhove-pasti/oddluzeni/>

Justice (n.d.c). *Přehled udělených akreditací – Insolvence – Justice.cz*. Insolvence – Justice.cz. Dostupné 27. 03. 2023 z <https://insolvence.justice.cz/akreditovane-osoby-clanek/>

Kalvoda, H. (2022). *Dluhy a dluhová problematika jsou nejčastějším problémem, se kterým se lidé obracejí na občanské poradny*. <https://www.obcanskeporadny.cz/cs/onas/aktuality/492-tiskova-zprava-aop-dluhy-a-dluhova-problematika-jsou-nejcastejsim-problemem-se-kterym-se-lide-obraceji-na-obcanske-poradny>

Kalvoda, H., & Skalický, S. (2017). *Monitoring v oblasti služeb oddlužení*. Ministerstvo práce a sociálních věcí. Dostupné 26. 03. 2023 z https://www.mpsv.cz/documents/20142/225517/Monitoring_v_oblasti_sluzeb_oddluzeni.pdf/120f03b5-881b-dc00-96e4-35e2f9635e82

Koblovský, P. (2021). *Teritorialita exekutorů – hloupost, kterou se sníží vymahatelnost práva* Advokátní deník. Dostupné 11. 04. 2023 z <https://advokatnidenik.cz/2021/04/12/teritorialita-exekutoru-hloupost-kterou-se-snizi-vymahatelnost-prava/>

Kučerová, D. (2017). *Exekuční a jiné srážky se od roku 2017 mění. Exekutoři zajásají*. Podnikatel.cz. Dostupné 11. 04. 2023 z <https://www.podnikatel.cz/clanky/exekucni-a-jine-srazky-se-od-roku-2017-meni/>

Kučerová, D. (2020). *Vyšší nezabavitelná částka v exekucích od ledna 2020*. Podnikatel.cz. Dostupné 11. 04. 2023 z <https://www.podnikatel.cz/clanky/vyssi-nezabavitelna-castka-v-exekucich-od-ledna-2020/>

Kvapil, V. (2016). *Exekuce v kostce: I exekutor může být bit*. Peníze.cz. Dostupné 26. 03. 2023 z <https://www.penize.cz/exekuce/307291-exekuce-v-kostce-i-exekutor-muze-byt-bit>

Mapaexekuci (n.d.). *Mapa exekucí*. Dostupné 11. 04. 2023 z <https://mapaexekuci.cz/index.php/mapa-2/>

Mapaneziskovek (2020). *Interaktivní mapa neziskového sektoru*. Dostupné 11. 04. 2023 z <https://mapaneziskovek.cz/infografika/>

Matoušová, D. (2021). *Novela insolvenčního zákona – pomůže dlužníkům a znevýhodní věřitele?* Iustitia.cz. Dostupné 11. 04. 2023 z <https://iustitia.cz/blog/clanky/novela-insolvencniho-zakona-pomuze-dluznikum-a-znevychodni-veritele.html>

Ministerstvo financí České republiky (2020). *Výsledky měření finanční gramotnosti 2020: CELKOVÉ VÝSLEDKY*. Dostupné 27. 03. 2023 z <https://financnigramotnost.mfcr.cz/cs/pro-odborniky/mereni-urovne-financni-gramotnosti/2020/vysledky-mereni-financni-gramotnosti-20-3286>

Ministerstvo financí České republiky (2023). *Lednová predikce MF: Ekonomika letos mírně poklesne a inflace výrazně zvolní*. Dostupné 11. 04. 2023 z <https://www.mfcr.cz/cs/aktualne/tiskove-zpravy/2023/lednova-predikce-mf-ekonomika-letos-mirn-50129>

Ministerstvo práce a sociálních věcí (2020). *Sociální služby*. Dostupné 27. 03. 2023 z <https://www.mpsv.cz/socialni-sluzby-1>

Ministerstvo práce a sociálních věcí (2021). *Milostivé léto*. Dostupné 11. 04. 2023 z https://www.mpsv.cz/documents/20142/2061970/TZ_26_10_2021_Milostive_let.pdf/bcbdda09-5ba5-fd98-7812-ffc6616689d7

Ministerstvo práce a sociálních věcí (2022a). *Vyhláška č. 467/2022 Sb., o změně sazby základní náhrady za používání silničních motorových vozidel a stravného a o stanovené průměrné ceny pohonných hmot pro účely poskytování cestovních náhrad pro rok 2023*. Dostupné 11. 04. 2023 z https://www.mpsv.cz/documents/20142/977760/2.%29+Vyhl%C3%A1%C5%A1ka+%C4%8D.+467_2022+Sb..pdf/c68fdbaa-55a8-4492-755e-4c19505d3da2

Ministerstvo práce a sociálních věcí (2022b). *Milostivé Léto II*. Dostupné 11. 04. 2023 z <https://www.mpsv.cz/web/cz/milostive-let-to-II>

Ministerstvo práce a sociálních věcí (2023). *Pojistné milostivé léto: Dlužníci na sociálním pojištění dostanou šanci se vyhnout penále i exekucím*. Dostupné 12. 04. 2023 z https://www.mpsv.cz/documents/20142/4552532/TZ_Pojistne_Milostiv%C3%A9_1%C3%A9to_250123.pdf/1cf3054f-299f-057a-c82c-87ca3a449432

- Mlynarčík, J. (2022). *Prohlášení prezidenta EK ČR Jana Mlynarčíka k reakcím ohledně zveřejnění dat k ML*. Exekutorská komora České republiky. Dostupné 11. 04. 2023 z <https://www.ekcr.cz/1/aktuality-pro-media/2958-prohlaseni-prezidenta-ek-cr-jana-mlynarcika-k-opakovani-milostiveho-leta?w=>
- Novotný, J., & Lukeš, M. (2008). *Faktory úspěchu nestátních neziskových organizací*. Vysoká škola ekonomická v Praze.
- Nový občanský zákoník (2023). 89/2012 Sb. *Občanský zákoník (Nový)*. Zákony pro lidi. Dostupné 05. 03. 2023 z <https://www.zakonyprolidi.cz/print/cs/2012-89/zneni-20230106.htm?sil=1>
- Občanská poradna Plzeň (2005). *Občanské poradenství*. Dostupné 08. 04. 2023 z https://www.opplzen.cz/download/dokumenty_soubor_31.pdf
- Ondřej, J. (2013). *Spotřebitelské smlouvy a ochrana spotřebitele: Ekonomické, právní a sociální aspekty*. Nakladatelství C H Beck.
- Oulík, J. (2020). *Jak dál v dluhové problematice?* Charita Česká republika. Dostupné 11. 04. 2023 z <https://www.charita.cz/aktuality/z-domova/jak-dal-v-dluhove-problematice/>
- Petr, V. (2015). *Praktický právní průvodce pro neziskové organizace: Podle nového občanského zákoníku*. Grada Publishing a.s.
- Pika, T. (2022). *Milostivé léto byl obrovský úspěch. Jsem rád, že se opakuje, říká expert na dluhovou problematiku Hábl*. iROZHLAS. Dostupné 11. 04. 2023 z https://www.irozhlas.cz/zpravy-domov/milostive-letu-dluhy-exekuce-radek-habl-rozhovor_2207060600_pik
- Poradna při finanční tísni (2015). *Výroční zpráva za rok 2014*. Dostupné 11. 04. 2023 z https://www.financnitisen.cz/doc/vyrocní_zprava_14.pdf
- Poradna při finanční tísni (2018). *Výroční zpráva za rok 2017*. Dostupné 11. 04. 2023 z https://www.financnitisen.cz/doc/vyrocní_zprava_17.pdf
- Poradna při finanční tísni (2022). *Výroční zpráva 2021*. Dostupné 08. 04. 2023 z https://www.financnitisen.cz/vyrocní_zprava_2021.php
- Procházka, V. (2012). *Jak zbohatnout, aneb, Co chudí nevědí*. Plot
- Prokop, D. (2020). *Slepé skvrny: O chudobě, vzdělávání, populismu a dalších výzvách české společnosti*. Host.

- Rámcový vzdělávací program (n.d.). *Definice finanční gramotnosti*. DIGIFOLIO. Dostupné 26. 03. 2023 z <https://digifolio.rvp.cz/view/artefact.php?artefact=58591&view=2939&block=18975>
- Rye, D., & Rye, M. (2011). *Get out of debt! Book one: Dealing with challenges of debt*. Simon & Schuster.
- Řeháček, O. (2017). *Novela insolvenčního zákona účinná od 1. 7. 2017 anebo Cui Bono?* Česká justice. Dostupné 11. 04. 2023 z <https://www.ceska-justice.cz/blog/novela-insolvenčního-zákona-účinná-od-1-7-2017-anebo-cui-bono/>
- Silný, J. (2011). *Ekonomismem k zadlužení, zadlužováním k otroctví a bankrotu aneb kdo je vinen?* Ekumenická akademie. Dostupné 11. 04. 2023 z <https://ekumakad.cz/cz/temata/ekonomismem-k-zadluzeni-zadluzovanim-k-otroctvi-a-bankrotu-aneb-kdo-je-vinen>
- Sokol, T. (2023). „*To se nám to hoduje, když nám lidi půjčují.*“ *Jiný pohled na milostivé léto*. Seznam Zprávy. Dostupné 11. 04. 2023 z https://www.seznamzpravy.cz/clanek/ekonomika-ocima-byznysu-to-se-nam-to-hoduje-kdyz-nam-lidi-pujcujou-jiny-pohled-na-milostive-let-224894#dop_ab_variant=0&dop_source_zone_name=zpravy.sznhp.box&dop_req_id=AAXFmGWoOoL-202302041749&dop_id=224894&source=hp&seq_no=2&utm_campaign=abtest203_personalizovany_layout_varC&utm_medium=z-boxiku&utm_source=www.seznam.cz
- Svobodová, D. (2015). *Profesní poradenství: Vybrané kapitoly*. Grada Publishing a.s.
- Syrovátková, Š., & Machalíček, J. (2008). *Dluhová problematika*. Občanská Poradna Plzeň. Dostupné 11. 04. 2023 z https://g.denik.cz/25/6b/dluhova_problematika.pdf
- Syrový, P., & Tyl, T. (2021). *Osobní finance: řízení financí pro každého* (4. vyd.). Grada Publishing a.s.
- Štika, M. (2022). *Jaké jsou předpoklady zastavování tzv. marných bagatelních exekucí?* Advokátní deník. Dostupné 11. 04. 2023 z <https://advokatnidenik.cz/2022/02/07/zastavovani-tzv-marnych-bagatelnich-exekuci-komentovane-aplikacni-predpoklady/>
- Takovijsme.cz. (n.d.). *Co jsou neziskovky a proč se jim tak říká? Co přesně dělají a kolik jich je?* Dostupné 08. 04. 2023 z <https://takovijsme.cz/co-jsou-neziskovky/>

Townsend, P. (1979) *Poverty in the United Kingdom: A survey of household resources and standards of living*. Allen Lane and Penguin Books.

Vágnerová, M., Marek, J., & Csémy, L. (2018). *Bezdomovectví ve středním věku: Příčiny, souvislosti a perspektivy*. Nakladatelství Karolinum.

Valouch, P., Málek, P., & Oškrdalová, G. (2016). *Osobní finance*. Masarykova univerzita.

Vejvodová, A. (2013). *Česko zažívá nejhorší recesi v historii*. ČT24. Dostupné 11. 04. 2023 z <https://ct24.ceskatelevize.cz/ekonomika/1112232-cesko-zaziva-nejhors-recesi-v-historii>

Vláda České republiky (2023). *Partnerství státní správy a neziskových organizací*. Dostupné 11. 04. 2023 z <https://www.vlada.cz/cz/ppov/rnno/aktuality/partnerstvi-statni-spravy-a-neziskovych-organizaci-202416/>

Vláda České republiky (n.d.). *Neziskové organizace*. Dostupné 11. 04. 2023 z <https://www.vlada.cz/cz/ppov/rnno/zakladni-informace-767/>

Zákon o úpadku a způsobech jeho řešení (2022). *Zákon č. 182/2006 Sb. Zákon o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenční zákon)*. *Zákony pro lidi*. <https://www.zakonyprolidi.cz/print/cs/2012-89/zneni-20230106.htm?sil=1>

Zákon směnečný a šekový (2014). *Zákon č. 191/1950 Sb., Zákon směnečný a šekový*. *Zákony pro lidi*. Dostupné 05. 03. 2023 z <https://www.zakonyprolidi.cz/print/cs/1950-191/zneni-20140101.htm?sil=1>

Zetek, J. (2020). *Nebezpečné klišé „typický dlužník“*. *Češi v právu*. Dostupné 26. 03. 2023 z <https://www.cesivpravu.cz/blog/nebezpecne-klise-typicky-dluznik>

Zilvar, T. (2022). *Které dluhy se V exekuci splácí srážkami ze mzdy jako první? Kdy a kolik si ukrojí ze mzdy dlužníka I zaměstnavatel?* *Měsíc.cz*. Dostupné 11. 04. 2023 z <https://www.mesec.cz/clanky/ktere-dluhy-se-v-exekuci-splaci-srazkami-ze-mzdy-jako-prvni-2022/>

Seznam tabulek

Tab. 1: Počet dluhových konzultací v poradnách pod AOP v jednotlivých letech	33
Tab. 2: Dodatečné náklady na jednu trasu mobilního dluhové poradenství	65
Tab. 3: Administrativní náklady zaměstnavatele při zaměstnávání osob v exekuci	67
Tab. 4: Jednotlivá Milostivá léta (ML) a jejich průběh	78

Abstrakt

Malárik, J. (2023). *Pomoc neziskových organizací zadluženým domácnostem* [Diplomová práce, Západočeská univerzita v Plzni].

Klíčová slova: Neziskové organizace, zadluženost domácností, Milostivé léto

Cílem této práce je seznámit se s fungováním dluhového poradenství v rámci vztahu mezi poradcem a klientem. Dále prozkoumat další činnosti neziskových organizací, které usilují o snížení dopadů zadlužení. Následně je zhodnocen současný stav a jsou shrnuty největší překážky, s nimiž se tyto neziskové organizace potýkají při pomoci zadluženým klientům, a ty se následně analyzují. Diplomovou práci tvoří 5 kapitol. Kapitola 1 se zabývá základními termíny zadluženosti domácností, profilováním dlužníků a důsledky zadlužování. Kapitola 2 popisuje finanční gramotnost a stav v ČR. Kapitola 3 je úvodem do nestátních neziskových organizací zaměřených na provoz sociálních služeb. Kapitola 4 je těžištěm diplomové práce a probírá činnosti neziskových organizací v dluhovém poradenství. Popisuje, jaké jsou v dnešní době největší problémy jak na straně organizace, tak na straně procesu pomoci dluhovým klientům. Kapitola 5 se zabývá analyzováním Milostivých let.

Abstract

Příjmení, J. (2022). *Assistance of non-profit organizations to indebted households* [Master's Thesis, University of West Bohemia].

Key words: Non-profit organization, Household debt, Merciful summer

The aim of this work is to get acquainted with debt counseling within the relations between the counselor and the client. Furthermore, are explored other activities of non-profit organizations that attempt to reduce the impacts of indebtedness. Afterwards is the current situation evaluated and the biggest obstacles, that these non-profit organizations face in helping indebted clients, are going to be summarized. These are subsequently analyzed. The thesis consists of 5 chapters. Chapter 1 characterize basic terminology of household indebtedness, profiling of debtors and the consequences of indebtedness. Chapter 2 describes financial literacy and the situation in the Czech Republic. Chapter 3 is an introduction to non-governmental non-profit organizations focused on running social services. Chapter 4 is the focus of the thesis and discusses the activities of non-profit organizations in debt counseling. It describes what the biggest problems are today, both on the side of the organization and on the side of the process of helping debt clients. Chapter 5 deals with the analysis of Merciful summer.